MAHMUT MAKAL

KURU SEVDA

Literatür

Demokrasi deneyimleri, iktidar değişiklikleri bile aydın geçinen çevrelerde Makal'ın uyandırdığı şaşkınlık, yılgınlık ve hayreti uyandıramamıştır. Kamuoyu, yüzyıllardan beri ilk kez efendimizi, köylünün ne olduğunu bir köy çocuğunun ağzından dinliyor. Bu kitapların yazınsal yönü ise, hiç de bir romandan ya da herhangi iyi bir hikâyeden aşağı değil. Makal'ın gayet sağlam ve iyi bir anlatımı var.
Mahmut Makal'ın *Kuru Sevda*'sı, yalnız okunması değil, aynı zamanda üzerinde ibretle durulması gereken bir eser olarak okuyuculara salık verilebilir...

(*Akis* dergisi)

Kuru Sevda'daki hikâyelerin hepsi de birbirinden ilginç ve sürükleyici. Başladıktan sonra bırakamadım. Gizli bir büyü var herhalde Makal'ın kaleminde.
Hikâyede aranan nedir? Olay mı, dil ve anlatım mı, kuruluş mu? Bunların hepsi en güzel bir biçimde birleşmiş *Kuru Sevda*'daki yazılarda. Gözlem keskinliği ve gerçeğin saptanışı da cabası. Makal'ın öteki hikâyecilerden ayrıldığı nokta da burasıdır zaten. Salt hikâye yazmış olmak için yazmıyor. Çok yakından bildiği köy sorunlarını, bir makale kuruluğu ve sıkıcılığı içinde değil, benliğimizi sarsacak, yüreğimizi burkacak şekilde, sürükleyici hikâyeler halinde anlatıveriyor.
Makal'ın bütün kitaplarında üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri de içtenliğinin ve milliyetçiliğinin yazarın tüm benliğini sarmış olmasıdır. Bu duygudur ki onu hep acı konuşmaya, gerçeği abartmadan, yüzümüze şamar vururcasına, korkusuzca önümüze sermeye yöneltiyor. Oyalamaca oynayan birçok sanatçımızın yanında Makal gibi birinin bulunması gerçekten ferahlatıyor insanı.
Anlatış güzelliği ve insanı alıp götüren sürükleyiciliği içinde, her satırda bir dert de aynı zamanda deşilmiş. Okumalı Makal'ın *Kuru Sevda*'sını da. Köylümüzün kuru kuruya peşine düştüğü şeyler gerçekten ustaca verilmiş. Meğer nelerle oyalanmış köylümüz yüzyıllardır; hayatı seveceği yerde...

Osman Senkoş (*Varlık* dergisi)

ISBN 978-975-04-0451-1

Mahmut Makal'ın Kısa Yaşamöyküsü

Aksaray'ın Demirciköy'ünde doğdu (1 Ocak 1930). İlköğrenimini köyünün okulunda, meslek eğitimini İvriz Köy Enstitüsü'nde ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yaptı. Yazı hayatına 1948'de *Varlık* dergisinde başladı. Kitapları da Varlık Yayınevi'nce yayımlandı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmen ve müfettiş olarak görev yaptı. Bakanlık, eğitim teknikleri öğrenimi ve araştırmaları için 1962'de bir yıl İngiltere'ye yolladı. 1964-1965 öğretim yılında, Paris'te Avrupa Sosyoloji Merkezi'nde sosyoloji okudu. 1971-1972 öğretim yılında Venedik Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı okuttu. Yurtdışı izlenimlerini *Ötelerin Havası* adıyla kitaplaştırdı. Dil Derneği, Edebiyatçılar Derneği ve Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. 1966'da Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kuruluşu UNESCO'nun "Tüm Kitaplarıyla Dünya Kültürüne Hizmet Ödülü"nü, 1967'de Türk Dil Kurumu Ödülü'nü aldı. UNESCO tarafından Dünya gençliğine örnek insan seçildi. 1979-1980 yıllarında, Ahmet Taner Kışlalı döneminde Kültür Bakanlığı Başdanışmanlığı ve Kültür Yüksek Kurulu Üyeliği yaptı. Bazı yapıtları, Almanca, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca başta olmak üzere birçok dile çevrildi ve o ülkelerde yayımlandı...

Yayımlanmış Eserleri: *Bizim Köy, Hayal ve Gerçek, Memleketin Sahipleri, Kuru Sevda, Köye Gidenler, Kalkınma Masalı, Ötelerin Havası, Yeraltında Bir Anadolu, Zulüm Makinesi, Karanlığı Zorlayanlar, Değişenler (Bizim Köy, 1975), Köy Enstitüleri ve Ötesi, Bir İşçinin Günlüğünden, Ağlatı, Anımsı Acımsı, Bozkırdaki Kıvılcım-Enstitülüler, Deli Memedin Türküsü.*

Mahmut Makal

Kuru Sevda

LİTERATÜR YAYINLARI: 576
Mahmut Makal Kitaplığı: 08

KURU SEVDA
Mahmut Makal

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Yayına Hazırlayan
Işıl Özgüner

Kapak Tasarımı
Mithat Çınar

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 1957
Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım (7. Basım), Mart 2009

Baskı ve Cilt:
Şefik Matbaası
Tel: (0212) 549 62 62

ISBN: 978-975-04-0451-1

© Copyright 2009, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne alttir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz,
dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

İçindekiler

İvriz Köy Enstitüsü'nden Mahmut Makal .1
Kuru Sevda .7
Kadere Kırkbeş .10
Sakal-Makal .16
Pencereden Kuş Uçtu .20
Eski Dert Eski Derman .26
Allah Allah .32
Korkaklar .36
Masa Başından Uzakta .44
Mektup .48
Şu Sorun .53
Karşılama .60
Süprüntü .67
Söz Bir Allah Bir .71
Masa Başında .76

Kalkınma Masalı ..... .79

Kara Kara Kazanlar .81
Eşek Gayrı Kunnamaz .83
Baba Yurdu .85
Açlık Pınarı .89
Eski Hastalık .92
Sabah Akşam Ağıt .95
Lastikten Naylona .98

Eğitimci Ağlıyor .101
Essah Öğretmen .103
Bir Çift Kırmızı Elma .106
Gurbet .109
Çötelek .114
Davar Damı Yapılan Köy Okulları .117
Çöp Tenekesi .120
Baraka Töreni .123
Su Boruları .130
Uzatmalı .133
Bay Döndü Beleş .137
Kırık Yaba .141
27 Mayıs .145
Müdür Geldi .148
Devrim Propagandası .151
İreyis .154
Artık Erkekçe Yaşayacağız .156
Tırman Sorunu .159
Olurdu, Olmazdı .162
Aysel .165
Bebek Davası .168
Sıkı Dur Çezik! .171

Kısa Yaşamöyküsü 177

İvriz Köy Enstitüsü'nden Mahmut Makal

Mahmut Makal, bir simgesidir Köy Enstitülerinin. Onlar neden kuruldu, neler yaptı ve kapatılmasalardı yurdumuza neler getireceklerdi? Bütün bu sorulara en güzel yanıt, son günlerde Birleşmiş Uluslar Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü'nün bir dergisinde örnek insan gösterilen Mahmut Makal'ın serüveni ve kişiliğidir.

Mahmut Makal, bir Orta Anadolu köy çocuğudur. *Bizim Köy*'de, gerçekçi bir dille anlattığı "karanlık, yoksul, unutulmuş" köy ortamından, cumhuriyetin eğitim kaldıracı, Köy Enstitülerinin kurtarıcı elleriyle alınmış, uyandırılmış, eğitilmiş, kendi toplumsal koşullarının eleştiricisi, bu geriliği yoksulluğu yenecek bir ordunun öncüsü haline getirilmiştir. Bu serüven, Mahmut Makal'ın serüveniyle birlikte, Köy Enstitülerinin de başından geçenleri deyimler. Köy Enstitülerinin ülküsü, işte, karanlıklar, gerilikler içinde yaşayan milyonlarca köy çocuğundan, eğitim yolu ile uyanmış, eleştirici ve öncü Mahmut Makal'lar yaratmaktı.

Mahmut Makal, nasıl, Köy Enstitülerini seven, onlara inananlar için olumlu bir simge ise, bir ters açıdan Köy Enstitülerini yeren, onlara karşı çıkanlar için de olumsuz bir simgedir. Halk düşmanları, köyün içinden Makal'ların çıkmasını istememekte, köylünün uyanıp kendi koşullarını eleştirmesinden korkmakta, bu koşulları değiştirecek güce kavuşmasından, Kurtuluş Savaşımızın mayaladığı bir halkçı düzenin öncülüğüne geçmesinden çok ürkmektedirler. Mahmut Makal'a atılan ok, aslında gerçek cumhuriyetçi oluşumun ta yüreğine atılan oktur. Bir simgeye, ulusal uyanışı deyimleyen köylüce uyanışa atılan oktur.

17 Nisan'ın bir simgesidir Mahmut Makal. Bakın, büyük cumhuriyet eğitkeni Tonguç neler yazıyor, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy* kitabının (1947) bir yerinde:

"Yeni nesiller, Cumhuriyet'in saadetinden başka bir şey düşünmeyen, mazinin kötü mirasları ile bünyelerini henüz zehirlememiş olan genç köylüleri ve karakterleri onlardan farklı olmayan halk çocuklarını olgun vatandaşlar haline getirerek işbaşına geçirmenin çarelerini bulmalıdırlar. Köy kaynağından temiz süt emmiş olan, tabiatla çarpışa çarpışa iradeleri çelikleşmiş bulunan bu gençler; insan kırıcı hastalıklardan, yoksuzluklardan başlayarak bütün dertlilerin dertlerini –iğrenilecek şekilde şahsi menfaatler temin etmeye uğraşmaksızın– kökünden kazıyıp atabilirler. Tıkanan kanalları açarak hayata can katabilirler. Yüzyıllardır insanlara yol vermeyen dağların üzerinden ve vadilerin içinden yollar geçirebilirler. Steplerin ortalarına ve dağların tepelerine sıhhat, kültür müesseseleri kurabilirler. Kartalların sesleri işitilen ıssız Anadolu yaylalarında, tabiatın en güzel yerlerine yerleşmiş modern üniversitelerden memleket realitelerini öğrenerek çıkanların gür seslerini işitir, şarkılarını dinleyebilirler. Küçük yaştan itibaren halk kütlesinin ve tabiatın içinde onunla mücadele ede ede büyümüş bu çocuklar, sırlarını bildikleri toprağı, dağları, suları, nehirleri ve denizleri emirlerinin altına alabilir, bunların eserlerini yazabilirler. Modern hayat ve kültür ancak böyle sağlam bir temel üzerine kurulduğu takdirde verimli olabilir. Böyle insanlar hiçbir vaka karşısında alınlarını yerlere sürmezler. Engelleri tekmeleyerek, toprağa dayanan işlerine, tıpkı babaları gibi yalnız alınlarının terine ve bilekleriyle kafalarının kuvvetine güvenerek yaşabilirler. Tabiattan ve engellerden korkmayan bu gençler, ateşe, yıldırımlara ve dalgalara kumanda eder, havada uçabilirler. Onlar, yaratacakları eserlerle seslerini dünyalara duyurarak kendileri öldükten sonra da yaşayabilecek değerler bırakabilirler. Yetişmekte olanların yaşamaya mecbur kalacakları medeniyetin şartları bunlar olacaktır. Onlar, saadeti ve zevki ölümle, hastalıklarla, düzensizliklerle, bulutlarla, mikroplarla, kısaca mukadderat ve tabiatla çarpışmakta, onları yenmekte arayacaklardır. Hayatın karşısına erkekçe çıkmak, onlar için hayata doymamak, hiç kanmamak lazım gelecektir."

Cumhuriyet eğitkeni Tonguç'un bu satırlarından, Mahmut Makal'ları yoğurup eğiten halkçı eğitimin özüne varılabilir. Bu satırlar arasında, hele bir yer var ki, Mahmut Makal'ın kişiliğine ışık tutuyor: "Böyle insanlar hiçbir vaka karşısında alınlarını yerlere sürmezler." Köy Enstitüleri, işte bu yüce insan felsefesine dönük alınlarını hiçbir kişi ve olay karşısında yerlere sürmeyecek uyanık bir köylülük yaratmak için kurulmuştu. Mahmut Makal, bu deneyin yaman bir simgesidir; o, Anadolu köylülüğünün kişiler ve olaylar karşısında onurunu kurtarmış, uyanmış, aydın köylülüğün örneğidir.

Yola, köyünün gerçeğiyle çıkmıştır o: "Yaşamımız ne kadar durgun, düşünce ve yoksulluk içindeyse, gıdalarımız da o kadar basit ve sayılı. En iptidai bir yiyecek olan pirinç bizim için lükstür. Çay lükstür." (*Bizim Köy*, 1950). *Bizim Köy*'ün ilk baskısı 1950 Ocak ayında çıkmıştır. Bu kitap çıkınca, herkesin gözü köy kaynağına döneceğine, tersine oldu bu iş: Neden söylüyordu bunları? Ne demekti pirincin köylü için "lüks" besin olmasını söylemek? (Komünist midir nedir?)

Neden söylüyor'u var mı? Bunları yaşamıştı, kendisi de bir köy çocuğuydu ve ona, Köy Enstitülerinde gerçeği söylemeyi ve gerçeği eleştirmeyi, giderek gerçeği değiştirmeyi öğretmişlerdi.

Ne demekti, laf ebeliğine dayanan bir tahterevalli oyununda, köylünün yozlaşmış, kararmış kör inançların baskısı altında yaşadığını söylemek? Neden'i var mı? Köyde karşılaştığı bu idi de ondan. Yaşar Nabi, kitabın ilk baskısına yazdığı önsözde şunları söylüyordu: "*Bizim Köy*'de karşılaştığımız bir başka yenilik de, Köy Enstitülerinin kuruluşundan sonra girişilen okutma seferberliğinin seyri ve neticeleri üzerinde bizi düşünmeye sevk edecek gözlemlerle dolu olmasıdır. Çorak bir tabiat kadar asi ve bildiğinden şaşmayan bir taassup yuvasına, bilginin ışığını getirmeye çalışan ateşli gençlerin aşılmaz güçlükler karşısında yapayalnız bırakılmalarından doğan hüsranlarını bu kitap size tanıtacaktır."

Dikkat edile: Yıl, 1950. Halk yönetiminin oluşumu içindeyiz. Kitabın çıkışından 5 ay sonra, Türkiye'de halka dayandığını söyleyen ve gerçekten halkın desteklediği bir parti, siya-

sal gücü eline alacaktı. Ne var ki, bir yerde, halk yönetimi en soylu temelinden, düşünce özgürlüğünden yoksun olarak, oluşuyordu. Sağsız, solsuz, gerçeklerin derinlemesine eleştirisinden korkan, yazıyı, sözü belli çıkar takımlarının istediği sınırlarda tutan, aslında tartışmalarda ve eleştirilerde suyuna tirit, laf ebeliğine kayan bir demokrasi. Öyle ki, bir aydın arkadaş, bana şunları söyleyebiliyordu o sıra: "Böyle bir Anadolu köyü var mı? Haydi vardır diyelim, bunları açıkça anlatmak doğru mudur, dost okur, düşman okur..." Anadolu köyünün bu halinden utanmıyorduk da, Makal gerçeği yazınca, bunları yabanın biri okur diye ondan utanıyorduk. Makal'ı ve Makal'ları, Cumhuriyet tarihinin bu en çatışmalı olayında –Cumhuriyet'in kendi kurduğu kurumlara kıyması, kendi yetiştirdiği çocuklarını yemesi olayı– değerlendirmeli: Onlar, olaylara boyun eğmediler. Şimdi yıllarca önce yazılmış bir mektubu, Nadir Nadi'nin, "Kardeşim Mamıdefendi" diye başlayan mektubunu anılıyorum; mektubun sonunda, şöyle sesleniyordu Makal'a: "Bu ışık sensin Mamıdefendi. Bu rejim, ezici gayretler sonunda Köy Enstitüleri sistemini kurmuş, araya araya seni bulmuş, gene *Bizim Köy*'ün alınteri pahasına seni eğitmiş, yoğurmuş ve tarihimizde ilk defa olarak seni o, çıkanın bir daha dönmediği köye göndermiştir. Sen orada aklın, bilginin, vatan sevgisinin bekçiliği vazifesini göreceksin. Köylüye kurtuluş yolunu sen öğreteceksin. Onu şeyhin kerametine değil, fakat toprağın gerçeğine inandıracaksın. Öteki dünyanın nimetlerine bağlanmak geleneğinden kurtarıp ona bu dünyanın imkânlarını aramak aşkını vereceksin. Bu uğurda her müşkülü göze almak, hiçbir engelin önünde gerilememek vazifesi sana düşüyor. Ömrün boyunca 'Bizim Köy'de oturacaksın. Bu yurda senin gibi daha en aşağı kırk bin Mamıdefendi lazım olduğunu unutma."

Gerçeği söylemenin ödülü ne oldu? Yanılmıyorsam, bu kitap çıktıktan bir iki ay sonra köy öğretmeni Mahmut Makal, Aksaray hapishanesinde tutuklandı. Kimse, bu acı gerçeklerin üzerine nasıl yürürüz, bu Ortaçağ'ı nasıl değiştiririz, demedi de, bu gerçekleri söyleyenin tutuklanması, susturulması, sindirilmesi yoluna gidildi. Ama Köy Enstitülerinde ona vurulan ya-

man aşı, gerçek yurtseverlik aşısı Mahmut Makal'ı "olaylar" karşısında dimdik tuttu: Olaylar karşısında alnını yerlere sürmedi.

Nadir Nadi'nin "Mamıdefendi"ye yazdığı mektubun üzerinden bakıyorum 17 yıl geçmiş. 3 Mart 1967 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde "Ülkü Uğruna" adıyla yazdığı yeni bir yazıda, Nadir Nadi, şimdi Mamıdefendi değil, ünlü bir Türk yazarı olan Mahmut Makal'ın dünya ölçüsündeki başarısını kıvançla alkışlıyor, ama hepimize de onun Bakanlık emrine alınmış bir öğretmen olduğunu da hatırlatıyordu. 1950'den, 1967'ye... Gerçek bir halk yönetimi uygulasaydık, şimdi dünyanın en güzel deneylerinden birini başarmış, azgelişmişliğimizi düşünce özgürlüğü ile yenmiş, halkı gerçek değeriyle ortaya çıkarmış mutlu bir ülke olacaktık. Halk yönetiminin bir tek koşulu olduğunu unutmuştuk: Gerçeği söylemek, gerçeği araştırmak özgürlüğü. Katıksız düşünce özgürlüğü. Bu özgürlükten beslenen ve halk eğitici aşı, uyandırıcı suyu haline gelen, söz, yazı, konuşma, tartışma, eleştirme, yayma özgürlüğü; 1967'de nereye gelmişiz? Makal'ı yeniden suçlu bulma ortamına. Suçu nedir? Gerçeği söylemek!..

Mahmut Makal, gerçekten Köy Enstitülerinin simgesidir. Onun yenilmez savaşçılığında Köy Enstitülerinin temellerini yoğurmuş halkçı dünya görüşünün hamuru vardır. Köy Enstitülerinin ne yapmak istediğini, Mahmut Makal serüveninden çıkarabiliriz. Tutucu çevrelerce Köy Enstitülerinin neden kınandığını da, gene Mahmut Makal'ın serüvenine bakarak anlayabiliriz.

Mahmut Makal, uyandırılmak istenen "Bizim Köy"le, uyutulmak istenen "Bizim Köy" arasındaki temel çelişkiyi Türkiye'deki tarihsel, toplumsal çatışmayı en güzel belirleyen bir simgedir. Köy Enstitüleri "Bizim Köy"ün yazgısını değiştirmek için açılmıştı. "Bizim Köy"ün yazgısını değiştirmek istemeyenlerce kapatıldı. Mahmut Makal, "Bizim Köy"ün gerçeğini söyleyerek, o yazgıyı değiştirmek isteyenlere ışık tutmuştu; çektiği çile, Anadolu köylüsünün çektiği çilenin yanında hiç kalır. Neden ki Mahmut Makal, çilesinin bilincine varmıştı Köy Enstitülerinde. Bilinç bir yerde, bütün çileleri kutlu kılar. Hem çile

çekmek, hem de neden çile çektiğini bilmemek: Köy Enstitülerinin penceresi kapatılınca, Anadolu köylüsünün içine düştüğü karanlık gerçeği budur.

Varlık, sayı: 691, 1.4.1967
Ceyhun Atuf Kansu

Kuru Sevda

Şık Arif, Tellalcı Osman'ın kapısına gelip uyandırmak için hayladığında, ortalık, gâvurla Müslüman'ın ayırt edileceği kadar aydınlanmıştı.

Az sonra asker kaputuna bürünüp çıktı Tapan Osman. Sabahın soğuğuna korku da karışınca her yanı tutmaz olmuştu. Titremekten soramadı bile niçin çağrıldığını.

"Korkma, korkma! Hayırlı, çok hayırlı bir iş" diye girişti Şık. "Yataktan nasıl attım kendimi, doğru buraya geldim. Öyle bir düş gördüm ki, daha hiçbir Müslüman'a nasip olmamıştır. Allah Dedemi gördüm düşümde, Allah Dedemi. Var mı duyulmuşu şimdiye kadar; kimin düşüne girmiş de onuynan konuşmuş? Tez ol, urbanı giy de gel."

"Nasıl lan, annatsana" diye sokuldu Tapan. "Nasıl ettin de gördün?"

"İyi lan, bildiğin gibi" dedi Şık. "Apak sakalı ta dizinde, bulutun üstünde oturuyor nur gibi..."

"Ne diyor?"

"Hiç sorma hiç. Beniminen birlikte köylünün hepsi cennete gidecek" dedi. Sonra da şöyle buyurdu: "Dininizin en ulu evliyası Ilık Pınar'ın başındaki tepede yatıyor. Hiç haberiniz yok, boyuna uyuyorsunuz. Sana haber ediyorum ve seni Müslümanların başkanı yapıyorum. Gidin oradaki evliyayı çıkarın da üstüne bir tekke yaptırın. Sizin köylüler dinlerinin adamı ya, öteki köylüler azdı. Tekkeye gelsinler de usuksunlar."*

Tapan'a, "Yürü" dedi. "Yürü giyin de bir tellal çağır. Herkes caminin önünde toplansın."

* Akılları başlarına gelsin.

Sabah namazı için gelenler dağılmadan camiye yetişti Arif. Tellalı duyup gelenler de karışınca, köyün ele gelir kişileri toplanmış oldu. Arif, Allahın emriyle kendilerini topladığını, emrin ne olduğunu anlattıktan sonra, kazma kürek alıp hepten Ilık Pınar tepesine gitmelerini söyledi...

35 yaşındaki bu sakallı şeyh, birden gözlerinde büyüdü. İnandılar dediklerine. Gıpta ettiler. Ama ne de olsa kendi köylerinin olacaktı şeref.

Az sonra köy birbirine karıştı. Tekke yerine gitmek için, imam asasıynan, çiftçi mesesiynen, omuzda kazma kürek, yola döküldü millet. En önde çocuk kümeleri, anlayıp dinlemeden kaça-zıplaya çoktan tepeye varmışlardı. Arayıp bulamadıkları şey çocukların. Tepeye doğru uzayan insan selinin arkası bir türlü kesilmiyor, köy boyuna, cüssesinden umulmadık sayıda adam kusuyordu yola. Tevekkeli "köy dediğin un çuvalına benzer, vurdukça tozar" dememişler. Şimdiyse vurmadan, kendiliğinden, pir aşkına tozuyordu.

Tepenin çevresinde eskiden içinde yaşanıldığı anlaşılan inler, yıkıntılar vardır. Yer yer çakıl yığınları bulunan tepenin üstünde iyi arpa biter. Bundan da, burasının eski bir mezarlık olduğu sanısına varmıştır köylüler.

Bu taş yığınları arasında Arif'in gösterdiği yere saldırdı kazmacılar. Ter gövdeyi götürmüyor ya, heyecan aklı götürüyordu. Merakla bekliyorlar... Kazmalar boyuna el değiştiriyor, yorulan bırakıp dinlenen alıyor... Kaz babam, kaz... Kuşluğa doğru çeşitli kemikler çıkmaya başladı toprağın altından. İçlerinde bir de bütün kafa kemiği vardı... Evliyaların her ne kadar eti çürüyüp kemikleri kalırsa da, dünya durdukça onların canlı durduklarını ve Müslümanların başına bir iş geldiğinde sarıklarını sarıp koştuklarını bilmeyen olmadığı için, "Evliya budur işte!" diye kafa kemiğine sarıldılar... Önce tarikata girmiş olan şıklar, sonra orada bulunanların hepsi, çoluk, çocuk sırayla öptüler evliyayı. Arif, yele yele dolanıyor, milletin duygusunu ve heyecanını dürtüşlüyordu.

Öğle sonu evliyayı kucaklayıp köye geldiler. Arif'in evine yığılan kadınlar evliyayı yalayıp yutarken, erkekler odada toplanmış meşveret ediyorlardı. Bu arada kadınlar Arif'in yüzünü

hiç görmemişler gibi, odaya sokulup pel pel ona bakıyorlardı. Ona karşı davranışları bambaşkaydı şimdi. Bozulmuş da bir gün içinde yeniden düzülmüştü sanki Şık. Halka, artık her şeyin düzeleceğini, işlerinin bozuk gitmeyeceğini, çünkü köycek, hatta bölgecek Allahın sevgilileri olduklarını, bu hayret ve şaşkınlıktan yararlanarak söylemeyi de unutmadı. Tekkenin temelini ertesi gün, kurbanlar keserek atmaya karar verdiler. Durum ve haber, olduğu gibi çevredeki köylere de geceden uçuruldu...

O gün öğleye dek, –bol taşa bol gayret– temele konan her taşın üstünde keçiden, tavuktan bir kurban kesilerek derme çatma bir tekke kulübesi yapıldı evliyanın çıktığı yere. Başka köylerden gelenlerin de katılmasıyla yapılan törende, *Kuran*'dan parçalar okundu, rekatlarca namaz kılındı ve sonunda türbe ziyarete açıldı. Şimdilik, gelenlerin görmesi, öpmesi için duvara asılan evliyanın, on gün sonra tekkenin içine gömülmesi kararını verdi Şık Arif...

Bu tekkenin, buluşun diyelim daha iyi, nasıl bir susuzluğu giderdiğini buraya yapılan kurbanlı, hediyeli akından anlamak mümkündü. Gelenler önce evliyayı öpüyor, sonra orayı bekleyen, düşünü her gelene tek tek anlatan Şık'ı kucaklıyordu. Bunlar arasında Elmasız köyünden gelen bir kocakarının evliyayı, yani kafa kemiğini dakikalarca yaladıktan sonra olduğu yere yığılıp, "Arifim, kınalı kuzum, nerelerdeydin şimdiyeden, azdığımız uçun Allah bizi unuttu, gâvur olduk sanıyordum... Çok şükür, çok şükür" dediğini, daha önce kendi akıllarındakinin aynısı olduğu için midir, dillere destan ettiler.

Kadere Kırkbeş

Yaşamın yolu beni getirip başkente attı. İşlerin peşinde dolanıp dururken yakınlarımdan birinin de buraya geldiğini öğrendim. Hergele Meydanı'ndaki kahveye kaç kere uğramışsam bulamadım. O beni arıyor, ben onu. Bir de Cihan Kahvesi'ne uğramak aklıma geldi. İyi de etmişim. Tam kahveden çıkarken buldum.

"Hoş geldin!"

"Hoş gördük."

"Ee, ne var, ne yok?"

"Güzellik."

"Haydi girip oturalım. Bol bol konuşuruz. Köyde olup bitenleri çok merak ediyorum; anlatırsın."

"Girmeyelim" dedi, "çıkarıyor döyüsler."

"Gel girelim canım, çıkarmazlar" diyerek kolundan tuttum; girdik. Kapının hemen arkasında ilk bulduğumuz masaya oturduk. Bir baktım, garsonlar, oturanlardan bazılarının yeninden yakasından sündürüp duruyorlar, kalkarak çıkıp gitmeleri için. Neden böyle yapıyorlar diye düşünmeye, sormaya sıra gelmeden patronun sesi geldi:

"Çıkarın içmeyenleri, sündürün çıkarın, laf yok!" diyordu. Burası bir işçi kahvesi olduğuna göre, işçilerden de iş bulamayanlar, yerine göre çay-kahve parası bulunmayanlar oluyor. Fakat, para olmayınca oturacak yer de olmuyormuş anlaşılan. Bu soğuk havada nerede gün geçirir insan? Hava iyi olsa bile, dolaşa dolaşa yorulup yıkılmaz mı? Caddenin ortasına oturmak da yakışık almaz ki...

"Beni de öyle çıkardı şu ak ceketli çopur döyüs" dedi bizim İsmayıl Ağa.

"Yok muydu on kuruşun?"

"Ne on kuruşu canım, yirmi kuruş çay kahve. Tam yirmi kuruş, yirmi kuruşu verse Allah, şu yağdalı* şapkayı havaya atarım. Yirmi kuruş, yirmi bin taşın altında bugüne bugün. Dediğin gibi olsa bile, yani çay on kuruş olsa yine çok para. İş olmayınca, metelik tinnov.** Şu kalabalıkta gördüğün yüzlerce insan iş bekliyor. Yer tutup oturamadım ama sabah olalı girdim girdim çıktım bu kahveye. Hiçbir kuloğlu gelip de bana şu gıbal*** bir adam gerek, şu işi yaptıracağım, demedi. Arkası kuvvetli olup da köyünden harçlığını canlıca getirenler serbestçe oturuyor, kâğıt oynuyorlar. Benim gibiler, şu şimdi kovaladıkları gibiler de itler gibi geziniyoruz."

"Bırak İsmayıl Ağa" diyerek lafını kestim. "Kendini ite köpeğe benzetip durma, sizler bu memleketin..."

Elini kaldırarak ağzıma doğru uzattı. Kestim ben de konuşmayı.

"İti miti bırak da" dedi, "kalk buradan gidelim. Gerçi söylemesi ayıp..."

"Söyle canım, ne varsa söyle. Elimden geldiğince sana yardım etmeye geldim. Bunun için aramadın mı beni zaten?"

"Öyle, öyle olmasına ya... Şu meyve falan satılan yere doğru gidelim. Orada apteshane var. Demin gittim de, kılığımı gözü tutmadı mı bekçinin nedir, içeri sokmadı beni. Var mı para, dedi. Girmedim o yüzden. Gidelim de gireyim oraya bir... Beş kuruş mu ne istiyor, sen verirsin..."

Gittik. İşini gördü. Parasını verip yürüdük Hergele'deki kahveye doğru.

"Kız nerde, kız!" dedim. "Öğretmen demiş de Ayşe'yi doktora getirmişsin. Hemşeriler öyle diyorlardı."

"Getirdik getirmesine ya, şinci Altındağ'da. Dün akşam indik otobüsten. Ben yer gök mü bilirim. 'Dolmuş, dolmuş' diye bağrışıp duranların taksisine binip kahveye geldik. Bizim uşaklardan Kara Mehmet'i bulabildik... İşi başından anlatayım da aklın yatsın:

* Yağdalı: Yağlanmış, kirlenmiş.

** Tinnov: Yok.

*** Şu gıbal: Şu özellikte.

Öğretmen, ille bu kızı doktora götürün dedi. Biz de canımıza minnet bildik hani. Kör Furşud'un arabasıyla bir gece alıp Aksaray'a geldik. Kızı diriltelim derken, ben ölecektim neredeyse. Yolda soğuk almışım. Doktor Fikret Bey'i hana getirttik. İkizimin de yürümeye dermanımız yoktu. Kızdan önce bana üç kere iğne vurdu. Soğuk seni götürüyormuş az kalsın, dedi. Esasen kendimden korktum da, Hancı Mustafa'ya vasiyetimi bile yazdırdıydım. Ağgöcek'teki tarlayı Ümüş'e, Çürükyer'dekini Emine'ye, Bağırtlaklı Dere'dekini de avrada bağışladıydım. Ayşe iyileşirse Dereyer'deki bağ da onun olsun dediydim. Çok şükür iğneler beni kurtardı. Kurtuldum ya, harçlık da suyunu çekti. Bu yıl bankanın eski borcunu yatıramadığım için yenisini alamadım. Bir iki çebiç-toklu vardı, aceleye getirip de öldü fiyatına satmak istemedim onları. Kel Hatçe'nin oğlundan otuz lira ödünç alıp yola çıktım. Bir dünya para otuz lira dediğin. Bizi götürür getirir diye güvendik. Gelgelelim felek bize yâr olmadı. Paramızı iğne parası ettik. İğnesi, otobüsü derken, bir de 'dolmuş'a bindik. İki lokma ekmek... El elde baş başta. O hasta çocuğun koluna girdim de bir kolundan Mehmet tuttu, yürü babam yürü, horozlar öterken vardık o yattıkları yere. İnleye inleye sabahladık. Sabahınan, yine koluna yapıştım, ha gayret kızım! Hastaneye vardık. Makbuz gerekliymiş muayene için. Başdoktora çıktım elimdeki fakir ilmühaberiyle. Muayene ettirdik. Gün verdiler, pazartesiye yatak boşalacak da yatıracaklar... Gerisingeri Altındağ'a götürebilirsen götür kızı. Bir adım atmaya dermanı kalmadı. Mehmet'i buldum. Bir taksiciye gittik. Altı lira dedi, valla yalan değil. Eğer yalan söylüyorsam Allah kulum demesin, tam altı lira istedi. Delirmiş herif... Kızım bin sırtıma, dedim. Biraz götürdüm, biraz yürüdü. Sana düve vereceğim, tarla bağışlayacağım diye gönlünü ede ede götürüp bıraktım. Orada yatıyor. Bakalım dinlensin de pazartesi yürüyüp gelebilir mi? Adam apteshaneye gidemiyor parasız..."

"Getirir yatırırız onu, merak etme ondan yana" derken kahveye de geldik.

Oturduk hemşerilerin yanına. Numan Çavuş derler biri var, Güzel Yurtlu. İş tutar, iş becerir, inşaat ve badana işleri yapar.

Ankara'nın epey parasını almıştır. Hoşbeşten sonra İsmayıl Ağa'ya çıkıştı:

"Utanmaz herif, bu sakalı değirmende mi ağarttın. Dün gelir gelmez başımızı ağrıttın cuma namazım yolda geçti diye. Onu düşünürsün de, sanki başçavuşun beygiri gerneşiyormuş gibi, bizim söze hiç kulak vermezsin. Kızı sürükleyip de öldürme, şu hanlardan birine yatır dedik sana, duymadın..."

"Otelci üç lira dedi hemşerim. Soğuktan kaçtılar, benim üç bitim bile kalmadı. Hancı seksen kuruş dedi, o da yok. Madem benim iyiliğimi düşünüyordun, niye vermedin ödünç?"

Öteki ciddi:

"Seni mi kovalayıp duracam" dedi. "Benimle mi kazandın, gel sen de çalış. Size hep Allah yollasın istersiniz. Göbeğinizi bağlamışsınız ona. Derdiniz gününüz bir kuru çavdar ekmeği. Onu da bulsanız-bulamasanız yine yatarsınız. Ne farkınız var sanki ölüden? Dünyadaki işinizin gündüz hazineye para, gece orduya mehmetçik yetiştirmek olduğuna inanıyorsunuz. Hazineye para da yetiştiremiyor, tahsildarlardan kaçıp duruyorsunuz. Oğlunuz askerliğini yapınca tarlaları satıp da everdiniz mi, dünyadaki işiniz bitmiştir. Artık kalan ömrünüzü günde beş vakit yatıp kalkmak, tespih çekmek ve hiç durmadan şükretmekle geçirirsiniz. Kırk yılın başı bir hastanız olur, ciğerpareniz, bir yatakta yatıramaz perişan edersiniz. Bu mu lan insanlık, Müslümanlık? Hem de Halk Partisi diye direnip durursunuz, sizin oralılar."

İsmayıl Ağa kızdı. Ama aşağıdan aldı:

"Bana ne diyon Numan Çavuş" dedi. "Bu düzen böyle gelmiş, böyle gider. Şu parti ne oluyor hem. Hangisinden fayda gördü bu fakir? Bunlar da güdemediler işte. Ne suyunu alabildi sürü, ne otunu. Parti neymiş canım, öküz yola düşürmüş, araba tekeri ortasından geçmiş. İki parçası da aynı şey... Ben pulluğuma bıçak alamadıktangilli."

"Boş ver Numan Çavuş, kızdırma İsmayıl Ağa'yı, iyidir o. Kırk yılda bir bizi demiş gelmiş, gönlünü hoş tutalım" dedim de lafı değiştirdik.

"Hükümet çekileli kaç gün oluyor, ne zaman kurulacak?" diye sordu Numan Çavuş.

"Bırak canım" dedim. "İşin mi yok. Doğru haber almak istersen İsmayıl Ağa'ya sor. Ben siyasetle uğraşmam."

İsmayıl Ağa'ya döndü:

"Ne dersin Ağa, hükümet ne zaman kurulacak?"

"Bana ne; hükümet hep bir hükümet, tepemde yürümüyor ya. Allah zaval vermesin" dedi Ağa.

Köyde olup bitenleri merak ediyorum. Bir aya varıp çatıyor ayrılalı.

"Anlat, köyde ne var ne yok" dedim.

"Ne olacak be" dedi. "Köy dediğin bir sır kutusu. Tezeği olanın tandırı yanıyor, tenceresi kaynıyor. İçinde et mi kaynar, dert mi kaynar, orasını yine yüce Mevlam bilir. Dört çocuktan sonra Ali Çavuş'un karısı Osman'a kaçtı. Kötü Mehmet'in kızını Kellerin Durmuş'a götürdüler. Tohum bulan tohum ekiyor; bulamayan odada kaşınıyor. Canları sıkıldıkça içerde, baharın gelmesine kaç parmak kaldı diye kapı sövesinden testiliğe doğru güneşin kolunun ne kadar kaydığını ölçüyorlar... Testiliğe bir karış kaldı mı kasım yüzyirmi eder. Ortalığın kızmasına bir ay kalır. Ondan sonra kasım yüzelli, yaz belli..."

"Ölen yiten?"

"Kocaların gelin kızı, Halis, Pala, Afili, Tüntür, Şevket'in kızı."

Saymasına kalmadı, elinde güvercin kafesiyle, "Kader söyletici"nin birisi girdi... Sabahtan beri atıp tutan bizim Numan Çavuş, yarenliğimizi de yarım koydu.

"Gel!" dedi kaderciye. Adam getirip önümüze koydu kafesleri. Güvercinler bir çıkarıp bir çekiyorlar başlarını.

"Parası benden, İsmayıl Ağa'nın kızının kaderine çek bakalım!" diyerek elini cebine attı Çavuş. Güvercin gagayı vurduğu gibi bir küçük kâğıt uzattı. Otobüs biletleri gibi bir şey. Okumak da bize düştü:

"Talihin açıktır. Başındaki dert zail olacak. Allaha duadan geri durma. Her dileğin yerini bulacak. Allah sana kötülük edenlerin cezasını verecek..."

Çıplak koynundan çıkardığı kimlik cüzdanının arasına koyarken kâğıdı, "Köye dönersek sağlıcakla, orada yeniden okuturum, anlatırım bunları. İyi dinler cemaat" dedi İsmayıl Ağa. Sonra "Bir de Zelha'nın kaderine çektir paşam!" dedi kaderci-

ye. O da aynı biçimde, iyilik, sağlık vaat ediyordu. Onu da sakladı.

"Bir de kendi kaderime!" dedi. Güvercin kâğıdı uzatırken, ben de kader paralarını uzattım. Kader, Ağa'ya durumunu unutturmuştu çünkü... Başka bir şey yapamadıksa bile şu anda, kader kâğıtlarıyla Ağa'yı teselli etmiştik. Onun gönlünün ayarını bulmak da ancak böyle mümkün olabilirdi zaten. Kadere bağlı olduğu kadar neye bağlıdır o?

Sakal-Makal

Aslına kimsenin eremediği, neler yazılı olduğu anlaşılmayan taşbasmalar, dua kâğıtları, din büyükleriyle ilgili dünya kadar uydurma resimler satıla satıla köşe bucak doldu. Boyuna satılıyor yine de. Ama bir iki çiçekle yaz gelir mi? Yeni yeni bir şeyler bulup satmak gerek. Bizim ev mi bulamayacak. Elin gâvuru bile durmadan modeller, modalar türetiyor.

Kâbe'nin resimleri; Mekke, Medine camilerinin resimleri de kimseyi doyurmadı. Hacılarsa, dört tespihle bir yudumluk zemzemden, hacıyağından başka şeyler, büyük şeyler getiremediler. Hoş oralarda ne var ne yok yüklenseler gelseler, yine kimse doymaz.

Bilmem kimin oğlu, hangi köyün erişkini ikicik kıl elde etmiş. Beri benzer kıl değil, Peygamberimiz Hazreti Muhammet Mustafa Sallallahü Vesellem Efendimizin sakalının telleri. Her teli ayrı ayrı kırk kat sargı içine koymuş. Üç yüz lira fiyat biçmiş telin tanesine. Biçmekle kalmamış, üst yanını alıcıya bırakmış. Kim fazla artırırsa, o alabilecek...

Köylerde havadis duyulunca; kimi eşekli, kimi yaya yola düşen ümmet, soluğu erişkinin yanında alır. Fiyat beş yüze çıkarılır. Sonra açık artırma başlar. Her köyün, her köylünün elinden ne gelirse vermek, evine, hiç değilse köyün camisine bir sakalışerif almak emelidir. Emelidir ama, nerede o kadar sakal teli. Erişkinin iki telinin birini bir Müslüman ağa kendi odası için almış; ötekini de köyünün camisi için muhtarın biri almış. Ucuzlamasını istemek, karaborsada oluşuna üzülmek neye yarar. Keşke bu fiyatla kalsa. Arada bir, az sayıda da olsa ortaya çıkıp birkaç köyün açlığını giderse.

Kendir kıl derken deriye geldiğimiz anlaşılıyor. Babaynan oğul, ikisinin sırtında dört torba. *Kuranıkerim*'den tutun, *Na-*

maz Hocası, Hazreti Hamza Cengi, Hurşit ile Mahmuri ve *Çakıcı Efe*'ye kadar her şey var torbalarda. Torbaları köşeye koyar koymaz, "Ey Peygamberin ümmeti!.." diye bağırdı adam. Kâğıt oynayanlar işi bırakıp bakışmaya başladılar. Hıncahınç dolu odadan, ayakta olanlar da kenara çekildiler ve ortalık açıldı. Adam ayakta!

"Ey ümmeti Muhammet!.." dedi. Heyecanlıydı. Soğuktan mı nedense gözleri yaşlıydı. Gözlerini silmeye koyuldu. Gözyaşı çok etkili oldu. Yufka yüreğine etki yapan bir acıdan, belki de Müslümanlar için acı olan bir işten dem vuracaktı. Elindeki kartonları havaya kaldırdı. Ağdırıp döndürerek çevresindekilere gösterdi. Eski yazı ile çepçevre süslenmiş, bir çeşitten kartondu bunlar. Kâğıtların iyice görüldüğüne inanınca söze başladı:

"Bu gördüğünüz kâğıdın üstüne basılmış olan mübarek şey nedir acep, bilen var mı?"

"Bilmiyok, söyle neymiş!"

"Bu gördüğünüz kâğıtta mührü şerif yazılıdır. Peygamber Efendimizin sırtına Allah tarafından basılmış olan mühür. Efendimize peygamberlik indiği zaman kırk yaşındaydı. İşte o sıralarda Hazreti Ali Efendimizi yanına istedi."

Herkes daha yakından görmek için adamın eline saldırıyor; uğultu artıyordu. Elinden almak istiyorlardı. O ise konuşmak istiyordu.

"Sabredin ey ümmeti Muhammet, bunları sizin için getirdim. Dinleyin de öyle..."

Uğultu azalır gibi oldu. Millet yerleşir göründü. Adam konuştu:

"Dedi ki Hazreti Ali yanına gelince, ya Ali, sırtımdaki şu mührün örneğini çıkar. Götür Müslümanlara dağıt... Niyçün dağıt dedi biliyor musunuz? Çünkü her kim bunu evinde asılı durutursa ya da meşin kılıfa koyar yanında gezdirirse, o adamın hem kendine, hem ailesine, ne hastalık yaklaşır, ne kaza bela... Hak tarafından Cebrail Aleyhisselam'a dendi bu. O da efendimize söyleyince, efendimiz Hazreti Ali'yi çağırdı işte..."

"Ver!"

"Ver!"

"Ver!"

Sol eliyle sakalını tutamladı adam, "ver!" diye isteyenleri işaret ederek, çocuğuna "Ver" dedi.

"Alın, alın" dedi sonra. "Parasını biraz sonra verirsiniz. Kıymeti parasında değil. Tanesi yalnız elli kuruştur. Bir daha bulamazsınız!.."

"Ver!" diyorlardı. Parası bulunanlar çıkarıp elli kuruş veriyor, olmayanlar başka ne ile alabileceklerini soruyorlardı:

"Buğday olunca ne kadara kaçını veriyon?"

"Arpaynan oluyor mu?"

"Yapağı da alın mı?"

Adam oralı değil:

"Her murada erişir bunu taşıyan, alan, Cenabıhakkın emriyle... Allahın emrini, Peygamber'in mührünü getirdim. Müslümanlar için çıktım bu yolun türabına..."

Çocuğun yanına yaklaştı. Baktı parası olanlar alıyor, olmayanlar bakıyor, "Olur" dedi, "her şeyinen olur. Neyiniz varsa onu getirin..."

Biraz sonra arpa, buğday, çavdar, bulgur... Yığılmaya başladı. Şiniğin dörtte biri olan bir kutu dolusuna veriyordu tanesini... Yorulmuşlardı ikisi de. Alınlarından ter akıyordu. Alınteriyle kazanıyorlardı yani. Kazançları da önlerinde, torbanın dibinde öbek öbek yığılıydı. Küçümsenecek gibi değildi hani, üstelik Peygamber'in sırtından...

Almayan kalmamıştı. Alanlardan bazıları hemen asmak için eve gidiyor, dışarıdan yeni gelenler de işi anlar anlamaz sarılıyorlardı. Ortalık az durulunca, ağzına bakıp duranlara döndü satıcı; söyleyecekleri bitmemişti besbelli:

"Duvara asınca, yönünüzü buna dönüp yatmayacaksınız. Mührün sihri sizi çarpar bu kez. Sakının ha! Efendime deyim, bir de üzerine alacak olan meşin kap geçirmeden almasın. Amanın siz siz olun cebinize atıp da işemeye gitmeyin. Çıkarın, koyun yüksek bir yere, öyle gidin..."

Artanlar da yarın gittiği köyde satılır. Hepsi Müslüman köyü. Çan çalınmaz, ezan okunur oralarda da.

Satıcı yemekte, daha ince noktalarını anlatıyordu işin. Sınır kapanmamış ama bu mühür örneğinin sınırdan geçirilmesine yeni izin verilmiş... Yıllar önce geçseymiş elimize, başımıza gelen belalar olmazmış. Mış da mış...

Peygamber'in kendi öldü mü, ölünce cennete mi gitti belli değil. Herkes bir başka türlü söylüyordu. Kendisi çekilince hadisleri ve yaşamına ilişkin anılar kaldı. Öldüğüne inanmayanların da Mekke'deki yolları belik belik olan Kâbe'den sonra gidip yokladıkları Medine'deki mezarı var bir de... Hırka-i Şerifi, sakalışerifi derken, şimdi de mührü şerifi çıktı ortaya. Bunun da zamanı geçer, derinin üstündeki mührün... Belki ne kadar kullanılsa bozulmayacaktır bu mühür. Ebedi olsun diye mi bastı acaba Allah; sırtından geçindiğini görse Peygamber ne derdi bilmem. Sağlığında, alacağı olan sırtıma vursun, dediğine göre, ölünce rahat bırakın, demiştir herhalde. Hele sabredin. Daha derideyiz. Bir gün gelip bıçak kemiğe dayanacak. "Peygamber kemiği!" diye tırnak kadar kemikleri okutacaklar millete... "Bunu boynuna asanlar öte dünyada sorguya çekilemeyecek" diyecekler ola ki...

Sonra da bir bulut parçasının resmini çekerek, "Peygamber'in resmi" diye okutmaya kalkacakların çıkmayacağını kestiremeyiz. Yüzünü görmüş olan yok ki, benzemiyor desin o zaman.

Peygamber, kılıyla kemiğiyle topraktan çıkarılıp ümmete mal olunca sıra gelir Allaha. Ama "O, mekândan münezzehtir..."

Pencereden Kuş Uçtu

Diminin içinde cıyak cıyak bağırıyordu çocuk.

"Dimiyi çıkaralım da alalım çocuğu" dedi Elif.

Alime Nine, "Yok, yok!" dedi. "Sen bilmezsin. Değme sen, git Gülbahar'ı çağır da gel."

Elif, köyün kapıdan yetme ebesi Gülbahar'ı çağırmaya gitti. Kupkuru yerde titriyordu Alime Nine. Altında ne bir çul parçası ne bir parça hasır. Islanır diye almamış, kuru yere oturuvermiş herhalde. Dimiden sızan kanlar, yolunu bulup ahırın kapısına aşağı akıyor. Camsız pencereden gelen ayaz gitgide fazlalaşıyor. Alime Nine'nin dişleri birbirine vuruyor. "Vakti geldi gayrim, bir de kar yağarsa belayı tam bulurum" diye düşünüyordu. Kar da yağar mı yağardı. Zaten günlerdir üstünü başını soymadan sokuluyordu şiltenin içine. Üşüyordu çünkü. Burada ekim ayının yarısı yaz, yarısı kış olarak hesap edilir. Ay ise çıktım çıkıyorum, diyor.

Soluyarak geldi Elif:

"Dış kapıyı da bastırmış arkadan; sesimi duyuramadım" dedi... El yordamıyla bir çul alıp loğusanın omzuna örttü. Kendisi de üşüyordu aynı şekilde.

Loğusa, "Öyleyse Kel Senem'e koş" dedi. "Çocuk da ölecek, ben de. İvedi ol ıcık..." Elif yalvardı:

"Gel, etme... Çıkar şu dimiyi... Her yanı kana bulandı... Böyle bekleye bekleye öleceksin. Çocuğu alayım da diminin içinden. Sen yat, öleceksin..."

"Sen git, Senem'i getir yavrum. N'apsan da acıyon bana. Ben alışığım böyle şeylere, korkma."

Elif yeni gelin olmuş, kardeşinin karısıydı loğusanın. Doğum günü yaklaştığı için geceleri gelip bunun yanında yatıyordu. Belki bir yardımı dokunur; ölümlü dünya, ne olur ne olmaz, diye

düşünmüşlerdi. Gelinliğinin üçüncü gününde kocası Ankara'ya çekip gitmişti zaten. Düğün borçlarının en sıkılarını ödeyecek para getirebilirse daha rahat yaşayacaklarını konuşarak ayrılmışlardı. Elif, Nine'nin neden kendine güvenmeyip ille de Gülbahar'ı, Senem'i istediğini çözemiyor, fakat aklından da kötü bir düşünce geçmiyordu. Bir şey demeden Senem'in evine yollandı.

Alime Nine, ondan hem tazecik, hem de kendi gelinleri olduğundan ötürü utanıyor, çekiniyordu oysa. Yüzünün kanı gelip gelip gidiyordu. Onu başından savmak isteyişi yerindeydi kendince. Kim bilir, o gidince, hatta Senem gelmeden bile bir gayret gösterebilirdi. Gerçi kendine pek güveni yoktu. Elif, Gülbahar'a gidince, çocuğu çıkarmayı denemiş fakat titreyen elleriyle diminin uçkurunu bile çözememişti. Yine de bu kez, dişini sıkıp son gücünü kullanmaya karar verdi. Yazıktır ki yine başaramadı.

Bununla yedinci doğumunu yapıyordu. İlkini Göktaş'ta Memik Ağa'nın arpasını yolarken, dördüncüsünü Bozyer'de patates sökerken, ötekileri de şimdiki gibi bu evde doğurmuştu. Gençliğinde yaptığı doğumlarda, –canlı kanlı olduğundan– her şeyi çabucak yapıp çattığını, çocuğun göbeğini taşa kıstırdığı gibi kesip tuzu bastığını... sonra da eline süpürgeyi alıp üstünü toprakladığı kan pıhtılarını nasıl süpürdüğünü anlatır durur. Doğum yaptığını saatlerce sonra duyar komşular. Bütün doğumlarının yalnız birinde iki gün yatmış, ötekilerde iki saat bile yatmamıştı.

Diminin içindeki çocuğun sesi kısılmış; kıraca atılmış kurbağa gibi ağlayıp duruyordu. Kapıyı açmasıyla "Güç uyandırdım. Giyinip gelecek" demesi bir oldu Elif'in. Yine bir bekleme... Çocuk bağırıyor, ana ve gelin titriyor... Sonunda Kel Senem de geldi karıştı. Hemen Elif'i itekledi:

"Elini çabuk tut; tandırı farlatıver. Yoldan toprak al gel; sacı tandıra oturt, kızadursun toprak."

"Olur."

"Ha, ondan önce bir makas bul varsa."

Alime Nine, "Şu ahır kapısının yanındaki takaya bak" dedi.

Senem, kanlı dimiyi çıkartırken, Elif de takayı karıştırdı. İs, pas içinde kalmış bıçak kırıkları, saksı, teneke parçaları arasında makasa benzer bir şey bulamadı. Ocağın üstündeki takayı karıştırdı, orası da öyle...

"Ne şaşıyon yavrum" diye öfkelendi Senem, Elif gecikince.

"Makas bulamadım."

"Kör bıçak falan yok mu, getir. Çıkardığı da ne, kapkara bir kız; kör bıçak ağzına da çok, yüzüne de."

Takayı yeniden karıştırıp sapsız, paslı bir namlu bulup getirdi. Altına bir saksı parçası uzatarak bu kör bıçak namlusuyla kıya kıya kestiler yavrunun göbeğini. Alime Nine'nin omuzlarından düşmüş olan ala kanlı çulun bir parçasını yırttığı gibi sardı. Sıcak toprağı istedi sonra. Bir başka çulun üstüne yaydı. Tuzunu ekti viyaklayan bebenin. Karnını, ayaklarını toprağa beleyip sıkı sıkı bağladı. Elif'in köşeye serdiği kilim eskisinin üstüne atarcasına bıraktı.

"Sus" dedi. "Sus, anan kim, baban kim. Şuna bak, nasıl veniliyor, peygamber büzüğünden çıkmış sanki."

Sıra hastaya geldi. Senem süpürgeyi dizinin önüne verip hastanın karnına bastırırken, el çabukluğuyla "son"u alıverdi. Kızgın toprağın kalanını yaydığı, biraz önce kan olur diye Alime Nine'nin içinden çıkıp boş bıraktığı şilteye doğru götürdü. Şilte olup da ne olacak sana, dört beş parça eski çulun üst üste konmasıyla olmuş bir yatak.

"Yat gayrı!" dedi. Sarılı bebeği de yanına koydular. Eski berki ne buldularsa üstüne örttüler. Ala kanlı bir toprağa belenip şiltenin altına yatırılanlardan küçüğün sesi çıkmaz olmuş, büyüğünü de, başucunda oturan Kel Senem zorla konuşturmaya çalışıyordu:

"Kele Kız, Fakıların gelini anlatıyordu, sen de duydun mu Kız Öğretmen'in dediklerini?"

"Şey mi, çocuk yıkanmasını mı?"

"Heye, heye. Çocuk çıkar çıkmaz yıkamalı, ondan sonra tuzlamalı, demiş. Göbeğini kaynatılmış makasla kesmeli, makası el değmeden kurutmalı, göbeğe temiz şeritler sarmalı, demiş. Böyle etmezseniz, toprağa da sararsanız, tetanos mikrobu kapar, demiş."

"Tetanos mu? Yedi yıl geçmeyince yıkar mıyım çocuğumu?"

"Tetanos... Haydi sen tıvgalısın* diyelim, yedi yıl sonra yıkayon çocuğunu. Ama nerde görülmüş yaşına yetmeden çocuğun yıkandığı? Oncağız da bizi kandıracak şuncacık özüynen."

* Tıvgalı: Hastalıklı, çocuğu yaşamayan kadın.

Gülmeye çalıştılar...

Ev, tamtakır kuru bakır haldeydi. Ocağın başındaki tezek kırıntıları arasında, birbirinin kirinden, yamruluğundan kaçmış, uzaklaşmış birkaç kap vardı. Kapıyla ocak arasındaki duvarda testiler, çömlekler dayalı. Öteki köşede, daha dün çırpılmış un çuvalının üstünde kedi uyukluyor. "Düşelim mi, düşmeyelim mi?" der gibi aşağıya bakmakta olan kat kat is yüklenmiş kemer taşlarından sarkan örümcek ağları sallanıyor. Bunları sallayan yel, kemerlere doğru sünüp yükselen çıra isini de pay ediyor taşlara.

Canı sıkıldı Kel Senem'in:

"Kocan da gelmedi" dedi. "Sini boklu hiç evde durmaz." İnce söğüt dallarından örülme seleyi ters çevirip pencerenin altına koydu. Selenin üstüne çıkarak, ocağın başından aldığı tezeklerle, tavşan önüne boyunduruk gerer gibi, pencereden gelen soğuk yelin önünü kesmeye çalıştı. O bunu yaparken, loğusa karşılık veriyordu sözüne:

"Gelip ne yapacak anam, Haymana Ovası'nı Kâbe yaptı kendine. Nesine yetmiyor, altı aydan altı aya gelip böyle bir baş belası bırakıp gitmek. Kazandığı da karın doyursa bari. Bundan önce altı çocuğum doğdu ölü; hiçbirinin yüzünü görmedi o yalama herif. Hoca mı koydum gitmedik, gezmedik tekke mi koydum. Hepsini bir başıma yaptım. Yaşatamadım yoksam kuzularımı."

"Herifi başında olmayan evde çocuk yaşar mı anam? Gelen döküyor tıvgasını, giden döküyor eve. Erkek isterim kapıya durup da tıvgalıları eve dıkmayacak."

"Ya eğsiklim, de de onu de. Ali'minen Sülman'ım yaşına yetmeden öldüler. Öldürmemek uçun sırtladım Osmanımı, çuvaldaki arpayı eşeğe yükledim. Hort Hoca'ya kitap açtırmaya gittim. Dedi ki bana o nur yüzlü: Daha önce beş, altı çocuğun ölmüş. Hakkın lanetlisi tıvgalı karılar senin çocukların kırkı çıkmadan evine dolup tıvgalarını dökmüşler. Yedi yıl su göstermeycen, yıkamaycan. Kendin pısat* dikip giydirmeyecen. Mehmet adlı yedi çocuğun eski pısatlarını toplayıp giydirecen. Nenezi Tekkesi'ne her ay bir mum yakacan."

* Pısat: Giysi.

"Bilme mi anam, hoca olur da bilme mi? Millet bir olmuş ki kele. Sözgelimi demiyorlar ki, üç çocuğum öldü, dört çocuğum öldü. Tıvgalandım, varmayım elin kırklı kadınının evine."

"İşte demiyorlar de emeciklerim boşa gidiyor. Ellerin Mehmetlerinden devşirdiğim pısatların, yaktığım mumların feri sönüyor, etkilemiyorlar..."

"Anam, ben adamın yüzüne söylerim: İhmalcisin sen. Tıvgası olsun olmasın, çocuğunu gösterme gelene gidene. Akşamlaradan evinden gitmezler o Çöt Havva'ylan Topal Dudu. Ne ararlar evinde? Bakınca taşı eritir o gözü çıkasıcalar. Sülalelerini bilirim ben. 'Ali Emmiler de!..' orda dur."

"Bundan ıcık umutluyum: Yedinci bu. Ne ettim Allaha, anasına atasına mı geçtim? Bu yedinciyi bağışlar inşallah. O benim Kör Kârsız da yakında gelir gayri. Salmayacam bu kez. Otur iki koldan şunu olsun büyütelim diyecem; ıcık da burda çalış, göbeğin gurbete bağlı mı, diyecem."

"Sana bir bulamaç pişirip geliyim de, sıcak sıcak ye" diyerek gitmeye hazırlanan Kel Senem'e ayakucunda yığılı, üç şinik gösterişindeki arpayı gösterdi: "Yıkadım, kuruttum, yarın da değirmene götürüp öğütecektim. Ne bileyim böyle olacağını. Eski un tükendi. Yarın bir torbaya koyup senin Ahmet'len öğüttürür müsün?" dedi.

Öteki, "Hiç salmam mı anam!" deyip çıktı.

Alime Nine'nin doğum yaptığı, kuşluğa doğru mahallede duyuldu. Kel Senem'den sonra ilk gelenler kaynatasıyla kaynanasıydı. Çocuğun kız olduğunu öğrenince Halil Dede, "Kız doğuran da mı bulamaç yer? Babamın adını koyacaktım ben. Kıza da mı yatılır?" diye hoşlanmadığını belirtti. Karısı loğusaya bulamaç yedirirken Halil Dede birden bağırdı:

"Hani pecenin önünde orak, soğan?"

Şöyle bir baktı Kel Senem: "Unuttuk ivedimizden" dedi.

Dede ciddiydi: "Kara Bayram'a döndürmeyin" diye çıkıştı. "Çocuğu kuşa kaptıracaksınız. Bayramın karısı Mitirik gelini unuttunuz elleem: Çırayı söndürmüş yatacakmış gelin, pencereden bir kuş pır pır ederek gelip tandırın başına konmuş. Kırklı çocuğu kucaklamak için avrat kendini atmış çocuğun üstüne. O sırada kuş, geldiği gibi pırradan uçup gitmiş. Çırayı yakmışlar ki çocuk boğulmuş."

Az sonra orağın ucunu bir soğana batırıp pencerenin dış yanına koydu Kel Senem.

Kaynatayla birlikte soluğu serinleyen kaynana, "Orak keskin mi? Soğanın kokusuynan orağın keskin ağzı bir araya gelince tövbe gelemez, azrail kuşları..." diye yatmakta olan gelinin merakını giderdi.

Kel Senem sağa sola bakınıyor, yeniden telaşlanıyordu. Dede, "Ne var?" der gibi bakınca:

"Şuraya, kemerin koluna da Enkebit püskülü sallayacam. Onu da unutmuşum. Ben buraya nasıl geldim; bu kadıncağızı nasıl buldum kan kasap içinde, bir bilseniz. Aklımda püskül mü kaldı, orak mı?"

Doğumdan kırkıncı güne kadar olan dönem içinde kırklı kadınların üstüne çökerek eziyet ettiğine inanılan, köpeğe benzer, gerdanlı bir şeydir Enkebit. Günahlı kadınları boğarak, günahsızları da hırpalayarak dönüp gidermiş. Allah emriyle hareket ettiği için, emeli bozuk kullara korkunç bir biçimde görünürmüş. Ama yakalayan olursa, o soyun hiçbir bireyine yaklaşmazmış artık...

"İstemez püskül" dedi Halil Dede. "Enkebit yeminli bizim soya! Bir gün koca abama gelmiş, yüzünü yalamaya başlamış, Hamit Emmi'me kırklıyken. Dedem Ali Ağa uyanıkmış. Enkebit'in dört ayağını birden kavramış. Enkebit, Kör Hoca'nın zağarı gibi 'çen çen!' ettikçe sıktırmış bacaklarını. 'Tövbe mi, benim sidiğimin sidiğine, çaputumun gittiği yere varmayacağına' demiş. Ne gelir elinden, yakayı vermiş bir kez ele. 'Çen çen çen' diye ötmüş üç kere. Yani, yemin etmiş dokunmayacağına. Püskül istemez onun uçun. Eve tıvgalı karı sokmayın, bir de göz değenleri sokmayın yeter..."

"Albastı" derler köyde Enkebit örseleyince. Okumuşlar "karabasan" der buna...

Eski Dert Eski Derman

"Dün akşamüstü geldim" diyordu muhtar. "Başka bir iş uçun olsa, Sultan Süleyman'ın hazinelerini bağışlasalar yola çıkmazdım böylesi günde. Köyden gelirken içime işledi, Sinneli Beli'nin sulusepkeni. Bir tipi, bir tipi... Ben de ağladım, anam da ağladı... Bekçiyi de yanıma almıştım. Kış günü, ne olur ne olmaz, Allahın kurdu var, kuşu var. Kireçliğe gelince iyice canım burnuma geldi. Bekçiye baktım, Göde Arif'e, burnunu çekip duruyor. Emir kulu zavallı. Muhtarlığıma güvenerek yanıma aldığıma pişman oldum. O da biliyordu ama dinimize hizmet uçun yola çıktığımızı. Ne yapalım, din uğruna, konu komşu uğruna insan yola da çıkar, ölür de, kalır da. Zahmet çekilse bile özü doğruya olan kulunu her vakit korur Allah, dileğine kavuşturur. Neyse, işim rast gitti, Bayram'ın kamyonu tavuk sandıklarını yüklemiş yürürken yetiştim. Geç vakitte buraya indim ya, Kâzım'ı bulamadım daha..."

"Nereye baktın?"

"Nereye bakıyım, kahveye baktım. Bekle, gelir" dediler.

"İş ne iş, onu demedin, çok mu sıkı?"

"Şey canım, okul işi..."

"Dinimize hizmet için yola çıktık, diyordun; ne okul işi bu, muhtar?"

"Şey canım, şey... Senin Kâzım'ın babası ölmedi mi? Müslüman adam değil miydi Osman Emmi? Kâzım'ın günlüğü on-on beş liradan gitmiyor mu burada? İşte ıcık para biriktirdi. Babasından geri kalmaz o da ha! Sapınadan Müslüman. Geçende haber salmış bana Kör İsmail'in Hasan'la. 'Gelsin bir' demiş. 'Parası benden, yaptırması ondan, komşular bir okul sahibi olsunlar, babamın vasiyeti yerini bulsun. Ben de kazandığım paranın hayrını göreyim bundangilli...'"

"Anladım."

"Anlamayacak bir şey yok bunda zaten. Oğlan söyler dururdu hep, şu okulu yaptırıp da, uşakların harıl harıl içinde *Kuran* okuduğunu görmezsem gözlerim açık gider, derdi..."

"Senin için de iyi olur bu!"

"Deli misin, ya neye koşturup duruyoruz. Bir taşla iki kuş olacak. Komşuların çocuğu okuyacak, benim işim yürüyecek... Bir yaptırabilsem, yeniden seçerler beni. Din uçun çalıştığımı gördüktengilli, daha ne isteyecekleri kalır benden?"

"Haydi kahveyi bir daha yoklayalım öyleyse" dedim.

"Öyleyse şu yoldan gidelim" dedi. "Şu yoldan gidelim de ben öteberi satıcılarıynan uğraşayım ıcık. Sattıkları şeylere vurunayım bir. Köyde sorarlar yarın, şu kaça, şu kaça orda, derler. Pulluk bıçağının fiyatını öğren gel, dediler. Ayak lastiklerininkini de. Milletin çoğu lastik bulup ayağına takamadı bu kış. Ordaki satıcıların ihmali. Getirdiklerini de analarının nikâhına diyorlar. Mestsiz lastiksiz namaz kılmak zor oluyor hani. Yaradana ağır gelmesin. Günde beş vakit soy soy giy. Soğuk suya dayanılmıyor. Fiyatlarına bir vurunayım; uygun bulursa Cumuk Onbaşı, gelip elli-yüz çift götürecek: Harman veresiye dağıtacak. Cumuk, Tirveli'nin zengin Hasan Ağa'ya kız sattı da bin lira aldı..."

"İyi işte, şu caddeden giderken anlarız bunların içyüzünü."

"Hergele Meydanı'na gidecem, bitpazarına bir de. Eski ceketlere vurunmayı istiyor canım. Köye, geldiğim gibi dönmeyim diyorum. Hiç olmazsa eski berki bir ceket sırtıma; ayağıma mest lastik takıştırayım. Bugüne bugün muhtarlık var serde. Bir doğrulup gelen olsa hükümet kapısından, beni görüyor... Yine de kolay değil önde olmak... Ama o yanı başka işin. Atını teslim eden gelir girer, yatak bulup serecen altına. Hiçbir şey bulamazsan şeker, çay diye kıvranacan. Yenice cigarası aratacan. Avradın etekleri tutuşacak ne pişirsem, diye. O da beni buluyor ya, yok yağ yokmuş, yok hükümet adamı pirinç yermiş... Onu bulsak da süt gerek yanına. Dokuz kulplu bir dert sana..."

"Boş ver canım, yenenin, içilenin sözü mü olur?"

"Bir hesaptan öyle."

Vuruna vuran eşya fiyatlarına, merdivenin başına geldik. Neyi sorsak "abovvv!" diyor da başka bir şey demiyordu muhtar. Bu gidişle ceketle lastiği alır mı bilmem.

Posta Caddesi'nden Hergele Meydanı'na giden merdivenlerden aşağı inerken, kullandıkları araçlarla doldurdukları çimento torbalarını omuzlamış, kim bilir ne zaman yatacakları yere varacak işçiler yukarı çıkıyorlardı. Aralarında zor yol buluyorduk. Soluk soluğa hem yürüyorlar, hem konuşuyorlar. Koca Elmas'ın Mustafa var bizim oralı. Az geriden gözüm ısırdı. Ama o bizi görmedi. Yüksek sesle, "Yarım kilo çok gider" diyordu yanındakilere, bize yaklaşırken. "İki yüz elli gram halvaynan iki ekmek şinci akşama, bir o kadar da sabaha, deli bile eder dördümüzü... Köye ne götürürüz sonra?"

Küçük biri şöyle karşıladı:

"Doğru Mustafa Emmi'nin dediği."

Başka biri, "Hani haftalığı alınca bir kelle alacaktın da yiyecektik Mustafa Emmi, ne oldu?" diyordu.

"Olacak, olacak, gönüllenmeyin, hepsi olacak..."

Omzuna dokundum; sözü yarım kaldı. Hoşlaştık. Kâzım'ı sorduk. "Kâzım çalıştığı yerin ağasından (belki müteahhit) parayı alamadı. Günlerdir peşinde. Yakalayıp kaçırıyor; yakalayıp kaçırıyor... Geç vakit kahveye bir uğrak verirse verir. Görürsem ben derim aradığınızı. Nerde bulsun?" dedi.

"Nemşeer Hanı'nda kalıyom."

"Allahaısmarladık şincilik."

Kahvenin önüne gelince Kerimlerin Süleyman çıktı karşımıza. Gün batınca dönen garip kuşlar gibi, o da Altındağ'ın yolunu tutmuş, gitmekte. Onunla da hoşlaştık.

"Maşallah iyileşmişsin burda, köyde benzin sapsarıydı" dedi muhtar.

"Çok şükür Muhtar Emmi" dedi. "Hem çalışıyom, hem de iyileştim. Köyde yatıyordum ya yediğim neydi, içtiğim neydi. Yavan çorbadan başka bir şey yoktu; Allah eksikliğini göstermesin. Amma, burda yat halva ye, kalk halva ye. Şehir ekmeği bir yandan. Bir yiyom, bir yiyom... Çok melmunum."

"İyi iyi, Allah koluna kuvvet versin."

"İyi ki geldin emmi, sen bilirsin köyde olanı biteni. Bizim Keyifçi'nin gelinini ne ettiniz?"

"Fadime'yi mi? Başımıza bela koymadı getirdi bre yavrum. Taratura kızı gibi. Nikâhsız. Her gün birine gidiyor. Bakıyım, sizden sonra Danil'in oğluna, ondan Hacı'ya, ordan Memiğe, şinci de Teyfiğe gitti. Babası da hepsinden birkaç yüz alıyor..."

Süleyman gittikten sonra kahveye bir haber bırakarak Kâzım için, biz de Gençlik Parkı'na doğru yürüdük. Yürürken düşündüm: Bu gece muhtarla birlikte tiyatroya gitsek! Herhalde bilet bulunurdu.

"Tiyatroya gitsek akşama?.." dedim.

"Bırak Allah aşkına, insanınan eğlenme."

"Niye?"

"Taraturada işi ne benim gibi sakalı ağarmış adamın!"

"Canım, tiyatro deyince..."

"Yok yok, beni irezil edecen cılbakların içinde, sonracığıma, geriden bakacan..."

"Gel!" dedim. "Aklına gelen gibi değil. Çıplak falan pek bulunmaz. Hızır'ın oğluna inandınız gitti."

"Ya, halen ayıplar köylü sizleri..."

Olay şu: Üç yıl önce, öğretmen Sungur'la ilçeye, oradan Ankara'ya gelmemiz gerekmişti bir iş için. Köyodasının önünde yolculuktan konuşurken, arkadaşın kül altındaki istekleri parlayınca, "Bir de tiyatroya, sinemaya gideriz" deyivermişti. Utancından herkes yere eğilmiş, bizim yüzümüze de utanç gelmişti. İşte o vakit Hızır'ın Mehmet gülmüş, ağzının selini akıtarak, "Şunlara bakın!" demişti. "Koskoca öğretmen olmuşlar; taraturaya gidecekler. Utanmadan burda söylüyorlar onu da" demişti.

Çevredekiler, Mehmet'in doğruluğuna baş sallarken, Kır Ali de, "Hangi okuldan çıktılar ki utansınlar. Ama suç bunların değil; devir..." diye biber ekmişti sanki.

İşin bu geçmişi deşilince, artık muhtarı ne olursa olsun götürmeliydim.

Gittik. *Harput'ta Bir Amerikalı* vardı Küçük Tiyatro'da.

Amerikalının çevresini saranlara bir kızdı; sonra hep sağı solu incelemeye başladı. Hoşlanmamıştı oyundan. "Arı satmışlar,

namusu tellala vermişler. Rahatlık dedin mi; para dedin mi dere tepe yürüyorlar. Alınteriynen ekmek yemeye gelen yok hiç..." diyerek kesti attı yargısını. Binanın içi oyundan çok sarmıştı onu. Bir yukarı bakıyor, bir geriye bir öne bakıyor. Çok şeyler düşündüğü belli. Ama neler geçtiğini içinden, köyde dinlemeli. Bana sadece bir cümlecik söylüyor. İkide bir kafasını yeniden kıvırarak yeniden söylüyordu: "Döyüsler ne yaptırmışlar ya!.. Nerden bulurlar bu kadar parayı! Allah, Allah, ne yaptırmışlar ya döyüsler..."

Sonunda Amerikalının kardeşine de içerledi. "Ulan döyüs" diyordu, "herif düşe mi yattı burda senin ne halde olduğuna. Fırsatı şinci buldu, şinci geldi. Gelene, git geri denir mi? Bir bulsalar iki isteyecekler, akça bulsalar çıkı isteyecekler... Ne öyle, ne böyle, ıcıcık yırtık olmalı adam değil mi?"

Tiyatrodan çıkarken, çok durgundu.

"Şöyle iki yanına bir baksana" dedim. "Bizim oradakilere benzer mi bayanlar?"

"Nesine bakacam. Allah onlara böyle yazmış, bize de öyle. Kader değişir mi? Bakıp da ne yapacam, herkes alnının yazgısını yaşar..."

Büyük Tiyatro'ya gitmek daha da iyi olacaktı ama, mümkün olmadı. Talih hep Küçük'ten açılıyor. Üç yıl önce Kel Ali'yle de Küçük'ten bilet bulabilmiştik. *Hastalık Hastası*'nı seyretmeye değer bulmamış, pelte gibi donup kalmıştı koltukta. Uykusunun arasında oyunu yine de izlemiş. Çünkü sonunda "Bir kızı alıp veremediler. Ben olsam çoktan hallederdim" demişti.

Kel Ali yarı uykulu, işin ne olduğunu kavramıştı. Fakat muhtarın "taratura" hakkındaki düşüncesinin değişip değişmediğini merak ediyordum.

"Gördün ya taraturayı" dedim.

"Ne var sanki" dedi, "taratura kadar da değil..."

Acaba kafasındaki, fakat hiç görmediği, duyduklarına göre tasarladığı taraturadan daha mı aşağı bulmuştu. Bir olağanüstülük aradığı belliydi yalnız.

Sabahleyin Kâzım'ı kahvede bekler bulduk. "Dört gün öncesine söz verdikleri halde, parayı kurtaramadım" dedi. "Şinci birlikte gidelim, bir daha sıkıştıralım adamı. Ben hayır işleye-

cem deyim. Allah izin verirse senin işini görür, yarına yolcu ederim..."

Çıktık. Selam bıraktı; selam saldım. Kucaklaştık. Ayrıldık.

Allah Allah

"İki tane gazeteyi on kuruşa alıyorsun, tam iki tane!" diyordu gazetecinin biri. Gazetesi *Son Havadis*. İçi bir gazete, dışı ayrı bir gazete onca. Garaj işi, ne olacak. Ankara Garajı'ndayız.

"On kuruşa *Medeniyet*! Sayın vatandaş, sevgili yurttaş, on kuruş verip *Medeniyet* alacaksın medeniyet öğreneceksin!" diye yırtınıyor öteki.

Otobüsün motoru dakikalardır hırladığı halde, bir türlü yürüyemedik. İstediklerinden çok yolcu var. Yine de alıştıkları gibi işi yürütmek hoşlarına gidiyor. Şu bindi, şu indi derken, şoför aldığı parayı, yazıcı verdiği hesabı sil baştan edip yeniden sayıyor, gözden geçiriyorlar. Bu arada otobüsün hangi penceresine bakacağını, satılanların hangisini alacağını şaşırıyor yolcular. Hareket etmek üzere olan otobüs, sadece bizimki değil ki. Gazeteciler, naneşekerciler, dilenciler... Bir ona koşuşuyorlar, bir buna. "Keskin nane, baş ağrısına, diş ağrısına, otobüs tutmasına..." Bir başladı mı bitmesini bekleme lafın. Çığlık birbirine karışıyor. Aynı şeyi satanlar bir değil, beş değil. Her biri bir yandan saldırıyor. Alacak olan da, "benimkini al!" diye öne atılanlardan hangisini hoşlayacağım derken akla karayı seçiyor...

Çevremde oturanlar hep çalışan köylüler. Aylardır İstanbul'da eski alım satımıyla uğraşırlarmış. On-on beş gün sıla havası alıp gerisingeri eski işlerine döneceklerini söylüyorlar.

"Tabana bağlı" diyorlar. "Tabanı kuvvetli olan kazanır. Ne kadar çok dolaşabilirsen mahalle aralarında..."

Onlardan bir çocuk, "Boş versene!" diyor. "Bize acıyıp da ya laf olsun diye üç beş kuruşa ya da bedavaya eski veren kibar hanımlar olmasa işimiz duman. Allah gönüllerine göre vermiş onlara da."

"Çok şükür halimize" diyor bazıları.

"Çok şükür."

"Şükreden dilleriniz dert görmesin" diyen sakallı bir baş uzandı, sürücü yerinden. İçeri girdi sonra. "Şükreden dilleriniz dert görmesin!" Önde oturan yolculardan bir ikisi ceplerine el attılar. Sakallı onlara el kadar kâğıtlar verdi. Onlar bu işe eskiden alışkın besbelli. Geri kalan bizler, kalın kafalılar desek de olur, çok geç kavradık işi. O da adamın konuşmalarıyla oldu. Haberimiz mi var memlekette olup bitenden? Herkes yeni yeni işler peşinde.

"Muhterem yolcular!" diye başlayarak, elindeki destelerin, cami yaptırmak için para toplama makbuzu olduğunu bize de anlattı sakallı.

"Beş vakit ezanı Muhammedi okunacak günde. Camimize yardım edin. Allah işinizi rast getirir. Muhterem cemaat! Camiye yardım edin."

Öne yakın yerde 5-6 no'lu koltuklarda oturan orta yaşlı iki bayanın ikisi birden elleri titreyerek bütün birer lira uzattılar.

"Dinimizin direği camilerimiz. Çoğalsın, çoğalsın" dedi camın yanındaki. "İyice çoğalsın, her yer cami olsun dinimiz kurtulsun."

"Kurtulsun anam kurtulsun" dedi yanındaki. "Bak şu altımızdakine, bizi kuş gibi uçurup götürecek. Amma niyneyim gine de gâvur malı. Dua etmesen döner bir yana."

"Dönme mi hiç, dua olmasa gidebilir mi?"

"Çok şükür, çok şükür Allah bizi Müslüman yaratmış; elhamdülillah."

"Kes bir makbuz da bana" dedim. Yanımdaki eskiciler de davrandılar, bir uçtan veriyorlar, pek almayan da kalmayacağa benziyor. Biz birinciyle uğraşırken, arka kapıdan bir ikincisi girdi. Daha doğrusu, sözünden, sonra da sakalından ve halinden anladım cami yaptırma yolunda yorulanlardan olduğunu.

Çünkü "Cami yaptıran cennet yaptırır, aziz cemaat!" diyerek adım attı içeriye. "Sevapların en büyüğü budur. Defteriniz bir açıldı mı, sevap defteriniz, kıyamete dek kapanmaz, boyuna işler..."

Bir durgunluk başlayıverdi. Yere bakanlar çoğaldı. "Birine verdik işte, yeter, sen de başka yerden al..." der gibiydi içerde-

kiler. Ama biliyorduk ki bu adamların hepsi ayrı ayrı uğruyorlar, yolcuyu doldurup kalkmaya hazırlanan otobüslere. Uğradıkları gibi, boş da dönmüyorlar. Kızsan da, ağlasan da para koparmanın yolunu buluyorlar anlaşılan!

"Din unutuldu mu? Alıp alıp cebe indirmekten başka düşünce kalmadı mı Müslümanlar? Ağalar, beyler, bilmiş olunuz ki, her şey Allahın elinde ve emrindedir. Onun sayesinde kazandınız, onun izniyle bu arabaya bindiniz, onun gönlü olursa ancak çoluğunuza çocuğunuza kavuşacaksınız... İşte her şeye kadir olan Allahın huzurunda ibadet edecek Müslüman kardeşlerinize yapılacak camii şerif için..."

Sılaya dönerken saçı sakalı düzene koydurmuş, üstte başta ne varsa onların deliğini dirseğini uygunca yamamış olanlar arasında iki tanesi yine davrandılar ve iç cebe el attılar. Ama çok ağır ve isteksiz hareket ediyorlardı. Ne yapacaklarını şaşırdıkları muhakkaktı bence. Bir yanda çocuklarına götürecekleri yetersiz para; öte yanda onu yoldayken tüketmek isteyen Müslümanlar. Dilencisi, şerbetçisi, şekercisi, cami makbuzcusuyla...

Allah kimseyi şaşırtmasın, şaşırtırsa da böyle tam şaşırtsın, deyip geçmeyi düşünen sen misin?

İlki gitti. İkincisini nasıl edelim de savalım diye eminim hepimizin içinden bir düşünce geçiyordu. Onun geçmesinin işe yaramadığı gibi, işin sonu olmadığını da anladık. Çünkü bu kez üçüncüsü dolandı geldi... "Dahiliye Vekaleti Vilayetler İdaresi bilmem ne umum müdürlüğü, sayısı, tarihi..." diye arkasında bir sürü yazı olan ve işin resmi desteğini yapan makbuzla oyalanayım dedim, mümkün mü efendim. Yeni geleni dinlemeyecek misin?

"Bir hafta kaldı dindaşlarımız, bir hafta kaldı mübarek kandil gecesine. O vakte dek sizler yurdunuza, yuvanıza kavuşacaksınız. Sabaha dek ibadet edeceksiniz. Camimize yardım edin; Allah cümlenizi o mübarek güne eriştirsin..."

Çatlama derecesine gelenler var. Sürücü bir türlü gelmez yoksa. Motor ısındı diye istop da ettirdiler. Bizimki söyler durur bir yandan: "Bu gelecek mübarek gece, Hazreti Peygamber'in Tanrı huzuruna yükseldiği gecedir... En büyük ibadetimiz olan

beş vakit namaz kılma emri o gece tebliğ olundu Peygamberimize..."

"İşte camii şeriflerimizin çoğalması..." derken sürücü girdi içeri. Hay "Allah razı olsun." Yine de Allah kurtarıyor insanı. Var Allah, yok Allah.

Motor yeniden hırıldadı. İçimden "Allah Allah!" deyip duruyordum. Yardımcısı tamam dedi sürücünün; arka kapıyı, çat kapadı. Günün her dakikasında aynı hızla oynanan ve ne idüğü belirsiz bu oyunun çemberini yarıp çıktık. Oyun orada sürüyor, ama görüyorsunuz seyri bedava değil...

Korkaklar

Akşam oldu; ortalık iyice yoşudu.* Hayat kapısında zağar ürüp duruyordu. Tanıdığın birisi olsa bu kadar yırtınmaz. Bir yabancı olmalı gelen. Bizimki çıktı, azarladı zağarı. Baktık Hırıdı Arif gelen.

"Hoş geldin, nasılsın, iyi misin?"

"Hoş bulduk. İyiyim çok şükür."

"Şöyle geç otur. Hayırdır nasıl olsa?"

"Hayırdır ya, hayır iş. Allah Müslüman'ın başına vermesin şer işi."

"Amin!"

"Bilmem duydunuz mu, Kamberlerin İramazan izinli geldi askerden. Onun küçüğü Güddü de Dadasın'daydı. Biri gelince, adam salıp haber ettiler; Güddü de geldi. Kamberin oğlu mevlit okutacak bu akşam. 'Bir daha böyle bir araya ya gelinir ya gelinmez, dünya ölümlü, gün akşamlı' diyor. Selamı var. 'Buyursun bir gayfe içelim' dedi... Bana da izin verin. Uğrayacağım yerler var daha. Başka çağırıcı yok..."

"Nasip olursa gelirim. Ama sen bizim kahveyi içmeden mi gidecen?"

"Dedim ya durumu; içmişten sayın."

Kamberlerin hayat kapısından girdiğimde, dumanın içine düşmüş oldum. Karanlığın rengini bile değiştirmiş evden çıkan duman. Yel de dört bir yanından girmiş, kıvır kıvır kıvrandırıyor sanki. Eğer evin ne yönde olduğunu eskiden bilmesem, bağırıp çağırarak içerdekileri tedirgin etmeden kapıyı bulmanın olanağı yok.

* Yoşumak: Işığın kırılması, karanlığın başlaması.

Doğruca eve yürüdüm. "Yandaki kapıdan, yandakinden! Erkekler orada" diye her biri bir yerden seslendi kadınların. Ama içeri dalınca birden çıkılmıyor. Soluk almak da bir sorun burada. Kadınlar kolayını bulmuşlar yoksa: Hepsi eğilmişler iyice; burunları yere değecek neredeyse. Sanki bir dağ gibi üstlerine yüklenmiş duman. Ezilmezler ama, eğilmeseler boğulacaklar. Ortaya yanan tandırın, yani duman kaynayan yerin başında iki kadın var. "Yemekçi" bunlar. Ahırdan derlenip getirilmiş olan ala yaşlı pisliği ellerinin ayasıyla tandırın içine itiyorlar; o içerde yandım tüttüm deyinceye kadar da, elleri yettiğince, tandırın üstüne yerleştirilmiş tencerelerin içini karıştırıyorlardı. Yemekçi olmayanların kimi, çağrılı olup mevlit dinlemeye gelenler, kimi de ellerine sahan alıp, hastasına halsizine yahnili pilav götürmeye gelenler. Tandırın gerisinde sergen olmuşlar; ağustosta birbirine sokulan koyun sürüleri gibi birbirine sokulmuşlar. Boyuna, yanan gözlerini ovalıyorlar. Görünmüyor ama, şu anda acı gözyaşları ellerinin isiyle birleşerek her yanlarını ıslatıyor; "korcalak" denilen, yanmadan ya da yandıktan sonra dumanın içinde yüzen pislikler çerçöp parçaları, üstlerini başlarını bezemiş. Tencerede kaynayanlar nelerse paylarını onlar da almakta bu yüzen öteberiden.

Tandırın başına çöktüm. Köyün biricik yemekçisi Hafize Nine'ye, "Ne pişiriyorsunuz, ne yiyeceğiz bu akşam?" dedim. Saydı:

"Şunda pilavın suyu kaynıyor, ölümcek oğlağı kestiler, onun eti. Ötekinde pelte çalacağım; Fadime pekmez getirmeye gitti." Kısacık vakitte benim de üstüm başım korcalak doldu. İslendim bayağı. Gelin, kız da yönünü öteye döndüğüne göre, sıkıldılar varlığımdan; dumandan çektikleri yetmiyormuş gibi.

"Çabuk pişirin de yiyelim Hafize Nine" dedim. "Hem siz de kurtulun şu zehirin elinden."

"Biz alışığız yavrum" dedi. "Zehir neresindeymiş. O olmasa içimiz bilenem kızmaz. Gözünü seveyim. Ateşim olsun da dumanlı olsun; ekmeğim olsun da samanlı olsun..."

Doğru söze ne denir? Yüzyıllardır, dumanlı ateşi ve samanlı kepekli arpa ekmeğini bulamayanların yanında, ahırında iki hayvan bulundurarak ölmeyecek kadar ekmekliğini kaldıran,

üstelik hayvanların pisliğini yaş olarak ya da kurutup tezek yaparak yakıp ısınanlar, ağa olarak gözetilmişlerdir. Kamber'in oğlu da ağadır buna göre. Şu mevlitten mevlide pilav dilenmeye gelenler, günde kaç kez aşındırırlar bu ağaların kaplarını "saçkılık" diye. Alt ucu iki avuç fışkı. Kurumasa da olur. Olsun da dumanlı olsun. Ateşi dışardan, dumanı içerden ısıtsın... Bizde yanmış bir tahta parçasının kapkara kırıntılarına denir "kömür" diye... Çocuklar böyle şey ele geçirirlerse, duvara, taşa sürter dururlar; bir çizgi çizmek, bir şekil yapmak için.

Erkeklerin bulunduğu yere geldim. Selam sabah, merhaba, hal hatır... Ortaya tezekleri çatmışlar yanıyor. İki yerinden cezveleri sürmüş Danacı. Ortada kulpu kırık iki fincan dönüyor. Bitirenlerden boş alıp, yeni gelen içmemişlere dolu veriyor fincanları. Geleneğe uyarak, ateşin yanında duran su tasına batırıyor, doldurmadan önce. Temizlenip temizlenmemesi sorun olmaz artık. Müslüman'ın niyeti ne ise o yerine gelmiş sayılır. Varsın tasa sokulan fincan, içindeki telve dururken dışından da telveye bürünsün...

Ateşin çevresine fırdolayı birkaç çul sermişler. Gelenler de fırdolayı oturuyor. Ateşten hepimiz yararlanıyoruz. Tezeği fazla yakmıyorlar. Azının dumanı da şart hani. Duman hiç olmasa, garipseyeceğimiz muhakkak: Alışkanlık.

Burası davarlıkmış eskiden. Gelen giden kadının kızın içinde olmuyor diye, davarları öküzlerin yanına kaydırmış Osman Ağa. "Daha bir düzen veremedim" diyordu. "Şu duvar deliklerinde böcü dolu hep. Yakacaktım. Gidip hocaya danıştım, günahtır dedi. Sarkan örümcekleri süpürecektim, o da günahmış. Yarından tezi yok, ön yanına sedir yapacağım. Namaz kılarken iyi olur. Kapının annacına gelen duvara iki gazete çakacağım. Belber Üseyin yapmış da bir iyi olmuş ki. O vakit bayağı bir oda olur. Hazreti Ali Efendimizin iresmiynen bir de Âdem babamızla Havva anamızı bir arada gösteren iresimden ısmarlayacağım gelecek hafta. Namaz kılarken arkaya gelsin diye şu yan duvara çakacağım. Adamın içini açacak, görün!"

Biz karmakarışık, "İyi iyi. Hayırlı, kademli olsun!" demekteyken köyün hocası da girdi kapıdan. Ayağa kalktık. Alt köşe

üst köşe yoktu zaten; ateşin iyi geldiği bir yere oturttuk hocamızı. Baktım, adlarına mevlit okunacak çocuklar yok görünürde. Hoca gelince öğretmenin yokluğunu da duydum. "Osman Ağa, Ramazan, Güddü nerdeler? Sonracığıma, köyün kaç hocası var? Yenisi nerde, öğretmen?" dedim.

"Affedin" dedi. "Arif unutmuştur. Valla ben tenbihlediydim. Durun, onu İramazan çağırır."

Öğretmeni de getirdik. Eski hoca, yeni öğretmen derken konuşmalarımız da bu yönlerden açıldı. Köyün okulu yapılalı yirmi yıl olmuş. Yirmi yıldır da akar. Çatıdaki kavak bedenleri önce bel vererek büküldü, şimdi çürümeye koyuldular. Öğretmen dert yanmış yukarıya. Mühendis mi, kalfa mı, birisi gelmiş. "Girilmez bu binaya. Çok tehlikeli. Varır varmaz raporu vereceğim. Rapor gelinceye kadar olacak bir kazadan sorumluluk kabul etmem..." demiş. Öğretmense kaç gündür yer bulamamış. O çürük çatının köhne duvarın altına girmekte, çocukları toplamakta devam ediyormuş...

"Bilmem ne hal oluruz?" diye boynunu büktü, elini ovalamaya koyuldu.

Hoca gülümsedi:

"Bırakın, bırakın! Sanıyorsunuz ki taşı taş, tahtayı mıh tutuyor. Allahı, Peygamber'i aklınıza getirmiyorsunuz. Şu bizim taş kemerler yok mu, birbirine söykeyerek büküş edip de altına girdiğimiz koca koca taşlar. Peygamber'in ettirdiği yemin tutuyor onları. Medine'de ilk kemeri çattıklarında taşlar tutmadı, düştü. İkincisinde, Hz. Muhammed altından geçti. Kemerin yüzüne tükürdü. Utandı kemer. Yemin etti uçmayacağına."

"E, hocam" dedi öğretmen, "bu kemer değil, çatı."

"O da onun gibi. Onların hep yeri var *Kuran*'da. Kemerden ürettiler sonradan."

"Hiç uçan kemer yok mu hocam; daha dün Patron'un evi uçtu?"

"Onlar cenabet olanların evi. Özü bozukların. Onlara sözümüz yok..." Arapçaya benzer benzemez bir şeyler mırıldandı. Onu Türkçeye çevirdi. Yukarıda söylediği anlamı çıkardı ondan da. Biz bakışıyoruz. Kimisi başını sallıyor. Uyuşuk, korkulu bir hava. Hoca devam ediyor: "Öğretmenler namaz kılmaz-

sa, kılmasını da bilmezlerse, orda oturan sabi çocuklara gâvur yazısıynan yazılmış at-eşek okumasını okuturlarsa, Peygamber gail olmaz buna. Yeminin de bir şartı var..." Yine Arapçaya benzer bir şeyler okudu, dinle ilgilenmeyenlere belanın hazır ve nazır olduğuna getirdi. "Allah korkusu kalmadı ki, Allah korkusu! Kork, Allahtan korkmayandan. *Kuran*'ı da gavur yazısıynan yazmışlar, (bana): sen diyordun hani!.."

"Günah neresinde bunun hocam. Daha iyi. Yeni yazıyı öğrenmiyor mu gençler. Harman kalktıktan sonra Çukurova'da pamuklar koza tutana kadar sekiz ay avare herkes. İş yok, güç yok. Evin, odanın köşesinde eze eze okusalar kötü mü olur? Kendi kendilerine anlarlar dinimizi!.. Onun da tadı başkadır. Allah sevgisi başlarsa o vakit başlar. Sevmek anlamakla olur çünkü. Şimdiyse aslını esasını bilmiyorlar, bilmiyoruz. Anlamadığımız her şeyden korkup duruyoruz. Her dediğin milleti eziyor. Adı da Allah korkusu oluyor. Oysa Allahtan korkulmaz, Allah sevilir. Hiç kul kendini yaratandan korkar mı? Kendinden korksunlar diye mi yarattı Allah, Müslümanları?"

Çevremizdekilerin bakışı üstümde toplandı. Aklı hayra şerre erenler göz işareti yapıyor, "Sus, hocayla başa çıkamazsın, denizin yanında kuyu kazıyorsun..." diyorlar. İlk karşılaştığımız bir durum değil ya. Alışkınız. Hoca, "Tövbe, tövbe!" derken cemaat da açılıyor. "Tövbe de, tövbe de!.. Allahtan korkmayanın başına taş yağar..." diyor bazıları. Kalanlar "öyle" dercesine baş sallamakta devam ediyorlar.

"Allahtan korkmamalı, Allah sevilmeli..." diyecek, üç beş cümle daha konuşacaktım. Gülümsemem de hoşlarına gitmiyordu. Öyle bir hava ki, tartışma kabul etmeden, hocanın dediğini diyeceksin. Hangi düzeyimizde kızılmıyor da böyle düşüncelere, Osman Ağa'nın odasında kızmasınlar, dinlesinler seni...

Necip Çavuş aşağıdan aşağıdan, "Hepimiz *Kuran* okuyacağız, Allah kelamını ağzımıza alacağız da, ne olacak sonu. Herkesin harcı mı? Anlayan anlar bir işten. Hoca hocalığını, boz adam boz adamlığını bilmeli. Allah bir düzen koymuş..." dedi.

Baktım olmayacak. Biraz yol değiştirmek gerek. Anlamadan dinlemeden, körü körüne yürümeye alışmışız çünkü. Anlamak günah, dinlemek günah. Sonucu korku. Kork babam kork. Al-

lahtan kork, Peygamber'den, *Kuran*'dan, fizik kitabından, Fransızca kitabından, üniversitedeki ağır dille yazılmış ders kitabından kork...

Sözün ağzını değiştirmek için, "Deli Üseyinlerin Dişikitli'ye Hatıb'ın kızını mı alıyorlar?" dedim.

"Heye" dedi Necip Çavuş. "Sinisi (baklava) dün gitmiş. Yarın belli olur verip vermeyecekleri."

Ali Ağa, "Siniyi bugün yedilerse, verimker oldular, demektir" dedi.

Necip Çavuş:

"Ama siniyi yemeynen biter mi? İki bin diyormuş Hatıb o şeleklisine."

Öğretmen:

"Çocuklar birbirini severse, paranın kolayını bulurlar canım."

Hoca:

"Gine sevmek diyor öğretmen. Halbuki kız sevilmez, satılır. Oğlan da sevmez, kız aranır, bulunur oğlana. Bak bunlar köyün alt ucundan girdiler üst ucundan çıktılar da kimse kız vermedi. Hatıb verdi. Hatıb'ınkini alıyorlar."

"Kaynanada iş yok" dedi Osman Ağa.

Necip Çavuş, "İş kaynanada" dedi. "Öyle olduğu değil mi, Pulus bile dul kızını vermedi, Urguş'u..."

Hoca, "O bu değil. Allah yazgısını bulanadan gezdirir adamı. Varsın şelekli olsun; demek alnının yazgısı buymuş. Ne çıkar şelekten, kocasına bağlı, kaynanasının, kaynatasının yumuşunu* tutar oldu mu yeter. Gelinlik gösterişinen olmaz..." derken sofralar geldi, önümüze açıldı. Dörde bölündük. Sofralar sekizer kişilikti. Yufkaları kucağımıza aldık. Her sofrada dört kara tahta kaşık. İkişer kişi değiştirerek kullanacağız. Gerçi pilav, pelte, yufka ekmeği sokum yaparak da yenir.

Önce soğanlı yumurta geldi. Her sofranın ortasına birer sahan konuldu. Soğandan, yumurtadan başka şeyler de vardı sahanlarda. Saldırdık. Birer ikişer lokmada boşalttık sahanları. Ar-

* Yumuş: Buyruk.

dından, yahnili pilav. Bulgur, et, soğan, mercimek, nohut, su ve daha başka maddeler birbirine karışınca ateşte, lezzetli bir yemek olmuş. Buğusu üstünde... O da bitti. Pelte geldi. Ardından hoşaf buz gibi, bir gün önce tandıra oturtulur zaten hoşaf testisi.

Hoşaf bitmeden "devamı devlet, nasibi cennet, kesiri rahmet, kabulü dua..." diye duayı bitirdik. Böyle yapılması gerek. Hoşafın artanını da duanın üstüne içtik. Ramazan leğeni getirdi hocanın önüne, su döktü ibrikten. Peşkiri uzattı. Hocanın ellerini yıkaması, cemaatin de yıkaması sayılır. Herkes yıkayacak olsa sabah olur...

Leğeni kaldırdıktan sonra, dört ayaklı bir tahta (sini altı) getirdi Ramazan. Hocanın önüne koydu. Osman Ağa kalktı. Duvarda taka gibi bir yerden, yıllardır çılpığı çıkarılmış mevlit kitabını indirdi. Gaz çırasını da indirdi tahtanın üstüne. Müslüman cemaati yeniden yerleşti. Diz çöktük. Ellerimizi dizlerimize koyduk. Dinlemeye hazırız. Duvarlardan sarkan örümcek ağları, çıra aşağı inince görünmeye, gözüme gözüme sallanmaya başladılar. Hoca, sağa doğru kitabı açıyor. Ama Süleyman Çelebi'nin ne dediğini anlayacağız şimdi. Anlayacağız da, anladığımız için, *Kuran* dinlerken duyduğumuzdan daha çok şey duyacak, duygulanacağız. Her vakit de böyle oluyor. Bunu hocaya da anlatamazsın, salt anladığı için, "mevlit" deyince deli olan topluluğa da. Bunu, az da olsa anlayarak dinlerler. *Kuran*'ı ise hiç anlamadan, sallana sallana, sanki "Acaba ne diyor, sorguya nasıl çekileceğiz, Sırat'ı nasıl geçeceğiz, Cehennem'de nasıl yanacağız... Onları mı anlatıyor ki..." dercesine dinlerler.

Son dakikada kadınlara haber edildi. Onlar geç başlamışlar anlaşılan yemeğe. "Yarım koyup geldiler" diyordu Ramazan. Ağızları, yüzleri sarılı, kapının arkasına çokuştular.

"Allah adın zikredelim evvela,
Vacip oldu cümle işte her kula..."

Mevlit başladı ve Mevlüt Hoca incelterek, uzatarak, makamınca okuyor... Belli yerler geldikçe ayağa kalkıyoruz: "Salli âlâ seyyidina Muhammed ve aleyhe ya..." yakarısını okuyoruz. Mevlüt Hoca yorulunca Necip Çavuş'un önüne alıyorlar sini

altını; o devam ediyor. Kadınların gözleri yaşlı dumandan. "Annesi, dürdanesi... Üç melek geldi elinde üç şişe vs" dendikçe, her uyak onları duygulandırmaya, gözlerini yaşartmaya yetiyor.

Mevlit baştan sona okunmaz. Okuyanın katlanabileceği kadar ve yine okuyanın kendi seçtiği yer okunur, dinlenir. Hocayla Necip Çavuş, bir buçuk saat kadar, baştan başlayarak okudular. Yürekten okudular; canına değdi milletin... Ramazan, elindeki helkeye sapsız fincanı daldırıp çıkararak şerbet dağıttı sıradan. En sonunda gereken duayı yaptık: "Bizi senden korkanların başında eyle! Senden korkmayanların şerrinden esirge ya Rabbi!.."

Hep birden, "Amin!" dedik.

Kadınlar namaz kılmak için yerlerine gittiler. Bizimkilerden aptesi bozulanlar tazelemeye çıktılar. Biraz sonra iki sıralı safta kıbleye karşı durduk. Mevlüt Hoca'ya "kametçi" oldu Necip Çavuş. Namaz başladı; bizi korkanların en önde gideni yapacak namaz...

Masa Başından Uzakta

Altı saattir katır sırtındayız. Yola benzer bir yer de yok ormanın içinde. Katırların ayakları kayı kayıveriyor. İnişin ettiği bir ayrı, çıkışın ettiği bir ayrı... Ha babam de babam; hayvanlarla birlikte biz de çabalıyoruz. Gün aşağıya sallandı; varacağımız köyün imi timi yok daha. Akşam karanlığına kalmadan yetişebilsek de gündüz gözüyle okul inşaatının durumunu bir görebilsek; sabah erkenden öteki köye yollanmak mümkün olacak.

Müdür zayıfça olduğundan, en zayıf katırı ona layık görmüşlerdi. Çetin ceviz gibi ne ediyor ediyor, yine en önde gidiyor. Ne de kısılmaz sesi, bitmez sözü varmış. Daldan dala değiştiriyor konuşmasını, fakat bir türlü bitirmiyor. Gençliğinde yayladan inerken yaptıkları at yarışından tutun, ilk öğretmenlik yılında gece okul penceresinden nasıl atladığını, müfettişliğinde öğretmenlere toprak almak için köy ağalarının sakallarını tutamladığını, Hasanoğlan'da sırtıyla taş çektiğini... kendisindeki meyve sevgisinin sebep ve tarihçesini... en ince noktalarına kadar anlatıyor. Beşer-onar adım aralıkla arkasından gelen dört kişiye yettiği gibi, birazı da artıyordu gür sesinin... İnşaat denetmeni Saim, kucağındaki çifte tüfeğine bakarak yutkunuyor, "Geçenki yolculukta bir kaya bülbülünü..." diyerek konuşmak istiyor ama müdür, "Tecrübelerime istinaden..." diye giriveriyor araya... Müfettiş Hüseyin'le ben boyuna dinliyoruz. Ben, yer yer yararlanıyorum da söylenenlerden. Müteahhit Cemal, kasten arkada kalıyor, sıcağı sıcağına, akşam Dümbüllü'nün yeni filminde gördüğü sahneleri anlatmaya çalışıyor... Çalışıyor ama, öylece kalıyor.

Müdürün gönlü coştu birinde:

"Eh be!" dedi. "Daireymiş, evrakmış, lokantaymış, kulüpmüş, kahveymiş, hepsi yerin dibine! Şu uğultuya bak ağaçların

arasındaki. Şu kuş seslerine, şu yeşilliğe, tertemiz havaya bak. Kuş olup uçasım geliyor benim de..." Çubuğu katırın kabalarına vurduktan sonra havaya kaldırdı. Gemi çeke çeke katırı hızlandırarak yanlamasına uçuyor.

Karşı dağlarda dumanı çıkan orman yangınları görünüp dururken, birisini de yolumuzun üstünde gördük. Yangın başlayalı çok olmamış. Çamlar çatırdayarak devrilirken, adamın biri de yangını genişletmek için çabalıyor bir yanda. Hiç ummazken, dağ başında birkaç yolcunun görünüvermesi hoşuna gitmedi adamın. Yapınıp kaçmaya yeltendi. Saim Bey çifteyi çevirince kaçamadı; yanımıza geldi. Kimliğini saptadık. Ormanı niçin yaktığını sorduk, bir sürü öğütten sonra. "Ekeceğim. Ekip de ekmeklik kaldıracağım. Avuç içi kadar toprağım yok ekmek için" derken sapsarı kesildi o kansız benzi.

Bırakıp yürüdük. "Maarif, ah maarif!" diyordu milli eğitim müdürü. "Nasıl edip de anlatmalı bunlara ki, bu yemyeşil ormanlar yurdun güzelliği ve servetidir. Dört avuç arpa kaldırıp da kursağımı dolduracağım diye bu yeşilliği ateşlemek, vatan hainliği yapmanın bir çeşididir..."

"Cahillik zor efendim; bu dağlarda boşuna koşturmuyoruz okul yaptırmak için..." dedi denetmen Saim.

Müdür, "Cahillik bir, bir de inat var bunlarda. Yıllardır denmedik kalmadı, orman yakmanın zararları, kötülükleri için; bir kulağından girip ötekinden çıkıyor seninkinin, kendini düşünüyor. Milli şuur yerleşmemiş..." diye karşıladı.

Hani, kul bunalmayınca Hızır yetişmez derler... Dilimizin, damağımızın susuzluktan iyice yandığı, eğitim ve orman davalarını nerdeyse unutup derdimizi düşündüğümüz bir anda, hayvanında iki sepet çatılı bir yolcu çıktı karşımıza. Daha doğrusu müdürün karşısına çıktı. En önde o vardı çünkü. Yükteki, üzümmüş. Çantasının dolusunu iki kilo sayarak veriyordu. Üzümün kilosu yirmi beş kuruş. Hem üzüm ölçtü, hem konuştu müdürle:

"Nerden olursun?"

"Nivil'den."

"Üzümü nereye götürüyorsun."

"Bizim kazaya; satmaya."

"Akşama varabilir misin?"

"Geceye."

"Yarın satarsın gayrı?"

"Evet. Yarın haftanın pazarı."

"Orda da aynı fiyata mı vereceksin?"

"Evet. Yirmi beş kuruşa verecem."

"Ne tutar?"

"40-45 kilo geliyor bu iki sepetin dolusu. Her yıl birkaç yük satarım. Geçimimiz bunun üstüne..."

"Demek on lira falan eder."

"Pek tutmuyor. Öğleye kadar satamazsam, on kuruştan verme de var. Bir kile çavdar ederse, öğütür dağa çıkarım yarın gece, eve dönerim yani..."

"Gece mi?"

"Gece. Dün kestim, hazırladım bu üzümü. Bugün gece yarısı varırım kazaya. Yarın öğlene işim zor biter. Değirmene gitmek de var. Hatta gece bile zor dönülür. Neyse, ay ışığı var olsun..."

"Üç gün sağlam!.."

"Daha bal da arayacağım bey. Üstünüze iyilik, bir oğlum var benim, köleniz 18 yaşında. Dört beş yıldır yatalak. İnce hastalıkmış. Köydekilerin çoğu öyle. Anası da yata yata gitti. Kim sağlam ki?.. Ona bal bulacam işte. Öteygün yeni bir hoca geldi de, okudu, üfledi. '*Kuranıkerim* takada dururken üstündeki tozu on kaşık bala katın, yedirin' dedi."

"Geçmiş olsun. İyileşir inşallah."

"Allah razı olsun; cümleninkiynen... Üstümüz başımız da culadı.* İğne, iplik, birkaç düğme de alacağım."

Üzümcü, yükünün yeğnildiğinden, biz de ummadığımız bir yiyecek bulduğumuzdan memnun, ayrıldık. Salkımları sıyırıp sıyırıp atıyoruz. Yedikçe kafamız da yerine geliyor. Müdürün keyfine hiç diyecek yok.

Saim Bey, "Çok şükür ya Rabbi!" deyip ağzını sildikten sonra, çubuğunu dikene, yetiştirene, satanın babasına rahmet oku-

* Culamak: Giysileri eskimek.

du. Bu arada üzümcünün sönük gözleri, buruşuk derili ince boynu, kirli bedeni ve yamalı giysileri gözünün önüne yeniden geldi anlaşılan:

"Acıdım herife" dedi. "Hali perişan fukaranın. Derdi bir değil, iki değil. Paranın kıymetini anlıyor insan onu görünce..."

Müdür Bey:

"Şu ormanların tadını çıkarmak için, onun gibi olmayı ne kadar isterim. Ama ne mümkün. Sonra, ne derdi var adamın sanki? Üzümünü satacak, onun parasıyla ekmeklik alacak. Temiz hava, temiz su. Daire yok, evrak yok. Dünyanın gürültüsünden, sıkıntısından haberi yok. Masanın başına günde sekiz saat mayışıp oturmak yok. Yaşamak be! Yaşamak budur işte. *'Ne hoş yaşar şu köylüler / Gece gündüz sefa sürer'* Ah! Yine aklıma geldi bu marş."

"Bir hesaptan öyle" dedi Saim Bey.

Müdür:

"Fukaralık dert değildir bir kere. Ne kadar mutluydu, gördüğünüz. Köylümüz manevi bakımdan o kadar zengin, mukaddesatına o kadar bağlı ve misafirperverlikte, ananelerine bağlılıkta o kadar ileridir ki, milli duygusu da o derece yüksek olan bu köylülerin, ufak tefek eksikliklerini görüp de, köylümüz fakirdir, geridir diye çırpınmak, en azından milli duygu noksanlığını gösterir ve de vatan hayınlığını."

Havada uçan kuşlara göz atıp biraz duraksadıktan sonra sürdürdü sözlerini:

"Allah korkusu zayıfladı; gençliğin ahlakı bozuldu. Dua edelim de o da düzelsin. Hamt olsun köylünün her şeyi istediğimiz gibi..."

Bana dönerek, "Değil mi?" dedi.

Mektup

Ankara, 10.01.1956

Yüksek bir Türk köylüsüne:

Derunu dilden, canu gönülden pek sevgili İsmail Ağa, göndermiş olduğunuz tarihsiz mektubu alınca, derecesiz memnun oldum. Kurbanı olduğum ulu Mevla sizleri de memnun etsin. Nasılsınız, iyi misiniz; iyi olmanızı da Mevla'dan dilerim. Benden de bir miktar sual edecek olursanız, hamt olsun canım sağdır. Senin her vakit dediğin gibi, ölmediğimi onmadığıma sayarak katlanıp gidiyorum. Her ne kadar canımın sıkıldığı şeyler oluyorsa da gayri aldırmıyorum. Tavşan, derisine katlanır, ne olacak.

Bir aydır gözlerim yolda kaldı. Hani bana söz vermiştin: Dudu Ninemi getirecektin de doktorlara gösterecektik. Dizlerinin sızısına bir çare arayacaktık. Gayrı gelmeyeceğine aklım yattı. Çünkü mektubunda, "Geçende Kozanağa, Hıcıb'ın bağlarından bir canavar (kurt) ölüsü bulmuş" diyorsun. "Yahnili'nin damında derisini yüzdük. Millet başına biriktiyse de, dişlerinden birini de ben ele geçirdim. Sen, benim de, Dudu Nineyin de evladımız sayılırsın. Canavar dişini bacağının arasındaki utyerinin kıllarına bağladık. Ya yeğenim, Allah kimseye dert verip de derman aratmasın. Allaha şükürler olsun, ettiğimiz hayır yerini bulmuş da, merhem yaraya karşı geldi. Canavarın dişleri nasıl kapış kapış gitti görseydin. En biri Hasan Çavuş'tan kimseye sıra gelmedi. İki tanesini aldı. Gelininin kulağı duymaz olmuş; birini onun koynuna koydu. Karısının da koltuğunun altında meme gibi bir çor türedi. Dişinin birini de onun koluna bağladı. Bir dertliymiş ki millet, bin canavar öldürülse diş yetmeyecek. Hort Osman'ın karısı da ağlaya ağlaya gitti. 'Beş ço-

cuğum yaşamadı da, tıvgamı dökmesi uçun bir dişi vermediler' diye. Harman veresiye ikişer liradan verdi dişleri Kozanağa" diyorsun. Gerçi kendi derdinize kendinizin çare bulması iyi ya, gelseniz daha iyi olurdu. Yine de bir düşün, diş sızıyı kesmezse, al gel bir gösterelim. Ben şimdilik burdayım.

Bir de diyorsun ki: "Kış gireli ölen çoğaldı. Köye kıran mı girdi ne, mezarlıktan hiç kalabalık eksik olmuyor. Hastalanıp ölenlerden başka, Hığdıt'ın oğlu Bektaş'ın da Etem'in ahırında say kazarken ayağına bir taş beliği düştü. Öğretmenin zoruyla hastaneye götürdüler. Atlar, çamurdan, arabayı çıkaramamış, perişan olmuşlar yolda. Doktora geç kalmışlar, yara azmış. Baştan savma sarmışlar, geri köye salmışlar. Zaten arabacı Dede'ye 'Ölür!' demiş doktor. Parmakları mosmordu. Köye gelince daha morardı. Bir buçuk gün mü ne durdu, sonra öldü."

Çakır'ın Pevriza, Bilal'in Meliha, diye yirmi tane öleni saydın, beni de ağlattın. "Yahya Hoca öldü, köy bomboş kaldı" diyorsun hele, cümlemizin başı sağ olsun. Ölecek adam mıydı o? Köylü kime sürürecek yıldızını? Aşağı obanın uşağını kim okutacak gayrı. Dediğin gibi, Somuncu'nun oğlu onun yerini tutarsa çok iyi olur. Onun yetiştirmesi değil mi zaten?

Demek hafta geçmiyor birkaç düğün oluyor? Allah, gençlerimizi başadan gönendirsin. Yalnız, Asiye'nin oğlu kötü etmiş o işi. Düğün damına asılması için okulun bayrağını vermedi diye öğretmene baskın yapılır mı? Yakıştıramadım ona. Anası olacak da gitti demek öğretmene, "Sen ver bayrağı; seni ipe çekseler, ipten alacak olan kâtip oğlum" dedi öyle mi? Bir de, "köy kâtibinin değil, herhalde hocanın kışkırtmasıyla oldu bu" diyorsun. Eğer öyleyse İsmail Ağa, dinin hakkı için söyle Osman Hoca'ya, bunları bıraksın da, ellerin memleketinde ezan okundu mu Alanyurt köyü gibi yerden duyuluyor. Hoparlör takılı minaralerin dört bir yanında. O da güzel güzel ezanını okusun, namazını kıldırsın. Öğretmenin çocuk için gelip de onu sıkıştırması doğrudur. Yasa öyle emrediyor. Canım, orda da var din dersi. Neye böyle gözünüz doymuyor? Bir günde mi çocukların karnına koyacaksınız *Kuran*'ı? "Ah şu sıbyan mektebi bir serbest olsa yeğenim; böyle havadis varsa yaz" diyorsun. Ne diyeyim şimdi İsmail Ağa? Sanki yasak diye yıllardır çocukları-

nızı hocaların önüne katıp okutmamış gibi konuşuyorsun. Gel etme bunu. Hem yeni haberlerim var size. Başbakanımız dedi ki öteygün, "Tük Milleti Müslüman'dır ve Müslüman kalacaktır. Evladına ve gelecek nesillere dinini telkin etmesi, onun esasını ve kaidelerini öğretmesi ebediyen Müslüman kalmasının münakaşa götürmez bir şartıdır." Eğer bu sözde anlamadığınız yer olursa, öğretmen size anlatır ne demek istediğini. Ortaokullarımıza da din dersleri konacak. Hademeyi hayratın ücretleri de artacak. Zaten gazeteyi de adresinize postalıyorum, Mezarlı Hanı yoklayın. Bu havadislerin hepsini oradan okutur, dinlersiniz. Tezzav'a söyle: "Hani ya dünya Müslüman dünyası olacaktı, Abdülhamid zamanındaki gibi, nerde?" deyip durmasın bir daha. Gazeteyi iyi dinlesin. Her şey birdenbire olur mu? Yavaş yavaş olup gidiyor işte... Gözleriniz aydın!

Eğer mektubum okunurken odada bulunmazsa, Karaca'ya da söyle, o da "Celal Bayar'ın hiç gününü göremedim" deyip durmasın. Harp malullerinin maaşı da artıyor. Gazetede bu havadisi de bulup okutun. O harpte parmaklarını döktürür de, onu düşünmezler mi?

"İsmet Paşa'yı, Celal Bayar'ı hiç görmüyon mu?" diye soruyorsun. Valla üstümde Allah Dedem var, görmüyorum. Görürsem yazarım. İkisi de sağ. Geçende bir arkadaş, İsmet Paşa'nın evine gitmiş, çok güleç imiş. Ona sütlü kahve içirmiş. "Memleketin istikbali parlaktır" demiş. Yani iyileşecekmiş...

Başka ne deyim bilmem ki. Havadis havadis diyorsun boyuna. Gazeteleri karıştırıyorum. Dünyanın günü gününü tutmuyor. Her gün neler oluyor. İşte bunun için, elim yettikçe sizlere gazete yolluyorum. Mahkemeye gelip gidenlere sıkı tembih edin, handa koymasınlar. Yalnız, ben bir iki daha sayıştırayım da, "ben gazeteden değil, havadisi senden istedim" deme.

Geçenlerde Pantik Ali'ye söylemeniz için yazmıştım hani, Pehlivan Yaşar hasta, diye. O bilir Yaşar'ı. Odasının duvarında resmi asılı Yaşar Doğu'nun. Ona de ki: Yaşar iyileşmiş. Gözü aydın olsun onun da.

Yunan'ınan aramız yine iyileşmeye yüz tuttu. Eski düşman dost olmaz; eşek derisi post olmaz, deme. Şu dünyada hepimiz bir geçim için koşturuyoruz... Allahın izniyle Kıbrıs adası da bi-

zim olacak. Siyasetle hakkından geleceğiz o Yunan'ın. Türk milletinin yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Çolak Ali'yi, Hacı Çavuş'u ben de dinledim durdum sizlerle beraber. Aç, susuz, ayak yalın, baş yalın odun parçasıynan sürmüşler kötü Yunan'ı. Şimdi dumanını çıkarırız alimallah. Çatamaz gayrı bize. Ne dese, sopamızın tadı damağında...

On gün önce burada yılbaşıydı. 1955 yılı çıktı, 1956 yılı girdi. O günlerde bir de parti kuruldu yeni. Adını, "Hürriyet" koydular. Hürriyet'i de öğretmen size açıklar.

Şuna güç yetmiyor, buna güç yetmiyor, diye sayıp bir de "bunaldık iyice, altı aydır bir pil bulup radyonun birini bile işletemedik" diyorsun. Burayı görsen, aklın şaşar. Tırnak kadar şeyler beş yüz, bin lira. Adını bile bilemeyiz bizler. Her şey de ona göre. Öteberi almanın sırası değil. Amanın siz siz olun, yağınızla kavrulmaya bakın...

Bekir Usta'nın Mustafa'yı gördüm iki gün önce. Zaman buldukça giderim Hergele'deki muhacirin kahveye. Mustafa'nın söylediğine göre, derenin kıyısına yaptırdığımız apteshaneyi yıktırmış muhtar. Başka yer bulamamış da oraya yaptıracakmış sıbyan mektebini. Size mektep de lazım ama, unuttunuz mu, hani bir müfettiş geldi de gitmesi için herife apteshane gösteremedik. Sonra derenin iki geçesine nöbetçi durduk da işini gördü?..

Bunlar size de, köye de iyilik getirmez, yıkmadan yapmalı bir işi.

Osman Emmi'nin oğlu Karpiz Yusuf'u da gördüm, kahvede. Üstü başı erimiş. Allahlık olmuş iyice. Sekiz aydır burada ama hiç görmemiştim. Hele kumar damlarından çıkıp da kahveye geldiği ya iki, ya üç olmuş. Kazanırsa beş kuruş, hemen o akşam üttürürmüş. Hemşerilerimiz böyle söylediler. Daha geleli sırtındaki gömleği çıkarıp yıkamadı, dediler. Köyde nasıl giydiyse öyle duruyor, gerçekten. Bit almış her yanını. Osman Emmi'ye söyle de eli kandaysa bıraksın gelsin; götürsün şu oğlanı.

Bu kez bu kadar. Sonra yine yazarım. Siz de beni havadissiz komayın. Beş vakit namazda hayırlı dualarınızı bekler; daima sıhhat ve afiyette olmanızı ulu Tanrıdan niyaz eylerim. Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim. Dede Em-

mi'ye, Kırpık İdris'e, Düden Ağa'ya ve bana selam yok mu, diyen komşuların cümlesine selam ederim. Bizim Cinavların odasındaki okuyan efendiye ve dinleyen cemaate ayrı ayrı selam ettikten sonra odalarının cemaatiyle birlikte Kel Hacı'ya ve Topal Mehmet'e de ayrıca selam eder, hatırlarını sual ederim.

Baki selam, cümleniz Huda'ya emanet olasınız. Dediğim gibi, Dudu Ninemi ihmal etmeyesin...

Şu Sorun

Güneşli bir şubat ikindisi. Kasım Onbaşı'nın duvarı dibinde on kişi var. Kimi oturuyor, kimi uzanmış yatıyor. Tosduk Bayram, ayağındaki nalınları fırlatmış, şapkasını başının altına almış, yüzükoyun yatıyor. Tabansız çoraplarından, ayaklarının altı görünüyor. Yattığı yerden konuşuyor:

"Dediğim gibi işte; bu ortada benim oğlanın adı anıldı mı, üstünde daha bir hafız anılmayacak..."

Gürültü çoktandır sürüyordu.

Evden çıkan Kasım Onbaşı kızgındı: "Dilimde tüy bitti söyleye, söyleye" dedi. "Siz varsınız diye tavuk, cücük çıkmayacak mı kapının önüne?" Şeytanınızdan bulun, dedim, bulmadınız. Sonunda Toklu'nun oğluna döndürürüm birinizi."

"Tavuk, cücük yayılacak yer mi bulamadı?" dedi Koca Mevlüt. "Deyiş deyiş anlayış: Senin gelininde, kızında gözü yok kimsenin. Doğru konuş da canın doğru çıksın. Yedik mi duvarını?"

"Toklu'nun oğlunun lafı da ne arar burada?" diyerek doğrulup, oturumuna geldi Deli Durmuş. "Yahya Hoca'nın penceresini gözetlemiş de, hocanın oğlu çekip yapıştırmış kurşunu. Amma etmişler... Şimdi sen onu söyle: Var mı gelinine, kızına yan bakan?"

Koca Mevlüt:

"Yok canım" dedi. "Kim yan bakacak? Hocanın gelinine bakmışlar amma değer de ondan. Sözgelimi, bunun gelinine üç saat özendiyse Allah, hocanınkine üç gün özenmiştir..."

"Öyle ya" dedi Deli Durmuş. "Hocanın gelini uçun diyar diyar beyaz toprak aramış. Eliynen, okşaya okşaya, güzelce yapmış. Sıvamış, yeniden düzenlemiş. Kolayınan mı olur o yüz, o güzellik? Ya senin gelin? Harman yerinin çamuru gibi pis bir

çamur geçmiş Allahın eline, şöyle tasarlayıvermiş. Parmağını takıp iki aşağıdan, beş yukarıdan delmiş; al sana bir insan. Bunu mu dedirtecektin yani!"

Kasım Onbaşı evine girdi.

"Lafımızı yarım koydu deyyus" dedi Tosduk, yine yattığı yerden: "İkide bir gelip söylenmese edemez. Ulan burası köyün merası sayılır. Sana gelene dek, hiç mi gelin sahibi olmuş yok? Senin gelinin var diye millet dirliksiz mi kalsın?" Eski sözünü anımsayarak ekledi: "Var malımı uğruna dökecem bu oğlanın. Konya'daki mi, Kayseri'deki mi, hangisinde derin hoca varsa, oraya gönderecem."

Mevlüt Ağa, "İyi ya, burdayken iyi olmazsa çocuk, orda da iyi olmazmış. Öteygün pazarda, Sapmazlı Hacı Derviş anlatıyordu..." dedi. "Sarı Hafız ne demiş biliyon mu? Osman Hoca'ynan ben olduktangilli, aşağı obanın (mahallenin) uşağına hiçbir hocanın okuttuğu uşak yetişemez bu kalemde..."

Deli Durmuş:

"Gerçi hocanın iyisi başka; ama bizim gibi mankafalardan da var. Aşağı obalılar para esirgemiyorlar. Üçer kile (kile: 30 kilo) buğday veriyorlar çocuk başına. Üç hocaya bölüştürdüler çocuklarını. Lcık fazla versek, bizim yukarı obanın çocuğunu okutacaktı Sarı Hafız. Ondan vazgeçtim, bir hoca daha tutamadık da ona yanarım. Doldurduk yukarı obanın uşağını Derviş'in uçuğuna,* ne suyunu alır, ne tuzunu. Dur bakayım, benim bildiğim bir Savran'ın, bir Köse'nin, bir de Hatib'in ahırında, üç yerde okuyor aşağı obanın uşağı."

Üçünden gerisi lafa karışmıyor, bunların konuştuklarını dinler görünüyorlardı. Onları ilgilendirecek bir yanı yoktu zaten konuşulanların. Şimdilik, ne Kadı Mıstık'ın, ne Masrafsız Mehmet'in çocuğu var. Cibi'ninkiler doğar doğar ölür. Birisini olsun yaşatamadı zavallı. Kamalı'ysa, karıyı babası evinden getiremiyor bir türlü. Uzanıp kara kara düşünmek geliyor elinden. Çapaklı Veli, Bozoğlan ve Topal Mevlüt'ünse önce dünya evine girmek için binlerce lira bilet parasından başka düşündükleri yok...

* Uçuk: Bir yanı göçmüş, içinde yaşanmayan bina.

Tosduk Bayram doğruldu. Yeleğin cebinde sarkıp duran tabakayı çıkarıp bir "gökleme" sardı. Çopur yüzünü kapatmış olan sakalının içine iki elini iki yandan sokarak kaşıdıktan sonra şapkasını da tüysüz başına koydu. Çakmak demirini çıkarıp küt küt vurmaya başladı taşa. Güçbela, sigarasını yakarken bir öksürük nöbeti geldi. Neden sonra Kasım Onbaşı'ya olan öfkesi geçmemiş gibi söylendi:

"Değil kardaşım, değil. Değil Sarı Hafız, aşağı obalılar gidip de Çekiçlerli Şık Baba'nın oğlunu hoca getirseler, yine çıkamaz uşakları bizimkilerin karşısına. Hele benim oğlanı derseniz, iş cilis* değişir. Daha sizinkiler bir kerecik aktarmadan *Kuran*'ı, benimki yarısını ezberledi bile. Allah diyenin muradı yerde kalmaz. Şimdi gökleme mi içiyom, canım sıkılırsa ondan da vazgeçerim, nem var nem yok dökerim uğruna icabında." Ağzını dolduran bir avuç balgamı, yatanların üstünden ta ileri tükürdü.

Tarikata yeni girmiş olan Deli Durmuş, işin çok heveslisiydi. Yukarı obanın çocukları derken, salt kendi çocuğunu düşündüğü de belliydi. Bir eliyle tespihini çekiyor, bir eliyle koltuğunu kaşıyordu. Pıskırınca, tespihi bıraktı. İki elini birden ağzına kapayıp pıskırmayı sürdürdü. Bitince, ağzını elleriyle sildi.

"Çok şükür" dedi. "Çok şükür ya Rabbim, bu gününe." Sağ elinin başparmağıyla işaretparmağını ıslayarak kaşlarına sürttü. Başparmağına bir tüy yapışınca, "Ali anıyor beni" dedi. "Çocuğun parası tükendi herhalde. Çok pahalıymış asgerlik yaptığı yer... Banka ne vakit verecek acep yem parasını?"

Tosduk'a dönerek sürdürdü sözünü:

"O şimdi belli olmaz, ak koyun, kara koyun." Ayağa kalktı. Üstünü başını çırpıştı. Donunu çözüp uçkurunu yeniden bağladı; yine oturdu. Tosduk yanıtladı onu:

"Neye belli olmaz lan? Görünen dağın uzağı mı olur? Görürsünüz, hoca duracağında sizinkilerden yirmi kile hak fazla vermezler mi ona? Ben oğluma, şurdan kalk, şuraya otur, demem. Akşam, sabah o kitabın başında."

* Cilis: Daha da.

"İsterse uyku da uyumasın. Kalabalık oluyor, çocuklar suyunu alamıyorlar diyorum sana. Hangi birine bakacağını şaşırıyor hoca. Ucuz etin suyu."

"İkindin günü görmez, kokum kokum kokan aşağı obanın çocuğu değil mi alt ucu:

'Aşağı obanın uşağı
Belinden sarkar kuşağı
Anası gider bayır aşağı
Babası dolanır Kocadağı.'"

Deli Durmuş'un cevap vermesine kalmadan, iyi adam sözünün üstüne gelir dedikleri gibi, hocanın dağıttığı din kurtarıcı yavrulardan bir küme de sözlerinin üstüne geldiler. Bizim ağaların üçünün çocuğu da bu kümede. Boyunlarında keseler asılı.

"Durun!" deyip eğlediler çocukları.

"Yarıştıralım mı?" dedi Tosduk.

Deli Durmuş, "Olur!" dedi. "Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın. Halep ordaysa, arşın burda."

Koca Mevlüt, aşağı basmadı: "Getirin!" dedi. "Ben onun babasıysam..."

"Bak bakalım hoca efendi, bizim oğlanların hangisi iyi okuyacak?" diye, ordan geçmekte olan öğretmeni durdurdular. Öğretmen, okula çocuk vermeyen hocalarla, çocuk babalarıyla uğraşa uğraşa yorulmuş; fayda etmeyince, eline geçen birkaç çocukla yetinmiş, katlanıp gidiyordu.

Çocuklar altı taneydi. Hocanın yanında olduğu gibi Müslümanların en iyi, en saygılı oturuş biçimine uyarak, sıradan diz çöktüler. Onların karşısına, oradakiler de diz çöktüler. Yalnız, Tosduk ayaktaydı. Öğretmen şöyle köşeye yaslandı.

"Hep odada, evde okunmaz ya kitap" dedi Tosduk, "haydın bakalım, herkes birer sayfa *Kuran* okuyacak, millet dinleyecek. Öğretmen de var bakın."

Önce, babaları burada olmayan üç çocuğa okuttular. "Bismillahirrahmanirrahim" diye başlayarak, hiç kimsenin anlamadığı birer sayfa yazı okudu çocuklar. Sorun kekelemek ya da kekelememek sorunuydu. Bunların içinde, Şapşakçı'nın oğlu

en iyi okudu. Oradakilerden bir ikisi: "Gördün mü, tavşan alacak tazıyı" diye söylendiler.

"Susun!" dedi Tosduk. "Herifin oğlunu çatlatıp da başıma iş açmayın."

Kamalı hemen fırladı; bir parça eşek pisliği alıp çocuğun cebine koydu nazar değmesin diye...

"Allah selamet versin. Müslümanlar sevinsin" diye diye, gıptayla yolladılar bu üçünü...

Kaldı kendi çocukları. Önce Deli Durmuş'unki okudu. Sararıp solmuş çocukcağız. Dudakları titreyerek, "Bismillah" dedi kitabın kapağını açtı. "Bismillahirrahmanirrahim" deyip başladı. Çekincesinden kızara kızara okuyup bitirdi sayfayı. Sonra Koca Mevlüt'ünki, son olarak da Tosduk'un oğlu birinci sayfaları aynı biçimde okudular.

"Bitti mi?" dedi öğretmen.

"Bitti" dediler.

"İzin var mı, ben de bir şey soracağım çocuklara?"

"Hayhay hocam."

"Peki öyleyse. Ahmet sen söyle: 'Bismillahirrahmanirrahim' dedin, ne demekti o?"

"Allah bir demek."

"Güzel. Okuduğun sayfada ne anlatıyor?"

"Allahın birliğini."

Çocuğun babasına döndü öğretmen:

"Sen ne anladın?"

"Allahın birliği ve Muhammed'in Hak Peygamber olduğunu..."

Öteki çocuklara ve babalara da aynı soruları sordu.

Yanıtlar:

"Allah birdir, demek."

"Allahın birliğini anlatıyor."

"Muhammed onun Hak Peygamber'i" diye gidiyordu.

Tosduk, "Müslümanız elhamdülillah" deyince, öğretmen, "Elhamdülillah ne demek?" diye sordu.

Yanıt:

"Allah birdir..."

Güneş batmak üzereydi. Oturmanın tadı kaçmış, oturanlar ayağa kalkmışlardı. Şimdi birinci seçilecekti. Ama kim seçile-

cek? Babaların üçü de, "Benimki iyi okudu" diye direniyorlar.

Dinleyicilere sorulsa, onlar da akrabalarını gösterecekler.

Öğretmen, "Bana kalırsa, üçü de iyi çocukların" dedi. "Okuduklarının ne demek istediğini anlasalar daha iyi olurdu."

"Müslümanlık anlaşılır mı?" dedi Tosduk. "Müslümanlık anlaşılınca ne hayrı kalır? Allahın emri var. Müslümanlığı anlayacak kafa gelmeyecek dünyaya. Hazreti Muhammed annardı Müslümanlığı. Müslümanlık sadece okunur. Allah duyar."

"Benimki iyi okudu."

"Benimki iyi okudu."

"Benimki iyi okudu."

Ortada hangisinin iyi okuduğunu seçecek kuvvet yoktu ki...

Kamalı, "Dinime, imanıma, Bayram Ağa'nınki iyi okudu!" dedi.

Mıstık, "Dinini imanını dedirtme, seninki kulak da elinki kepçe mi lan? Lafını bil de söyle."

"Bilmesem ne olacak?"

İsli Bayram yürüdü: "Sus lan" dedi Mıstık'a. "Bayram Ağa avar yeri virmedi diye burda it gibi ürme."

"İtin sesi geliyor. Bir evlek bostan yeri verdi de sen de kimseye söz düşürmüyon şimdi."

Mıstık, Deli Durmuş tarafını tutuyordu besbelli. Deli Durmuş çıkıştı:

"Kim o it diyen, Mıstık'a? Çenesini ayırıvereyim çekilin de..."

Gürültüyü duyanlar oracığa koşuştular. Kadınların bağırması da bir ayrı:

"Babasının ağzına..."

"Anasının mezarına..."

Erkekler devam ediyorlar. Kimin konuştuğu belirsiz:

"Kerhaneci!.."

"Dürzü!.."

"Çocuğunu..."

"Mercimekten ufağını..."

İşi ateşleyen Tosduk'un kolundan tuttu sonunda öğretmen:

"Yahu Bayram Ağa" dedi. "Neden boşu boşuna çene yorup, komşu komşuyla kötü oluyorsunuz? Yarın hepimiz ölmeyecek

miyiz? Şimdi hangi çocuğun iyi okuduğunu Allah deftere yazdı. Orada öğreniriz..."

Tosduk, başıyla onadı:

"Ya benim beynimi kızdıran ne ya!" dedi. "Allahın bildiğini kuldan saklamak istiyor namussuzlar. Göz yok mu, âlemde? Onun karıldığı toprak ayrı, bununki ayrı..."

Karaca'nın damındaki çocuklar, bu gürültüden habersiz, üşüsünler üşümesinler, her akşam yaptıkları gibi, yine giden güneşi çağırıyorlardı:

"Gün gel gün gel,
Kır atına bin gel,
Soğuk kapını ört gel,
Sıcak kapını aç gel..."

Çocuklar, yarın sabah yeniden doğacak güneşe seslenişlerinde, yüzyıllardır bir türlü doğmak ve gelmek bilmeyen ışıklara da sesleniyorlardı sanki. O ışıklar ki, hep soğuk ve karanlık kapıyı açıp gelmişler, gerçek ve iyi yanlarını getirip burayı aydınlatmamışlar...

Karşılama

Mahkemesi olanlar, ellerine verilen gün kâğıdını yitirmezlerse, öğretmeni yakalayıp gösterirler ve mahkemeye gidecekleri günü bellerler. Ama bir iki sormakla bitmez. Her rastladıkları yerde yeniden sorarlar. Kendisi unutur da, seni unutmamakla zorunlu sayar. Öğretmen her şeyi bilir çünkü. Bildiklerini, gördüklerini, duyduklarını da unutmaz... Gün kâğıdını daha önce göstermiş, sen de okumuş, duruşma gününü yineleyerek söylemiş ve şu kadar zaman sonra, falanca ayın filanca günü demişsindir. Ara uzamış, kâğıt yitmiş ya da eskimiştir. Sorsam bir, ne vakit gideceğim, diye düşünüp dururken, karşısına çıkıvermişsin:

"İyi adamsın, seni düşünürken üstüne geldin!" diye sevinivermiş.

"Hayrola?" dersin.

"Hayırdır. Benim mahkeme gününü unuttum. De bir ne gündü?"

"Getirdiğinde, kâğıdı okuyup söylemiştim. Aklım defter mi?" demekle kurtulamazsın. Başları darda kalınca koşacakları tek kişisin. İşte bu yüzden, cep defterinin bir yanını da mahkeme günlerine ayırmıştım. Öyle işe yaradı, sormayın. Tam yapılması gerekli bir işmiş. Daha ilçeden döndükleri gün yazdırıyordu çokları. Nelerine gerekti, korkulu düş görmektense, uyanık durması yeğdir. Kâğıdı yitirmeden yazdırsınlar da, gerisini yazan düşünsün. Bunu böylece sürdürmek ve zevkle yaptığı inancını vermek, öğretmenin yapacağı öteki işlerde de köylülerin ona yardımını sağlar ve elbirliğiyle birçok şey yapılmış olur. Bunun gibi, basit bazı şeyleri bilerek, köylülerin yanıldıkları ya da bilemedikleri anlarda şıppadak doğrusunu söylemek de öğretmenin her an karşı karşıya olduğu bir durumdur. Öğretmen, karanlıkta yolunu bulmak için köylünün sarıldığı bir değnektir.

Bu yöne köylülerin ne kadar önem verdiklerini belirtmek için, şu küçük olay yeter:

Ağaçlı'nın iki öğretmeni var. Okuldan yeni çıkıp geldi çocuklar. Bir gün, hepimizin yaptığı gibi, ellerinde birer değnekle yaya yapıldak yola düşmüşler, ilçeye gidiyorlar bir toplantı için. Biri eşekli, ikisi yaya olan üç yolcu geliyor karşılarından.

"Selam."

"Aleykümselam."

"Nerden gelip nereye gidiyorsunuz; kimsiniz?"

"Biz, Ağaçlı'nın öğretmenleriyiz. Kente gidiyoruz."

"Biz de Yapraklı'danız. İkindiye ne kadar var; saate bir bakın..."

Çocuklar saate bakıyorlar:

"İki!"

Adamlar hiçbir şey anlamıyorlar bundan. Gün aşağıya sarkar da saat ikide kalır mı? Nerdeyse akşam olacak. O vakit saat on ikiyi bulacak.

"Yanılıyorsunuz; saatinizde bir yanlışlık var" diyorlar. Bunu söylerken, babadan görme, eski saatten, yani hocanınkinden başka bir şey akıllarına gelmiyor ama, öğretmenler anlıyor işi.

"Bizimki yeni usul, alafranga" diyorlar.

"Peki, bizim usule vurunca kaç olur?"

"...?"

Olumsuz not almalarına yetti bu. İki yıldır duymayan kalmadı hikâyeyi. Ölçü yaptılar gitti. "Kireçli'nin öğretmeni de Ağaçlı'nınkiler gibiymiş. Yeral'ın öğretmeni Ağaçlı'nınkiler gibi değil, iyiymiş."

Öğretmenler, Cumhuriyet'in yollayabildiği tek ışık, o kapkaranlık yerde, kara deride bir ak tüy gibi... Namazlığı, yazının, saatin, her şeyin eskisini öğrenmeye ve değiştireceği yerde, oraya uymaya zorunlu mu, değil mi, tartışılmalıdır. Gerçek olan, orada akşamların hâlâ on ikide olmasıdır.

Mahkeme deyip akşamı ettik. Oysa daha diyeceklerimize gelemedik bile.

Mahkeme salonunda ayak izleri kurumayanların en önünde babamla Baykuş Emmi gelir. Babam daha eşekten inerken ya da heybeyi omzundan indirirken fırlatıverir güncesini.

"Unutturma, bir gün önce söyle!" der, işine bakar.

Baykuş Emmi'yse, köyün en akıllısı. Gününü yazdırmaya çalışır, gideceği günü. Ama öyle de meraklıdır ki, aşağı yukarı her gün sorar. Gün aşırdığı pek azdır. Mahkemesi de bir değil, iki değil. Bu vesileyle kimlerle neden davalı olduğunu anlatır. Evi okula yakındır. Elinde bir ekmek dürümüyle çıkar hep. Ya ekmeğin yarısını tandırda gevretip öteki yarısının içine sarmış ya da soğan dürünmüştür. Bir yandan onu yiyip bir yandan avcuna hınkırdığı sümüğünü kaput donuna ya da duvarın taşlarına sürerken, bir yandan da bana seslenir. Benim soluk almak için dışarıya çıkmamı beklemiştir zaten.

"Efrence kaç bugün?"

Söylerim.

"Ana baba hesabından ne olur?"

On üç çıkarır onu da söylerim. Durur. Sümüklü elini yeniden siler üstüne. Dürümü o eline alır. Öteki temiz elini önüme uzatarak hem parmaklarıyla, hem de söylenerek saymaya başlar.

"Demek, efrence yirmi beş olduğuna göre ana baba hesabından on iki ediyor. Kara Bayram'la olan mahkeme, gelecek ayın üçünde olduğuna göre, sekiz gün var. Eski hesaptan, çıkacak ayın yirmisine mi geliyor?.. Öyle olunca bugün günlerden ney, ısnayın (pazartesi). Isnayından ısnayına sekiz, gelecek bugüne mi gideceğim şeere?.."

"Herhalde" derim.

"Bir de Fakı'nın oğluynan var" der.

"Devresi ayın on sekizine. Gelecek ısnayına olansa girecek ayın üçüne denk geliyor."

"Tamam."

Parmaklarını makine gibi işletmektedir.

"Ana babaca olunca, çıkacağın yirmisi miydi? Sonraki ne olur; on beş gün aralar. Gireceğin beşine gelir. Isnayından ısnayına sekiz, ne eder, yirmi sekiz eder. Salı yirmi dokuz, Aksaray pazarı (çarşamba) otuz. Beş gün kalır. Perşembe bir, cumayı iki, köy pazarı üç, ulu pazar dört. Demek aradan bir ısnayın atlanacak; gelecek ısnayına da öteki..."

Nasrettin'in çömlek hesabı gibi... Ucu bucağı yok. Davaları daha az karışık değil. Öteki alacağını vermemiş, beriki harma-

nını çalmış, şu da tırmanını geçmiş, tarla benimdir diyormuş. Zilyet ispat edecek de... Köyün toprak işleri de, Baykuş Emmi'nin kafası ve işleri gibi karışık, eskice...

Şehre gideceği günleri kafasında sıraladıktan sonra, mahalle odasına gidip Hasta Mehmet'in Hüseyin'in karşısına oturur Baykuş Emmi. Nasıl mahkeme günlerini bir, bir daha hesaplıyorsa benimle, oda cemaatıyla da her vakit yineledikleri yarenlikleri vardır.

"Yonan'a yesir düştüğümüzde..." diye başlar. Ben de az dinlemedim. Cümleler bile değişmez. Sonra, Yunan subaylarının kendine nasıl davrandıklarını, "Türko!" diye çağırıldığını ve öğrendiği Yunanca sözcüklerle onlara nasıl seslendiğini, sözcükleri aynen söyleyerek anlatır. Unutmasının olanağı yoktur. Kafasında, yalnız askerlikte gördükleri vardır. Dünyayla ilişkisi askerliği süresince olmuştur.

Esirlik hikâyesi bitince, araya laf karışır:

"Kaç yıl oldu emmi, bunlar olalı?"

Artık baştan başlar:

"Ben 305'liyim (1889). Irahmetli babam ıcık ufak yazdırmış, askere geç gitsin diye. Kömük Veli'ynen ikimizin duhulü birdir. Altıncı ayın yirmi ikisinde Konya'da teslim olduk..."

Kaçın altıncı ayı olduğunu bulup çıkaramaz, kafasının bir köşesine kazılmış nasılsa...

Kaç yaşında olduğunu araştırmaya başlarlar. Eski hesaptan (Hicri) hangi yılda olduğumuzu sormak için adam salarlar. Söyleriz. Ama bu hesaba göre yetmişe merdiven dayamıştır emmi. Kabul etmez.

"360 da almam, 370'e koymam demiş Allah. Sene 70 olsa, dünya batar. Kıyamet kopar. Daha 70'e var" der de başka demez.

Öyleyse emmi kaç yaşında? Onu da araştırırlar.

"Halil Emmi'yin düğünü olurken doğdun!" der köyün en yaşlısı Koca Ali. Düğün ne vakit olmuştu? Halil Emmisinin bir kaydı kuydu, izinnamesi yok ki elde.

"Halil Emmimin düğününü nidecem; o büyük kıtlıkta daha don giymemişim (Köyde 7-8 yaşına kadar kız-erkek, entari giyer çocuklar). Ağaç ata biner, Dingilli Rüstem'le yarış edermişiz..."

Ama büyük bir kıtlık ne vakit oldu? Bütün bunlar, köyün belirsiz tarihi... Ne bağ, ne dizgin, alabildiğine özgürlük. Doğ doğana, öl ölene. Yaşa yaşabildiğin kadar. Her yıl bir öncekinin, her gün bir öncekinin, her konuşulan bir öncekinin benzeri...

Yeniyetmelerin yaşları belli mi? Anam her hesaplayışında ayrı yaşta çıkarır beni. "Karşı'da patates sökerken ağrım tuttu..." diye başlar.

"Peki şimdi kaç yaşındayım ben?"

"Şinasi Hoca'yı Arap'ın vurduğunda sen karnımdaydın, iki canlıydım..."

"Eee?"

"İshak Çavuş'un öldüğü yıl doğurdum."

Babama soruyorum:

"İshak Çavuş ne vakit öldü?"

"Karabayır'dan bir yeğin sel geldiydi de Keskin Ali'nin çocukları boğulduydu. O bahar değil de ertesi bahar öldüydü."

"Peki ben kaç yaşındayım?"

"Anana sor!"

"Senin yaşın?"

"Allah bilir, doğalı yaşıyorum! Ananı kaçırdığımda Deli Musa muhtardı. Askerden döndüğümde sen iki yaşında kadardın. O yıl çok yağmurlu geçti. Talaşların koca söğüde yıldırım düştü..."

Dedem doğrular gibi oluyor:

"Eşref'in tahsildarlığında doğdun. Sonra bir celpçi geldi; seni yeni doğmuş gibi yazdı. Üç yaşında vardın. Bir de soyadı verdi. Fakat o kayıt 'muskai sani'ye geçmeden kalmış."

"Neden Makal aldın soyadını?"

"Ben mi aldım yavrum, adam tuttu, 'sana da Makal veriyorum' dedi. Uydurdu uydurdu bir ad taktı herkese. Kötü Veli uzaktan gelirken: 'Yürü lan Habigon!' dediydik, tuttu herifin soyadını 'Habigon' koydu. Aşık oynarken hep ütülürdü Veli. Kemiklere yalvarırdı kızınca: 'Ulan kemik, ha bi gon' derdi, hiç durmadan. Kendi aramızda, söylediğini ad yapmıştık ona. Celpçi de soyadı yaptı..."

Konuşuyoruz, kayıtların, soyadların gereksiz olduğunu söylüyor.

"Kırk yıllık Cinavlara Makal demek de ne oluyor?" diyor. "Kürt Ali'nin yaptığını biliyon mu? Buraya hap dağıtan bir doktor gelmişti. Kürt Ali'yi muayene ederken yaşını sordu. O da, 'Anamdan doğalı yaşarım' deyince, doktor kızdı. 'Git, acele nüfus kâğıdını getir!' dedi.

Kürt eve gitti; geldi.

Sordu doktor:

'Yaşın kaçtır, ver görelim' dedi.

Ne bilsin bizimki. Gördük mü nüfus kâğıdı? Bir tutam hükümet kâğıdı (makbuz vs) getirmiş. Doktorun önüne fırlatıp attı can sıkıntısından.

'Bak bakalım' dedi, 'kaçım yaştır!'"

Bir hapishane arkadaşım vardı, Veysel.

"Kaç ay oldu gireli?" dediğimde, "Kavaklar gazel dökerken girdim; sen hesap et gerisini" diye hapishane avlusundan kavakları gösterirdi. Nisan sonunda yeşermiş kavaklar. Şimdi anacığım yanımda olsa da, aydan günden söz etmeden desem ki:

Ben bu hastaneye ilk kar düştüğü gün yattım. Sol böğrümde bir sancı var; geçmek bilmiyor. Aksine, sizleri düşündükçe artıyor. Hele dört gün sonra yılbaşı. Yeni bir yıl daha giriyor. Yılbaşı, yeni bir yıl girmesi sizlere bir şey söylemez bilirim. Şu yıldaymışız, bu aydaymışız, sizin ne işiniz var bunlarla. Oysa benim yattığım kocakentte herkes yeni yılı karşılamaya hazırlanıyor. Bir yaş daha yaşlanıyoruz, diye üzülenler var. Belki bunu unutmak için olacak, bilmem kaç yüz liraya yılbaşı balosu için elbise yaptırdığını söylüyor kadınlar. Sen, ya sen, benim garip anacığım, gelin olursun Kel Hatçe'nin samanlığında. Ne gelinliğin, ne kızlığın belli olur. Giydiğin aynı, duyduğun aynı hep. Yaşını bilmezsin ki yaş günün olsun. Burada da kadınlar bilir, fakat saklarlar yaşlarını.

Bugün senin, babamın, kardeşlerimin ve benim kaç yaşına basmak üzere olduğumuzu düşündüm. Hiçbirimizinkini tam olarak çıkaramadım. İçimizden bir benim nüfus cüzdanım var; ama o da celpçinin yazısına göre... Yukarı Ebem, seferberlikte Süleyman Dedem'in alnından kurşun yiyip kanlı dereye eşik olduğu sıralarda, senin Nevriye kadar olup, öksüz kaldığını söylediğine göre; Nevriye de şimdi 10'unu aşmış gözüktüğüne

göre; şöyle böyle 50 yaşında varsın. Hasta halimle ancak bu kadar hesaplayabildim.

"Ayşe senden üç yaş küçük, Topal Mehmet Ali'nin davetlisi olarak Dadasun'a gittiğim yıl doğdu" derdin. Demek onun yaşı da belirsiz. Ya onun doğacak çocuğu, acaba onun yaşı belli olacak mı? Okuttuğumuz çocukların kaydını bulup diploma veremediğimize göre, onun da ketum kalıp kalmayacağı belirsiz.

Rahmetli küçük kardeşim İsmet'i düşündüm. "Çayın buz tuttuğu yıl doğdu" derdin. Cehalete, bilgisizliğe kurban gitmese şimdi aslan gibi delikanlı olacaktı. Ayşe'nin çocuğu da belki kışın iyi ya da soğuk geçtiği yılda doğacaktır. Belki köy eşrafından birisi ölecek. O da onun öldüğü yılla anılacaktır.

İstemeden, bizim eşeğin yaşını da merak ettim. Harmanları sel götürdüğü yıl satın aldığımızı biliyorum. O vakit ufacık bir sıpaydı. Şimdi anımsamıyorum harmanı sel ne zaman götürdü...

İşte böyle. Sana yazdığım mektuplar aylarca hanın duvar yarığında bekliyor. Ayda yılda oradan bulup getiren olsa, muştuluk ne versem diye eteklerin tutuşur. Sonra, okutacak kimse bulamazsın.

Yaa! Benim gözü yaşlı, bağrı taşlı anacığım.

Hâlâ kel öküz, karasabanla, kara kara inanışlarla orada yaşıyorsunuz güya. İlgisiz, ilişkisiz, ayrı, uzak olarak dünyadan. Evler aynı, yollar aynı ve her şey aynı... Kış gelir yatar, yaz gelir tarlaya çıkarsınız.

Ya dünyada neler oluyor bir bilsen. Dev adımlarıyla yürüyorlar; yürütüyorlar. Ama dünyanın da sizlerle ilgilendiği yok. Evlerine çam ağaçlarını yerleştirip dallarının altına pırıl pırıl boncuk doldurup asanlar arasına hoş geldin yeni yıl. Ama bizim diyara ne sen hoş gelebildin, ne biz hoşlayabildik seni. Çünkü bizim için her yıl bir. Hanginizin girip, hanginizin çıktığından haberimiz yok...

Süprüntü

İkindi namazını bitirir bitirmez, lastiklerini giyip çıkıyor anam. Başlayalı on gün kadar oluyor. Daha yeni. Her gün böyle. Sabah, öğle ve ikindiyi, yani beş vaktin üçünü evde kılıyor kendi başına. Bu üçüncüyü bitirdi mi durumu değişiyor; elleri, ayakları tutuşuyor çıkmak için. Ama alıştırdı gayri. Önce lastikler giyilecek, sonra örtüsünün uçlarıyla ağzını yüzünü saracak. Bir de, evde ne bulursa hediyelik, çabuk tarafından onu alacak ve yürüyecek. "Aşure Molla" Kadın'ın evine. Dışarıya giderken giyiminde bir değişiklik olmaz, lastikten başka. Onun için lastik deyip duruyorum. İçerde de dışarda da aynı hırka var sırtında... Başının ağrıyıp durması, burnunun akması, öksürüp aksırması bu yüzden midir bilemiyorum. Bilemiyorum dememin nedeni, anamın bu durumdan kurtulmak için Molla Kadın'ın yanına gide gele kafamı karıştırmış olmasıdır. Sadece bu durumdan kurtulmak için olsa yine neyse. Öte dünyaya gidince de rahatını garantiye almak istiyor...

Sabahı da var bu işin. Daha doğrusu şafağı var. Adına "taktuk" dediğimiz ve bu adı gerçekten hak etmiş, üstü kapalı bir nalını var evin. Şafağın sökme vakti ilk anamın ayaklarını öper bu takunya. Tak tuk ettire ettire onunla aptesini alır anacığım. Arkasından dışarıya çıkar yine. Kaybolur. Namazını dönüşte kılacaktır. Takırtısından uyanmıyoruz gayri, alıştık. Onun için akşam çıkışları dikkatimi çekiyor ya. Ama biliyorum, hangi yarışı kazanmak için nereye gittiğini. Belki de, belki değil muhakkak, akşam çıkışında onun kafasına ekilen tohum, gece boyunca büyüyor ve anacığım, sabahla birlikte bu tohumun meyvesini toplamaya gidiyor. Erken davranması, dediğim gibi öteki kadınlardan önce yetişip yarışı kazanmak içindir.

Dönen dolabın yapısına ve içindekilere ilişkin ufak tefek sözler kulağıma gelmiyor değil. Fakat işin gerçeği, ancak

anamdan öğrenilebilir. Oğlundan gizleyecek değil ya. Aksine, bizler de yararlanırız. Sonra mendil diye cebinde gezdirdiği, sümüğünü silip durduğu beze doldurup her sabah, içinde her şey bulunan bir çıkın toprak getirip bir peteğe biriktirmesi ne ola?

Sorduğum zamanlar, "Camiden" deyip, başka bir şey demiyor.

Bir gün, aceleye getirmeden, öğle namazını bitirip, ellerini yüzüne sürer sürmez konuşmak istedim.

"Ana!"

"Ne var yavrum?"

"Şey ana. Yine birazdan Aşure Molla'nın yanına gideceksin."

"Ne olmuş yavrum, bir ben miyim giden? Sadık'ın karısı, Hasan Ağa'nın karısı..."

"Onu demiyorum, anacığım. Gideceksin, yani, yine git. Yalnız neler yapıyorsunuz onu söylemedin. Muhakkak hayırlı şeyler..."

"Tövbe tövbe! Hayırsız iş yapılır mı? Aşure Molla okuyor, üflüyor, hepimiz de dova ediyok biriken garılar. Soona, Şık Veli geliyor. Ne vaazlar veriyor görsen. Keşke kız olsan da seni de götürsem."

"Aman, istemem kız olmayı, anacığım; onu geç bir kalem. Neler söylüyor Molla Karı ile Şık Veli?"

"Molla okur, üfler, şeytanları defeder başımızdan. Soona, Şık Veli demeye başlar diyeceklerini. Çalışmayın, der; elinizi havadan, dilinizi dovadan ayırmayın, der. Gece, gündüz ibadet edin der. Öte dünyanızı kazanın, başka bir şeye elinizi sürmeyin der..."

"Peki, sabah erkenden çıkınca camiye mi gidiyorsun hep?"

"Heye."

"Anahtar Kör Hoca'da değil mi?"

"Varıp uyandırıyorum. Benden önce gelip alan olmadıysa, götürüyorum anahtarı. Alan olduysa, koşa koşa camiye varıyorum, payıma ne kadar süprüntü düşerse alıp geliyorum..."

"Süprüntü mü?"

"Görmedin mi petekte? Camiyi süpürüp bölüşüyok öteki garılarınan. Hepsi geliyor."

"Ne oluyor anacığım, ne olacak süprüntü? Diyelim ki camiyi süpürüp temizleyerek sevap kazanıyorsunuz. Peteğe doldurup nideceksiniz süprüntüleri; onun bunun ayağından dökülen pisliği?"

"Tövbe de, yavrum; tövbe de, benim güzel oğlum. Helal etmem ak sütümü."

"Tövbe, tövbe! Peki?"

"Icık daha biriksin hele; şo duvarda asılı küçük kasnağınan kerpiç keseceğim."

"İyi, samanı falan hepsi içinde... Kerpiç için birebir..."

"Keseyim de hazır olsun. Elim yetişip gözüm görürken, elimle hazırlayayım mezarımın şeyini..."

"Aman ana dur, daha..."

"Dahası mı var, bir ayağı çukurda sayılır benim gibilerin. Az mı oldu. Yaşadığım günleri unuttum.

"Mezarın şeyi ne oluyor?"

"Yapıp hazırlayayım da, mezarımın sapma taşı yerine o kerpiçleri koyun. Vasiyetim olsun şimdiden."

"Bunu da mı Hocaker Aşure Molla söyledi?"

"Bundan daha sevap şey yoğumuş Mehmed'im. Sorgucular gelince, ellerin mezarlarını zangır zangır titretirken, cami toprağından yapılmış kerpiçleri görünce topuzlarını geri çekecekler, kerpiçleri öpecekler."

"Bunu da mı Şık Veli?.."

"Ya kim diyecek ya, bunu da Veli dedi..."

Güzel olmayan bir yanı var mı? Düşündüm bunun üzerinde. Şunu bulabildim: Neden bu sevaba dört, beş kadın girme yolunu bulmuşlar da, ötekiler yoksun bırakılıyorlar? Bir de, erkekleri de aynı yola yönelterek, Yangeldizmin gevşemiş yanlarını perçinlemiyorlar?..

Açtım bunu da:

"Usul usul olacak" dedi. "Bizler, kocalarımıza, konuya komşuya deyip de..."

"Onları da değil mi?"

"Ya, ya!"

"Süprüntü yeter mi o vakit?"

"Aklına gelene bak hele. Herkes kaderine küssün. Kimse kimsenin nasibini alamaz..."

Söz Bir Allah Bir

Bir aya varıp çatıyor, okul açılalı. Semtine uğrayan yok. Birkaç çocuk avlu duvarına yaklaşıyor, öğretmenleri görünce geri kaçıyorlar. İnsan, şu okul, öğretmen denen nesnelerin hâlâ bir korkuluk olmaktan çıkarılamamasının üzüntüsünü çekiyor. Ne yaparsanız yapın, değişmiyor bunlar. Bahara kadar okula alıştırırsın bir kısmını sürükleye sürükleye. Yazın yine soğurlar okuldan. Okumayı, yazmayı da unuturlar, bir uçtan. Güz gelince, ayak ayak okula yaklaşma faslı başlar. Ele geçebilen bütün sınıflardaki çocuklara, yeniden okuma yazma öğretmek gerekir mevsimin başında...

Daha epey var karın yağmasına. Demek, caminin yanındaki "sıbyan mektebi"ni açıp çocukları toplamasına vakit var köy hocasının. Ama, mahalle mektebi açılmamış olduğu halde yine gelen yok. Gelmeme nedenleriyse sayılacak gibi değil. Çocuğun keyfi, babanın keyfi, geçim derdi... Bunlardan tutun da öğretmene, öğretmenin ailesine kırgınlığa; okulun bir angaryadan başka bir şey olmadığı hakkındaki telkinlere kadar uzar gider. Okula giderlerse, çocukların namazlık, *Kuran* ezberi dersleri alamayacağı başta gelir şüphesiz. Koca kitabı belleklerine yazarak "hafız" olmak gibi paha biçilmez bir düzeye erişmeleri mümkünken, çocukların, beriki okula gitmesine yatacak aklı siz gösterin de ben göreyim. Babaların aklını bu işe yatırabilmek en büyük güçlük olarak, öğretmenlerin karşısında dağ gibi durmaktadır...

Sonu olumsuz bir harekete yeniden girişmek gerek. Çocukları tek tek yakalayıp içeri almaktan başka çare yok. Altı yıldır hep aynı yolu izledik. Bu verimsiz yoldan gayrı bir çıkar yol bulamadık. Hele ilk yılın başında tam bir buçuk ay, ne çocuk, ne de çocuk okutacak yer bulabildim. Köyün orta yerinde şaşıp

kalmıştım. "Okulun taş ve çatı kısmı hazır, öğretmeni bekliyor" diye çatır çatır rapor yazarak bakanlığa bildiren milli eğitim memuruna, "Hani?" diye yazdım birkaç kere. Bana da okulun hazır olduğunu söylemişti. Ama ben, hazır değil, yarım bir okul yapısı bile bulamamıştım köyde... Yakınmalarıma kızdılar. "Sen yüksek bir makama yazı yazmasını öğren önce, o ne şımarıklık?" diye çıkıştılar bana. Her zaman yinelediği "köylünün yumurtasını ye, yat" sözünü söyledi yine. Yumurta yemedim ama, bir buçuk ay yattım. 15 Kasım'da bir ikindi üstü, hocanın gönlüne girerek, başına poşu sarılı dört çocuğun kolundan tutup camiye oturttum. Bunlar ilk öğrencilerimdi. Karşılarına geçtim. Mesleğimin ilk dakikalarını yaşıyordum. Fakat, aynı dakikalar içinde, bana bakma ve danışma gereğini duymadan kalkıp kalkıp gittiler. Çünkü babaları gelip, öfkeyle çağırdılar kapıdan:

"Lan Ali, ne dediydim ben sana; tokluları sula. Yürü!"

"Dışarda güneş iniyor. Git eşeği bul gel, vakitken."

"Getir lan ayağındaki eski keliği, bacın giyip suya gidecek..."

Aynı durum, o yılın sonuna kadar sürdü, tutup camiye aldığımız çocuklar, gerektikçe hep çağrıldılar. Görünüşte de "okul binasında normal öğretim" yapıyorduk.

Yıllarca sonra, Ankara'da rastladığım o zamanın milli eğitim memuru "sen yalancısın" dedi. "Bir memur, hiç söyler mi maiyetinde çalışan bir öğretmene, köylünün yumurtasını ye yat, diye? Doğrudan kanuni cezayı icap ettirir. Gazetecilere söylediğimde, 'tekzip et' dediler. Acıdım sana. Tutundu kitabı, pişmiş aşa soğuk su katmayayım dedim." Bankacı olmuştu eğitim memuru.

Dilin kemiği var mı? Yazılı bir belge olmadığı için yalanlayabilirler de...

Atandığım ikinci köyde de, camiye çocuk toplamak için aynı şeyleri yapmıştık. Orada camiyi de çok kere açtıramadık.

Gittiğim üçüncü köy olan kendi köyümde de, üç yıldır aynı şeyler. İlgililerin önümüze gerdiği engel iplerinin yanında, köyün yerinden oynatılması zor durgunluğu var...

Demiştim ya: Yine harekete geçtik bu günlerde. Devam fişlerini mühürleyip dağıttırdığına şükrediyoruz muhtarın. Sonu-

nun boş olduğunu bile bile boyuna fiş dolduruyoruz. Mahkemeye gitti mi fişler, ilk duruşma şubatta yapılır, ikincisinin günü de tarla mahkemesi gibi temmuza atılır... Çalıyı tepesinden değil, yaprağının ucundan tutup sürüklemektir bu... Gayret başa düşüyor.

İlk Ömer Sak'ı yakaladım avlunun dışında. Topaç döndürüyor. Kimsesi yok. Evde, yaşlı ninesiyle kalıyor. Dördüncü sınıfta. Konuşmak için yanıma yaklaşmasını söylüyorum; kaçıyor.

Uzaktan, "Ömer, niye gelmiyorsun?" diyorum.

"Ben ev geçindiriyorum" diyor.

"Topaçla mı?"

"Eh, sen öyle bilirsin."

O sıvışıyor.

Birisi, "Anam hasta"; öbürü, "Babam beni Konya'ya gönderecek" deyip sıvışıyor.

Ötede, eğitmenlerin evindeki dövüşü duyuyoruz. Çocukları istenenler saldırmışlar eğitmene... Anlatıyor eğitmen: "Bizimkiler de aldı direkleri, üleşini sereceklerdi ötekilerin. Ama bırakmadım. Üstelediler, sövüp saymaya başladılar. 'Çıkın da gösterelim, gönlümüz yokken çocuk isteyip, sıkıştırıp durmayı' diyorlardı. Duramadım. 'Hücum lan!' dedim kardaşlarıma. 'Hücum İrza, Katık! Ölü üstüne mi geliyor deyüsler!'"

Çeşmeye doğru gidip geliyoruz akşamüstleri. Başka nereye gideceksin? Hareketsizlik iliklerimize dek sinmiş. Bir zamanlar, Türkçecinin verdiği "Bahçenin bir köşesini tasvir etmek" konulu kompozisyon ödevini yazabilmek için bir arkadaş, o hafta her gün son dersten çıkınca yataklığa gider, pencereden bahçeye bakar dururdu. Bizim işler de öyle, gece kapan, gündüz kapan diyeceğim geliyor ama, dışarıya bakacak pencere var mı? Değil bahçe köşesi tasvir etmek, ne yapacağımızı bile saptayamıyoruz. En iyisi, şu güz günlerinin güzel ikindilerini çeşme yolunda gezinerek geçirmek.

Çocuk babalarını bulup yakalıyoruz gezerken. İşimiz, derdimiz bir iki fazla çocuk getirebilmek. Bu da adamların gönlünü etmekten başka hiçbir şeye bağlı değil. Fakat, hepsinin ilk sözü "Hocalar, üstüme gelmeyin; Allaha söz verdim!" oluyor. Her birinin sebebi ayrı, ama bir yola çıkar:

"Anam ölürken başucunda okuyacak adam bulamadım. O gün karar verdim, Mehmet'i *Kuran* mektebine salmaya."

"Çocuğun, otuz sayfa ezberlenmişi var. Sözgelimi, babamın mezarını boş koymasın, gidip bir fatiha okusun; ben ölünce benimkini boş koymasın diye okutuyorum. Fakat babam kalksa da, 'Öteki okula sal çocuğu' dese, yine almam hocanın önünden."

"Hem Allaha söz verdim, hem Karaköylülere. İki yıldır imamsız durur, heriflerin köyü. Bunun yetişmesini bekliyorlar. Hakkını bile kestik: Yıllığı doksan kile buğday..."*

Kalemci, Bektaş Hoca, Ali Hoca, Kör Kadir Hoca olmak üzere dört hoca var hafız yetiştiren. Çocukların bir kısmı ona, bir kısmı berikine gidiyor... Ben hep, bu çocukların nasıl birer insan olarak yetişeceğini, sonlarının kendileri için olsun, köylüleri, milletleri için olsun ne olacağını düşünüyorum. Bu bakımlardan, bizim köyden çok ileri olan Ağaçlı köyünün yetiştirdiği düzinelerle çocuk hafızın bayram arifelerinde ilçenin Ulu Cami'sinde duvarlara sürtünerek, kendilerini dine hizmet etmişlerden saydırıp *Kuran*'dan ayetler mırıldanarak dilendikleri gözümün önüne geliyor. Daha çok düşünüyorum. Alnım kırış kırış oluyor...

Seni düşünmeye bırakırlar mı? Çocuğunu Kalemci'ye yollayan Deli Ahmet geldi yanımıza:

"Hocalar, muhtar kâğıt göndermiş. Barnak basmadım; yüz yüzden utanır, tatlı dil yılanı delikten çıkarır diye size geldim. Bu çocuğu bana bağışlayın" dedi. "Allaha söz verdim. Elli sayfa ezberi var çocuğun. Ölüyok deseniz bir dakika ayıramam. Allah etmesin, mahvolur çocuğun emeği. Ne derseniz deyin, bunu teklif etmeyin bana. Çık Yalımın Kaya'ya ulu, deyin uluyayım. Ayda iki kile arpa veriyom hocaya. Tek ekmeğe muhtaç kalsam yine bıraktırmam."

Mırıldanıp ellerini yüzüne sürdü ve sözünü sürdürdü:

"Geçen perşembe mezarlığa gidince baktım ki dedesinin mezarının başına diz çökmüş su gibi akıtıyor... Düşünün beyler, daha sekiz yaşında bu oğlan. Ulema olur büyüyünce. Suvacık su-

* O yıllarda köylüler bu çocukları cami imamı olarak tutarlar, ücretlerini de kendileri öderlerdi. İmamların devlet eliyle ve kadrolu olarak aranmaları daha sonraki yıllarda başlamıştır.

vacık yaş boşandı gözlerimden. Şapır şapır öptüm sevincimden. De bakalım, eliniz varsın da şuncağızı dersinden ayırın..."

Sonra, "İdalı inadı sanmayın ha!" dedi. "Benimki onun söz vermesine benzemez!"

Şuymuş İdalı'nınki: Bahar gelince çıraklar tazelenir ya, İdalı da her yıl çırak durmakla geçinir. Hatibin oğlu çağırmış bir bahar.

"İdalı, bize çırak dur!" demiş.

"Duramam!" demiş. "Adana'ya söz verdim."

"Ne sözü yahu?"

"Çapa çapalamaya gideceğim. Ta kışın çorba içerken söz verdim Adana'ya. Git eve, avrattan sor istersen. Adana'ya söz verdim ben..."

Çapan'ın gelini eve geldi bir akşam. Öteki öğretmenlerin evine gidenlerden, bize de gelip duranlardan birisi. Yalvarıp yakarıp çocuğu sildirmek ya da gelmeyişine göz yumulmasını dilerler.

Koynundan bir ekmek topacı çıkardı:

"O ne o?"

"Şey emmioğlu. Çapan'ın oğlu (kocası), şo köylerde yapı yaptı geldi. Ağası halva sarmış yağlığına. Boş gitmeyim dedim de bir dürümlük aldım yanıma, Ahmediniz uçun" dedi.

Ve ekledi:

"Gelir gelmez Kör Hoca'nın yanına gitti. Çocuğun ne kadar ezberlediğini sordu. Getirdiği parayı götürdü verdi. Üç aylığını verememiştik... Ben de mıktardan gelen möhürlü kâğıdı gösterdim (devam fişi). O saldı beni buraya. Hoca demiş ki ona, öğretmenin elinden kurtar çocuğu. O da bundan korkuyor. Allaha söz verdim; gelmesin üstüme, diyor. Bak kazandığımı hocaya veriyom. Onun da büyüyor bir oğlu; anlasın halimizden, diyor..."

"Ben de hükümete söz verdim" dedim. "Ben onu kovuşturmazsam, çocuğun yakasını bırakırsam, hükümet 'mapis' eder beni."

"Hökümetten sana bir kötülük gelecek olursa, kocam da eteğindeki taşı döker; gece gündüz senin uçun koşturur. Mapise girersen azığını çeker. Canevimden demiyorsam ölü yüzünü öpeyim bidenimin. Söz bir, Allah bir..."

Masa Başında

Yeni atandığım göreve başladığım dairede benden başka on iki kişi daha vardı. Müdür ve onun iki tane yardımcısı, başkâtip, sicilci falan derken; evrak memuru Mehmet Bey'e kadar iniyordu. Bir de ben karışınca on üç olduk. Hademeler bu listenin dışında.

Dairede, göreve başlama sırasında en son geldiğim gibi, görevim de sondan birinciydi. Herkes köşesini tutmuş, masasına oturmuş, önlerinde daktiloları falan, tıkır tıkır çalışıyorlar. Bana ne yapılacak bir iş, ne oturacak bir köşe bulundu önce. Sıkışık durumda çalışıyorlar zaten. "Dinlenedur hele" dedi müdürüm. Sabahları geliyor, boş bulduğum bir sandalyeye oturarak ya gazete karıştırıyor ya da Kerim olursa onun dibi bulunmaz anılarını dinliyordum.

Her şeyin bir sınırı var ya, günün birinde ben de memurluğumu hissedecek düzeye getirildim. Üstüne eski defterleri, işe yaramaz yazıları, buruşuk kopya kâğıtlarını koydukları masanın boşaltılarak bana teslim edilmesini emretti müdürümüz. Hemen boşalttılar. Kıymetli ve efendi bir kişi olan İbrahim Ağa şöyle bir sildi masayı. Aynı odada üç masa daha vardı benimkinden başka. Oda arkadaşlarım, ellerini atınca hemen kullanacakları bazı malzemelerin masadan alınıp dolap köşelerine kalkmasına kafa kıvırırken, benim de bir yerim olmasına sevinerek oturdum masama. Kapıdan girince hemen sol yanda, sıkışık bir durumdaydı. Kapı açılıp kapanırken, hep ayağa kalkarak sandalyeyi az çekmem gerekiyordu. Çoktan katlanacağım bunlara. Varsın, arkadaşların masaları camlı cumlu olsun. Termit mikroplarının delik deşik ettiği bu masa çok bile bana. Zaten memuriyetim de sığıntı gibi bir şey. Ne iş yapacağımı, çevremdekiler, atayanlar gibi kendim de bilmiyorum. "Olur mu böyle şey?" demeyin, oluyor işte.

Oladursun o. Dokunuverince tahtalar toz olup dökülsün. Üstündeki delikler daha az. Delik olmayan yerler parlıyor. Meğersem, oraları eski deliklermiş. Vaktiyle balmumuyla tıkaya tıkaya hal olmuşlar anlaşılan. Bir iğne alıp batırdım mı, çiçekbozuğu bir insan yüzüne benzeyecek. Müzelik bir şey kısacası. Ben de müzelik olacağım nerdeyse. Ama daire büyüklerinden birisi halden anlar çıktı. Benim yazdığım bir iki yazıyı okumuş:

"Sen de üdebadanmışsın anladım. Fakat çok övünme, ben de üdebadanım. Sizin uğrunda çırpındığınız yurt davalarının, köy meselelerinin biz çok sözcülüğünü yaptık. Gençlerle birleşerek köylere gittik. Her bakımdan onları uyandırmak için dilimiz neye dönmüşse üşenmeden, saatlerce, günlerce söyledik. Helal olsun" diyordu. "Ama bu memlekette birlik, inanış yok. Bizim tuttuğumuz bu yüce dava için yazdığımız yazıları, yolladığımız dergiler, gazeteler basmadı. Böyle gittikçe bu köyler olduğu gibi kalacaktır."

"Köycü"nün çok tatlı bir dili vardı. Sürekli gülümsüyordu konuşurken. Davasında desteklenmediğinden başka üzüntüsü yoktu. Gençliğinde çıkan ergenliklerden yüzünde bazı oyuklar kalmış ya, onlar da çok yakışıyordu.

Bir sabah, müzelik masamın yanına gelip oturmak, benim gibi küçücük memuruyla konuşmak tenezzülünde bulundu. "Çayları gelirken söyledim" diyordu. "Şimdi, yazdığım bir yazıyı okuyacağım sana. Köy davası için ezelden beri söylenmedik kalmadı ama, kimi dertli dedi, kimi dertsiz dedi. Fakat özlenen köy nedir, nasıl olmalıdır, kimse böyle bir şey ortaya atamadı. Fikir adamımız, ciddi ciddi bu işleri düşünenimiz yok maalesef. Ben böyle kıyıda köşede bu derdin çilesini çeker dururum. Öteki yazılarımı kucaklayıp gelmek olmazdı. Bir gün eve buyur, bir kahve içelim, onları da okuyalım da gör. Yazdıklarım tatbik edilsin, memleketin yüzü nasıl güler, gör. Senin tanıdığın dergiciler vardır. Şu en son yazımı oku da gör, birinci sayfada yayımlanacak bir yazı. Bak bak, ne kısa, ne öz değil mi? Ama her şey söylendi bu kısa yazıda..."

Çaylar geldi. İçerken, daktilo ile yazılmış bu "veciz" yazıyı okudum. İşte okuyuculara da sunuyorum. Hem de uzun bir girişle değil mi? O da kıymetli köycü yazarın hakkı olsa gerek. Çünkü yazısını adıyla yayımlamaktan bile çekinecek kadar bü-

yük. "İş, yazının çıkmasında efendim" diyordu. "Bir çıksın da gör. Rica ederim, uzun bir mektupla beni tanıt. Bundan sonraki yazılara imza atacak de. Okuyucu, kim olduğumu merak edecek, idarehaneye mektuplar yağacaktır. Derginin sürümü birden fırlayacak. Bunu çok manalı bir imza ile çıkaralım: Gelincik. Bir gayedir gelincik; bir idealdir..."

Daha çok konuştuk. Çok anlattı. Ama neye yarar, lafını aktarıp durmak. İşte o güzel, kısa, öz yazısı:

Hayalimizdeki Köy

Ankara Radyosu'nun pazar günleri yayınlamakta olduğu Kadınlar Birliği Saati'nde 'Hasanoğlan'da kurulacak örnek köy hakkındaki konuşmayı muhakkak ki her vatandaş büyük bir sevinç ve heyecanla dinlemiştir.

Gönül, bu numune köyün vilayetlerde teşkil edilecek birlikler veya teşekküllerle kurulmasını arzu eder.

Köy davasının halledilmesi, memleket meselelerinin en başta ve en ön planda ele alınması gereken önemli bir konu olduğu herkesçe bilinmektedir.

Hepimiz, köylerimizi, muntazam yolu, temiz içme suyu, ekilmiş veya ekime hazırlanmış tarlaları, meleyen kuzuları, akşamları ağıllarına dönen hayvanları, sabah şafağında tiz sesleriyle yeni bir günü müjdeleyen horozları, şipşirin ve günün bütün yorgunluğunu giderebilecek rahat döşenmiş ve aydınlanmış evleri ile tahayyül eder ve böyle olmasını isteriz.

Köylü vatandaşlarımızın ileri ve birbirini takip ederek kurulacak köylerde, küçük birer çiftlik numunesi olacak yuvalarına kavuşmasını candan temenni eder; Hasanoğlan numune köyünü kurmak için faaliyete geçen Kadınlar Birliği üyelerinin bu hayırlı teşebbüslerini takdirle yâd ederim.

GELİNCİK

Kalkınma Masalı

Kara Kara Kazanlar

Harmandan gelince çulun üstüne yığılıp iniyor babacığım. Kıpırdayacak, yiyip içecek hali kalmıyor. Hemen de derin uykulara dalıveriyor. Neden sonra uyandırıp yatağa girmeye zorluyoruz. "Gayri benden geçti çalışmak" diyor. "Şinci, efendim, ben geçmiş borçlarımı ödemeliyim. Kurtulmalıyım kağnılar dolusu günahın elinden. İnsanlık hayrımız kalmadı bu dünyada. Öte dünyada olsun yüzümüze bakılsın da rahat edelim ıcık."

Sonra, ah ediyor bunca namazları yıllar yılı araya verdiğine. "Adam mısın, günde beş vakitten yıl üç yüz altmış beş gün namazını kılacaksın. Bundan ötesi yalan" diyor. Uzun uzun düşünüp soluğunu aldıktan sonra yine başlıyor dertli Kerem gibi. Dana sürüsünün, sığır sürüsünün ve kağnıların köye gelmesinin üstünden saatler geçtiği halde bir türlü dinmeyen toz yağmurunun altında, birbirimizin yüzünü görmeden konuşuyoruz karanlık dam başında. Ayın doğmasını bekleyeceğiz böyle böyle. Sonra babam kağnıyı koşup, sap getirmeye gidecek ay ışığında. Dinmemiş ve dinmeyecek olan yorgunluğuna yorgunluklar karışacak. O, işin bu yanında değil:

"Gayrı benden fayda yok, herkes başının çaresine baksın. Harmanı kaldırdım mı sağlamına, namaza başlıyorum ben. Öküzlerin pazarlığını bile yaptım Sadık'ın oğluyla. Kesip sucuk yapacak. Ondan sonra ben de, oruç ayında gelen hocanın dediği adam olacağım."

"Nasıl adam olunur diyor hoca?"

"Ah efendim, ah, o adam bir daha gelse, geçse elime, ah! Geçen yıllarda gelseydi o adam, kurtuladüşerdik günahlardan. Aklımız erken başımıza gelirdi. Bu adamı hökümat göndermiş ıramazan ayında. Kendi yok Allahı var, iyi demikrat çalıştı herif. Çalıştı ki nasıl..."

1960 baharında Ankara'nın ve daha birçok illerin köylerine imam hatip okulu öğrencilerinin dağıtıldığını, onların da köylüleri çok sevindirdiklerini düşünüyorum. Demek, aynı ayda buralara da değerli adamlar gelmiş. Bazı yerleri akıtıp, bazı yerleri bakıtmamışlar anlaşılan.

"Namaz derdi de başka bir şeycik demezdi ağzını sevdiğim..."

"Yok canım" diyorum, "namazdan başka yapılacak iş yok mu?"

"Sus, sus yine günaha girme. Bak o hoca ne anlattı bir gün, teraviden sonra: Adamın biri benim gibi namazını tam kılamamış. Kış altı ay iyi kılar, yaz geldi de iş güç çıktı mı namazının çoğu araya gidermiş. Amma öyle akıllı bir adammış ki, o kadar olur işte. Öleceğinde vasiyet etmiş, 'ben kefenimi kara bir bezden aldım, sandığa koydum; onu sarın bana' demiş. Dediğini yapmışlar. Meğersem adam ne düşünmüş bak. Sorgucular gelince kefenime baksınlar, taze ölü olmadığımı sansınlar da hesap sormasınlar... Sorgucular gelince 'Ben eski ölüyüm' demiş, Allah bunu yutmamış ama: 'Yürüyün, sorguyu tam alın herifften, onun düzenbazlığı bize sökmez' demiş. Gidip yeniden sorgusunu yapmışlar. Hep topuzu başına vura vura. 'Namazını neden tam kılmadın?' dediklerinde, cevap verememiş, kekelemiş. 'Bunun cevabı geldiğin yerde namaz gılmaynan verilirdi, şinci elbet sıkıyı görünce şaşalarsın' deyip indiriverince topuzu, başı gözü paramparça olmuş kara kefenli akıllı adamın!.."

"Bu kadarı da fazla canım" diyorum.

"Bunun fazlası eksiği olur mu, bu borçtur. Ödeyen öder, ödemeyen de cezasını çeker. Onun mahkemesi yerin altında. Katran kaynayan kara kazana cup diye attılar mı görürsün mahkemeyi sen..."

"Benim bildiğim, kızgın sacın üstünde yakalarlar."

"O senin bildiğin laf, benden beter yufka hocaların lafı. Bu hoca, kazana atacaklar dedi."

Tevekkeli, yıllardır halk eğitimi sözü ederler de kulak vermezdim. Ne güzel eğitiyorlarmış...

Eşek Gayrı Kunnamaz

Köyde nüfus, bütün bakımsızlığa, bütün perişanlığa karşın umulmadık bir biçimde artıyor. Bu artış köyün genişlemesine, yeni yapıların yapılmasına yol açıyor. Bünüş Meydanı, mezarlığın ötesindeki Kuyucak düzlüğü evle dolduğu gibi, köyün karşısındaki Osmancık'ın taşocaklarına, Haydar'ın Gedik'ten sonra uzanan değirmen yoluna da evler yapılmaya başlandı. Başını, gözünü bağlayan herkes, kırıp dövüp, bir göz say delik yaptırıyor. Yaptırıyorlar ya, bu yeni yapıların eskiden hiç ayrımı yok. Önce sandık kazılıyor, zemin indiriliyor yani. Sonra da onun üstüne taş kemerler çatılıyor. Ufacık bir pencere, ortasına bir tandır, tamam... Yıkılıp yeniden yapılan köhnelerin biçimi de eskiden neyse yine o...

Buna karşın, taşın çokluğunda, toprağın çokluğunda kolaylıkla yapılan bu evler gözlerde öyle büyüyor ki, kapı üstüne ya da pencere önüne nazarlık asmadan duramıyorlar. Köpek kemiği, özellikle çok asılıyor. Nereye baksanız bir köpek kafası da sırıtarak size bakıyor... Öyle ya, yepyeni ev yaptır, ondan sonra da nazarlık asma, bu olur mu? Kem gözlüler, taşları bile eritmezler mi baktıkça?

Evin üstüne bir oda da biz yaptırdık. Onun nazarlığı da eksik değil. Evde söz açılıyor bazan, çürük bir yapıyı bir kemiğin ayakta tutamayacağını söylüyorum. Bir iki kişinin yan bakmasıyla da sağlam bir yapının yıkılamayacağını ekliyorum. Yeniyetmelerin inançsız yetişmeleri, bunun da çoğunlukla okuma yüzünden olması üstüne veriştiriyor babam.

"Biz başka şeylere inanıyoruz" diyorum.

"Neymiş onlar?"

"Eşitlik, hak, iyi koşullar içinde yaşayan uygar bir toplum olma, barış içinde yaşama..." Sonra uygarlığın, barışın anlamını açıklamaya çalışıyorum.

"Gördün mü, gördün mü eşşek haksız mı, kunnamamakta?.."

Eşeğin haklılığını, haksızlığını araştırmaya fırsat vermeden, "Bir de hak mak diyor; bu kafayla dünyada kısmetin kökünü keseceksiniz" diyor.

Anlatıyor ardından:

"Eskiden var ya eskiden, hocalar kuzuyu yedikten sonra kemiğini ortaya yığıp dua ettiler mi, kuzu yeniden dirilirdi. O devirde bet bereket vardı çünkü. Fıkaranın biri hocaya dert yanmış fıkaralığından. Bu gece benimle mezarlığa gel, demiş hoca. Ser mendilini yere, demiş, adam sermiş. Bir başlamış duaya, mendilin üstüne sarı sarı altınlar yağmaya başlamış. Derken altın yağmuru kesilmiş. Adamın kalbini bozduğunu anlamış hoca, suratına indirivermiş tokadı.

'Bak, sen kalbini bozdun, kısmetin kesildi' demiş."

Kalp bozukluğu kötü olurmuş. Kalbini bozan çoğaldığından, kısmeti azalan da çoğalmış.

"Eşek neden kunnamıyor?"

"Eşek mi? Koca Nuri'nin gözü değdi eşeğe. Üst üste üç kere kancık sıpa kunnadı. Bunu duymuş Nuri. Harmandan gelirken sordu bana, 'Bu mu üç kere kancık kunnayan?' dedi. 'Heye' dedim de yine maşallah demedi. Ondan beri kaç kere çektiysem avunmadı, döl tutmadı. Söylemeynen oldu, söylemeynen. Eşeğe göz değdiler, gayrı kunnamaz bu eşek. Kısmete de paydos bundangilli..."

Düşünüyor, söylüyor: "Benim ahdım, kancık sıpa mı, değil. Hikmet var işin içinde. Eşşekler kunnamadı mı ahir zamanı geldi belle. Şu Allahın işlerine akıl fikir ermez. Kısmetini kesecek oldu mu, adamı hökümdar yapar, ondan sonra da oturak âlemi yaptırtarak tahttan indirir..."

İşi yolunda gidecek adamın eşeği gerçekten kancık kunnarmış. Bizim eşek erkek bile kunnamadığına göre, kısmetimiz kesildi mi? Nerdesin, hangi cesaretli elin altındasın, taş kulübelerdeki köpek kafasını indirtecek ve bize sağlam, çağdaş evler yaptırtacak, eşeğimizi kancık kunnatarak kısmetimizi rastlantının elinden kurtaracak eğitim seferberliği?..

Baba Yurdu

Bir zamanların tarikat babası Çekiçlerli Ahmet Efendi öldü. Yerini tutmaya yeltenenler arasında oğlu da var ama, onun yerini tam olarak tutan Yeniceli Mehmet Efendi'dir. Zaten elini de Mehmet Efendi'ye vermiş. İki köyün arasında bir tepe olduğuna göre, tarikat ilişkinleri için pek bir değişiklik yok demektir. Yalnız, babanın biri gitti, biri türedi, o kadar.

Şimdi, Hacıahmetli bölgesinde gece gündüz yeni babanın kerametleri, ermişliği konuşuluyor. Cuma namazlarını eski baba gibi Mekke'ye uçup giderek kılarmış.

Babayla benim görüşmem bir kerecik oldu. Okul yaptırmak için köyleri dolaşırken Yenice'ye yolumuz düştü. Arkadaşlar, "Babaya uğrayalım da köylüye etki yapsın okulun taşının çekilmesi için" dediler. Uğradık. Çevre köylerden küme küme gelenler arasında yüzünü gördük. Pencere önünde küf kokan birkaç tozlu kitapla duvarda asılı zift gibi kirli bir el havlusu gözümü aldı yanına girince. Okuya okuya gözlerinin gerilediğini söylüyorlardı. Ama baktım ki tozlu bir iki kitabın yapacağı iş değil bu gözlerdeki durum. Çapak bağlamış babanın gözlerini, çapak. Başköşede oturan kendinden tutun da, odanın kapısına kadar sanki her yer çapak bağlamış, kokuyor. Bar bar bağırıyor pislik. Hele dizine inen sakalı babanın. Orada bekleyen küme içinde yine de en kısa sakal babanınkiydi. Ötekiler daha genç olduklarından sakalları kapkara, koyvermişler dize aşağı.

Odanın bitişiğindeki boşluğa yeni bir ev yapılıyordu. Ama yapıda çalışanların kara sakalları birbiriyle yarış ediyordu. Öğrendik ki, bu ev babaya yapılıyormuş. Yapanlar da sağdan soldan gelmiş şeyhler, babanın müritleri yani... Baba biraz yaşlı olduğu için, kara sakalı bağrını dolduran oğlunun şimdiden yerini tutmaya başladığı seziliyordu...

Baba bize sureti haktan göründü. Bir sürü masal anlattı ilmin, okumanın iyiliği üstüne. Ama sonradan, kendi köyü dahil oradaki köylere okulu kabul ettiremedik. Meğersem ilim dediği de, okuma dediği de kendi düşüncesine uyan şeylermiş... Şurasını açıklayayım ki, o köylere okulun giremeyişinde Eğitim Bakanlığı'nın sakat tutumunun etkisi büyüktür. Taş, kum çekilirse okul yapılacak; köylü çekmek istemezse, çeken köye okul yaptırılacaktı. Babanın arayıp bulamadığı şey. Babaya ev yapan adamlar, çocuklarının okuyacağı okul için iki kağnı taşı çekmiyor, kendine bırakılınca... Baba denen herif, "Çekin, okul iyi şeydir" dese yetecek. Ama demez. Oy yüzünden, okulun iyi şey olduğunu babaya da kabul ettirmek için sağlam bir tutumu kimse göstermedi.

1960 yılının baharında görüştüğümüz baba, aylar geçerken elbette boş durmuyor. Gelen haberlere göre, mevsim değişip güz geldiği halde, baba, Celal Bayar'dan girip Menderes'ten çıkıyormuş. Bölgede öteden beri bu iki adamın babayı ziyarete geldikleri söylentisi var zaten. Onları istediğiniz kadar Yassıada'ya yollayın. Mademki bölge halkı babaya inanmış, babanın isteğini göz kırpmadan yerine getirmeye hazır; o halde? Bu, babadan kalma babalık işleri çözebiliyor muyuz? "Türlü mülahazalarla" babaların sakalını tutamlayamadıktan sonra, babalar da borularını gerine gerine öttüreceklerdir. Temizlik, düzenleme çok yönlü olmalı. Sakalı kazıtmadıktan sonra, bıngıldağını istediğin kadar usturaya verdir, hiçbir şeye yaramaz.

Demek isterim ki, garp cephesinde yeni bir şey yok. Garp cephesinde yeni bir şey olmadığına ne bakarsınız, şark cephesinde her şey var. Hem de eskisi gibi duruyor. Buna göre şark cephesinde de yeni bir şey yoktur, diyebiliriz. Zaten bunlar birbirine bağlı işler. Biri harekete geçerse öteki pusar, öteki harekete geçerse, beriki susar. Bu tutumdan bir yenilik doğacağına inanmak için ise, en az baba kadar keramet sahibi olmak gerekir.

Babanın köyü Yenice'den çıkıp Sulak köyüne vardık. Sulak köyünün yıkık bir okulu var. Ama eğitmen, kendi elceğiziyle yaptığı binada okutuyor çocukları. Dersliğe girince ne göreyim, sakalı uzamış iki delikanlı, eğitmeni köşeye çekmişler, terletiyorlar.

"Ne bu hal?" dedim Eğitmen Mehmet'e.

"Bunlar" dedi, "boyuna uğraşırlar benimle. İlle de sakal uzatıp tarikata gireceksin. Baba böyle istiyor. Ben de olmaz, ben iyi kötü bir memur sayılırım, diyorum. Baba da boyuna haber yollarmış ki, köylerde herkes sakal bırakacak diye. Valla şaştım kaldım. Her gün böyle. Terletiyorlar beni. Ne yapacağımı bilmiyorum. Aşağı tükürsem sakal ama, yukarısı bıyık..."

Dikkatlice bakınca tanıdım delikanlılardan birini. Domates toplar, salça yapıp satardı geçen yıllarda. Daha güzün bile sakalı falan yoktu bunun.

"Yahu sen!" dedim.

"Evet, ben artık elimi eteğimi çektim dünyadan. Baba böyle istiyor" dedi.

Elinde koskoca bir tespih, bir de yerde sürünen türünden pardösüye benzer eski bir şey sırtında. Ayak uydurmuş hani...

Dışarı çıkıp oturduk.

"Baba böyle istiyor gardaş" dedi yine "Dünyanın dibi yoook, bucağı yok. Gelip gelip geçiyoruz. Şimdi köyümüzde bu Eğitmen Memmet'ten başka sakal bırakmayan kalmadı. Baba böyle istiyor. Bu Memmet var ya, bu Memmet, benim enişte mdir ha. Ama yine de sözümüz geçgel olmuyor. Bir de sizler söyleseniz çok iyi olur. Baba sizin için de bir dua eder de gelmiş geçmiş bilcümle günahlarınızı sildirir defterden..."

"Güzel ama kardeşlik, sakallı olmakla sakalsız olmanın ne ayrımı var da bu kadar uğraşıyorsunuz?.. Baba neden bu kadar düşüyor bu işin üstüne?"

"Ha! Bak şinci, sakal bir kibir kırar, kibirli olup şeyhine kafa tutmaktan kurtarır insanı. İkinci olarak, efendime söyleyim, Peygamberimiz Sallallahü Vesellem Efendimizin sünnetidir."

"Peki, altı üstü sakaldan mı ibaret bu sizin işlerin?"

"Sakaldan ibaret olur mu hiç. Halkayı zikir yaparız. Bu zikrin kendimize ve cümle Müslümanlara faydası vardır. Ehli İslam'ın ruhuna ilel mağrıp, ilel maşrık, deriz zikrederken."

"Gördüm ki, bir ayağı çukurda babanın. O gidince kim tutacak elinizden?"

"Efendi babanın üstüne varsa Bediüzzaman vardı. Fakat o babadan önce gitti. Şinci umudumuz baba giderse oğlu var. Hiç de aşağı kalmaz babadan ha!"

"Demek sakal ve halkayı zikirle, hepsi tamam oluyor yani?"

"Öyle değil, değil öyle. Öyle almayacaksın bu işi. Bu iş kelama vurulmaz. Hasta olsanız da baba elinizden tutsa, ateşiniz olsaat kesilir. Halkayı zikre giren ufacık çocukların yüzü nurlanıveriyor. Bir hikmet var bunda. Bunu hikmet deyip alacaksın. Babanın en büyük müridi Devedamı'nda. Baba ne söylemişse kafasına yazmış. Öyle bir yazmış ki, Peygamberimiz neler yapmışsa annadıyor. O kadar derin..."

Söz yine eğitmene geliyor. Bu sırada eğitmen de yanımızda.

"Zararı sen edersin" diyor eğitmene. "Ekecik Dağları'nın ardından kalkıp da Ortaköy'ün kaymakamı, hâkimi gelip babanın elini öptüler, tarikata girdiler. Şu gidende memur kalmadı babaya gelip de dersini almayan. Sen memurum memurum dersin, de bakalım Ortaköy'ün kaymakamından böyük müsün?"

Eğitmen susuyor, alnında ter damlaları görünüyor, gözüme bakıyor boyuna.

Sözü değiştirmek istiyorum yeniden:

"Ne dersi veriyor memurlara baba?"

"Memurunan boz adam ayrı mı ders alır. Hepsi bir. Baba söyleyeceklerini söyler. Dersini alan, tarikata girdikten sonra kıldığı her namazda, yüz besmele çeker. Yüz kere istiğfar getirir. Yüz kere hu, yüz kere hay der. En sonunda da yüz kere Allah der, yüz kere de la ilahe illallah der."

Merakım gittikçe artıyordu.

"Sonra?" deyivermişim.

"Sonraaa!" dedi. "Tarikata yeni girenler ilk günlerde zikrederken 'Seherde açılır perde' ilahisini söylerler. Derinleştikçe ötekilere geçerler. Besmeleyi, istiğfarı on, yirmi yaparlar. Derinleştikçe yüze çıkarırlar. Akşam namazlarında on bir gulhü, on bir salavatı şerife, on bir ya havle vela, on bir süphanallah okurlar. Derinleştikçe bunlar da otuç üçere çıkar. Dersleri azar azar verir, sonra yükler baba. Otuz bin dersi olan şık var aramızda.

Açlık Pınarı

"Açlık Pınarı", dört köyün ortasına düşen bir kara tepenin eteğindedir. Kimler bu pınarın başına koşup derdine derman aramaz ki... Yalnız bu dört köyden değil, daha uzak köylerden, yaşam yolunun çoğunu yürüdüğü halde bir çocuğa kavuşamayan kim varsa, koşar Açlık Pınarı'nın yalağına yüz sürüp suyundan içmeye...

Karşılıksız sevgilere, kök salmış hastalıklara ve dölsüzlüğe derman olması yanında, bu pınarın asıl önemi aç kalanların başvurma yeri olmasındadır.

Yağmur hele bir geciksin, dört köyün bekçileri o köyden bu köye gezmeye başlarlar. Bu gidip gelmeler, Açlık Pınarı'na başvuracak günü kararlaştırmak içindir. Pınar'ın başında yapılan dualardan, dökülen gözyaşlarından sonra, buluta vurmaları için eli kırbaçlı meleklerine Alahın emir vermesi ya da vermemesi ayrı bir iş. Dilerse verir bu emri, dilerse vermez, başka nedenleri hesaba katarak.

Anadolu yaylasının her yanında bir başka biçimdir yağmur dilenme yolu. Çok yerde koyun kuzu sürülerini alıp en yüksek tepeye çıkarlar. Allaha daha çok yaklaşıldığı sanılan bu yerlerde, kuzular meler, insanlar bağırır, böylece de dileğin duyurulduğu sanılır... Bazı yerlerde kırk tane koskoca taşı okuyup bir ağaç köküne bağlayarak suya bırakırlar. Hiçbir şey yemeyip içmeyip de bir gün, bir gece aç durmakla dileklerini duyuran yerler de var. Bu, bir çeşit açlık grevi oluyor Allaha karşı. Cikcik Hoca'nın dinsel önderliğini yaptığı bu bölgenin köylerinde de, dert Açlık Pınarı'na anlatılır. Akşamüstü Pınar, Allahıyla baş başa bırakılarak köylere dönülür...

Bu bahar da yollandılar Açlık Pınarı'na. Adı yüzyıllardan gelen bu sessiz Pınar'a, yüzyıllar boyunca kaçıncı başvurmaydı bu, kimseler bilmez...

Dört köyden en az iki yüz kişi deyin, kalabalığı anlamak için. Ölmeden önce halka bir hizmette daha bulunması için, Cikcik Hoca da hasta hasta, döşeğinden çıkarılıp boz eşeğe bindirildi. Biriken topluluk, umut dünyasının umut ekip de dert biçen topluluğuydu. Bu yıl da dert biçmemek için, tek umut yine Pınar'a kalıyordu. Pınar, her zaman olduğu gibi, yadırgamadı topluluğu...

İçmeyen kalmamacasına, birer avuç su içildi önce. Aradan bir ya da iki yıl geçmeden, böyle sıra sıra olup suyunu içenler olmadığından, bugün suyu içildikçe yüzü gülüyordu sanki Pınar'ın. Alt yanda birikmiş sularda kararan avuç avuç kurbağa yavruları da başka zaman bunca kıpırtılı olmazlar gibime geliyor... Pınar'ın ayağında büyüyen yarpuzların, tereotlarının dalgalanışı bile başkaydı.

Su içme işi bittikten sonra, Pınar'ın başına çepçevre oturdu millet. Zor çıkan sesiyle önce Cikcik, *Kuran* okudu; onun ardından Sümüklü Salih yakardı amin çekerek. Önce havaya açıldı eller, sonra yüzlere sürüldü. Yakarı biter bitmez, hiçbir işaret beklemeksizin eski bir alışkanlıkla hemen dağılıverdi topluluk. Herkes yedi tane çikil (çakılın küçüğü) getirerek Cikcik'in ve öteki hocaların önüne bırakıyordu. Hocaların önü öbek öbek taş doldu. Biriken taşları teker teker okumaya başladı hocalar. Bir yandan dudakları mırıl mırıl ediyor, bir yandan da yerden aldıkları taşı önlerindeki kalburlara atıyorlardı tek tek... Birkaç saat sürdü bu. Kalburlardaki taşları çinedir denen çok büyük bir kalbura topladılar. Cümülü Hoca'yla Sümüklü Salih, Cikcik'e yardım ettiler; taş dolu olan çinediri Pınar'ın gözeği üstünde üçü birden dolaştırdılar elek eler gibi yaparak. Mırıltı halinde yakarmayı da sürdürüyorlardı. Yine yakarı bitmiş olacak ki, Cümülü, çenesiyle bir işaret verdi. Bu işaret, zaten beklenmekte olduğundan, herkes ayağa fırladı ve ellerini bağrında bağladı. Cikcik bağıracak halde olmadığından ve cılız bir sesin Allaha ulaşamayacağı düşünülerek, çinediri Cümülü Hoca kucakladı.

"Şeeyle bir yağmur ver hiyerif!.." diye bağırarak yukarı bakmasıyla çinedirdeki taşları Pınar'ın gözeğine dökmesi bir oldu...

Plansız yapılarıyla iki dağın arasını doldurmaktan başka bir işe yaramayan barajlarımızı, ilkel kafalarımızı, ilkel araçlarımızı ve bunların üstünde ilkel tutumumuzu düşünmemek mümkün müydü bu görünüm karşısında? Tutumumuz gösteriş oldukça, barutumuz söylev, hedefimiz avutmak oldukça ve toprak hepimizin olmadıkça, yılları, Açlık Pınarı'na taş dökmekle öldüreceğimiz ortada. Solmuş umutlarımızla Açlık Pınarı'na koşmaktan kurtulup da tokluk pınarının yollarını arayabilmemiz için hepimizin toprağa kavuşmamız gereklidir. Toprakla birlikte çağdaş ekim biçim araçlarına da kavuştuktan sonra, istekle karakucak güreşmeye başlayacağız toprakla...

Eski Hastalık

Dikkat ettim, yazılarımda "gösteriş" ve "avutma" deyimlerini çok kullanmışım. Düşündüm kendi kendime: Acaba benim sözcük deposu iyice boş da, onun için mi dönüp dolaşıp aynı sözcükleri kullanıyorum? Fakat düşününce anladım ki bir daha, bunun sözcük deposuyla ilgisi yok. Yapılanların hepsi aynı yoldan çıkıp aynı noktada birleştikleri için, benim anlatımıma da sık karışıyorlar.

Gece vakti ilçeden köye gidecektik, yola çıkacağımız sırada, bizim köyden bir kadının hastaneden çıkarıldığını, bir duvarın dibinde beklediğini söylediler. Yol arkadaşı olacağımız köylülerimle gittik yanına. Kadıncağız, dünyasından geçmiş, çekmiş elini eteğini. Sessiz, habersiz yatıyor. Bakmayın kadıncağız dediğime, daha yirmisine bile varmamış bir gelin.

"Yattığında bundan diriydi" diyor yanımdakiler. Neden çıkarıldığını sormaya kalkıştık, anlayabilirsen anla. Hem sesi çıkmaz cılızlığından, hem de ses saklar erkeklerden. Akrabası olan birini bırakıp uzaklaştık ki ona söylesin diye. "Bidene yapılacak ondan çıkardılar" diyormuş. "Git köyünde yat" demişler. "İlaçsız hastaneyle köydeki evin farkı ne?" demişler. Bidene dediğinin badana olduğunu, kireçten söz açmasıyla ellerini duvara sürmesinden anladık. Sonra araştırdık, doğruymuş, hastane badana edileceği için boşaltmışlar. Bu aklın da cebe konacak yanı yok ya, neyse...

Hastanede bir cankurtaran arabası olduğunu söyleyip duruyorlar, bir yandan da el sallayarak hayıflanıyorlardı. Nedenini sordum, "para, parra!" dediler. Anlattıklarına göre, bu arabadan fıkaralar yararlanamazmış. Çünkü rüşvet vermeyenlere "bozuk" derlermiş, akan sular dururmuş. Bir yanlışlık var köylülerimin anlayışında, diyerek öğretmen Ahmet Sungur'a sor-

dum. "Ne yazık ki doğru dostum" dedi. "Gelenek haline getirdi bunu doktor. Geçenlerde yeğenimi babası damdan attı, aç kalıp ekmek bulamadıkları için; eniştem kendi öldüğü halde çocuk ölmedi. Ankara'ya yetiştirelim, dedik, açlıktan ölmüş insandan rüşvet istedi. Benden başka kimseleri yok, ben de bakanlık emrinde inledim, 'parasızım, lütfetsinler' dedimse de boşuna. 'Bozuk' dedirtti para gitmeyince..."

Doktoru tanırım. Bu ilçeye geleli para babası oldu, milleti soya soya. On beş dakika hastanede, yirmi üç saat kırk beş dakika muayenehanesinde ve ona bitişik evinde... Yeni geldiği sıralarda ben de gitmiştim bir kere, muayeneye. Gittiğimde saat on birdi. Doktor henüz gelmediğinden, sayıları elliye yaklaşan hastaların kimi kapı önünde geziniyor, kimi duvarın dibinde oturuyordu. Bir makbuz kestirdikten sonra gezinmeye başladım. Sayın doktor, on ikiye çeyrek kala geldi. Tanıdığım bu Doktor Kemal Gürkan, iki doktorlu hastanenin dahiliyecisiydi. Demek nöbet bunda...

Evet, geldiler ve hemen hastaları kabule başladılar. Saat on ikiye geldiğinde üç dört hasta kalmıştı; kimini kovalıyor, kimine de reçete çiziktirip savuşturuyordu. Tam sıram gelirken bir at arabası gelip hastanenin önünde durdu. Yamalı ve kirli bir yorgan içine sarılmış, benzi soluk, derisi buruş buruş olmuş hasta bir kadın vardı arabada.

"Hangi köydensin hemşerim?" dedim.

"Akçakent'ten."

Hastanın canı çıktı çıkıyordu. "Bir ay oldu yatağa düşeli" dedi kocası. "İçindeki zıkkım dert dışına mı vurdu bilmem; göğsünü yaralar kapladı Mantar gibi çıbanlar sardı her yanını..."

İkimiz birden girdik içeri. Şu hastanın bir an önce görülmesini ne kadar istiyordum.

"Hani makbuz kestirmedin mi, makbuzsuz muayene edemem!" dedi doktor. "Beğim, Allah ömürler versin, hasta ben değilim, dışarıda, arabada hasta karım. Gönül alçaklığıynan bi bakıver ne olur? Makbuzluk param yok amma fıkara ilmabarım var. Şu arabayı bilenem bulanadan göbeğim yerinden saptı. Zorunan aldım Gülizar'ın oğlundan, on gün ekinini biçeceğim..."

Saatine baktı doktor: On ikiyi beş geçiyordu. Muayene faslı da bitmişti.

"Şimdi yemek zamanı" dedi. "Öğleden sonra getir hastanı. Bir iki buçukluk bul makbuzunu da kestir e mi?"

Adam peki deyip çıkarken, bir bakmasını ben de rica ettim. "Derdi ne?" diye söylendi adamın ardından bu kez.

Adam geri döndü:

"Her yanı yara beğim!" dedi ellerini çaresiz bir biçimde açarak.

"Öyleyse yarın getir e mi?" dedi Doktor Kemal Gürkan. "Şimdi sür hana arabayı. Ben hariciyeci değilim, onun nöbeti yarın. Haa, acele dersen evine götür, Gıca Mahalle'nin girecek yerinde, sorunca gösterirler, Doktor Ziya Berksoy..."

Sabah Akşam Ağıt

Köyün işleri Allaha kalmıştır. Otobüs kapılarında ve berber dükkânlarında olduğu gibi, köyün herhangi bir yerinde "Allahın dediği olur" yazılı olmasa da, Allahın dediği oluyor köyde de...

Gözler çapak, eller ayaklar yara, boğazlar kütür kütür öksürük... Evlerde şiltelerin içi, ateşler, öksürükler içinde kıvranan hastalarla dolu. Hastaların başuçları, ağlayan sızlayan kadınlarla dolu. Yatanların çoğu taşlıköye gidiyor çünkü. Onun için ağıt erken başlıyor. Ne arayan, ne soran var. Ağlamaktan başka bir şey gelmiyor köylünün elinden. Çocukların öksüre öksüre boğulduklarını, günde en az beş çocuğun öldüğünü yukarıya haber vermiş öğretmen. Bu haber vermenin üstünden on beş gün geçince bir sağlık memuru geldi. Parası olan bir iki evin çocuğuna ne olduğu belirsiz iğneler yapıp günlüğü doğrulttuktan sonra, "Boğmacaya benzer bir salgın hastalık yoktur. Bu, mevsim hastalığıdır ve bütün köylerin çocukları böyledir" deyip gitti...

Ne hastalığı olursa olsun, "Kerimlerin Sülman'ın çocuğu öldü; Liliyar'ın çocuğu öldü, Cennet'in çocuğu öldü..." diye ölenleri saymaya başgelemiyor gelen geçen. "Hilmi Hoca, kör oldu" dedi geçenlerden biri de.

"Neden?"

"Gözüne tenturut dökmüş..."

Hilmi Hoca'nın evine doğru yürüdük. Köy imamının kardeşi, köyün en akıllısı, lafçısı Hilmi Hoca kör olursa, köy çok şey yitirir.

"Ne oldu da böyle ettiniz?" dedik.

"Ellez'in Kemal'de geçen yıldan kalma göz ilacı var, dediler de ona gittiydim gözüme döktürmek uçun. O da sağ olsun döküyüm, dedi ve takadan araya araya buldu, geldi, parmak ka-

dar bir kara şişe. Yattım, çokça döktü. Ondan gerisini bilmiyorum..."

Karısı karışıyor:

"Koşuşup vardık ki ak çökelik gibi ağarmış gözleri. Göz ilacı sanarak nekdep hademesinden aldığı tenturutu gel ha etmiş Ellez'in oğlu..."

"Mukadderat" diyor Hilmi Hoca. "Olacak işe çare bulunmaz. Şeytan onun elinden tutacak, göz ilacı diye ötekini döktürtecek. Allah öyle karar vermiş çünkü. Boşa yorulmayın, Allahın dediği olur, kaderden öte yol gitmez..."

Onu yazgısıyla baş başa bırakıp çıkıyoruz. Çıkarken yine ağıt geliyor kulağımıza. "Bu ağıt Dabaz'ın evinden geliyor, korkarım iki çocuk birden öldü!.." diyor Emmioğlu.

Kooperatif muhasibi Emmioğlu, Öğretmen Çezik, Hüseyin Çavuş, Belediye muhasibi Adem, essah Öğretmen Cafer'le birlikte Dabaz'ın evinden yana yürüdük ve girdik eve. Konya çöllerine ekmek parası kazanmaya, ta mart dokuzunda gitmiş olan Dabaz'ın karısı, iki çocuğunu birden teslim etmiş azrailin eline. Ağlıyor, çırpınıyor. Birikmiş olan komşu karılar da katılıyorlar ağıda.

"Dabaz gelince ne diyeceğim ben" diyor kadın. "Emanetlerim nerde derse Dabaz, ne diyeceğim ben? Nasıl bakacağım Dabaz'ın yüzüne? Getirdiği boyalı şekerleri, şehir ekmeğini kimlere yedireceğim..."

Teselli etmeye çalışıyoruz, gözlerimizden yaş boşanıyor bizim de. Dayanamayıp ayrılıyoruz. Çıkarken, Dabaz'ın kapısının ardına yapıştırılmış bir kâğıt gözüme çarpıyor, okuyorum. Haftada bir kere sağlıkçı gelip aileyi muayene etmiş de tarihlerini yazmış... Alt yanda da "sıtma edikasyonu" yazılı.

Bu deyimi okuyunca, ışıksız köylerle alay eder gibi Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı olarak Ankara'da "köy elektrifikasyonu" şubesinin yıllardır çalıştığını anımsadım. Deli olmak işten değildi.

"Bu sıtma edikasyonu nedir Emmioğlu?" dedim çıkınca.

"Ohoo!" dedi. "Yıldan yıla böyle bir kâğıt getirip kapı arkalarına yapıştırıyorlar, her yanını da o gün doldurup gidiyorlar..."

Her evin durumu belli. Dün ölenlerden sonra bugün ölenleri sayıyor Adem, sonra yine bugün ölecekleri ekliyor. Yarın ölecekler için hava tahmin raporu okur gibi tahminlerini söylemeye başlarken Emmioğlu araya girdi:

"Bundan önce çalıştığım çöl köylerinde firengi başlangıcı vardı. Her köye bir frengi kontrol defteri koydular. Sözde doktor, sık sık gelecek, kontrol yapacak ve defteri işleyip gidecek. Ha bir kere uğrasa ya köyün birine doktor! Muhtarı ilçeye çağırıp dolduruyor ve üç aylığını birden imzalıyordu. Üstelik köylere gelmiş gibi harcırah aldığını da herkes biliyordu. Bu memleket böyle işte, edikasyonu, elektrifikasyonu derken yine bizi altta bırakıyor. Altta kalanın da canı çıkıyor..."

Bu sıkıntıyla Remzi'nin dükkânına gittik. Remzi tükenmiş pili ateşte ısıtmış, cızır cızır ses veriyordu radyo. Ölümle pençeleşen köyde bile *Hayat* dergisinin reklamı duyuluyordu radyodan: "Ellerinizin falına iyi bakmayı bu hafta *Hayat* size öğretiyor."

Hayat'la oyalananların dışında kalanlar da gazetelerin fal köşesine bakmadan edemiyorlar. Üst yanına bakmayı gereksiz buluyorlar. Gazetelerin en çok önem vererek hazırladıkları ve en çok okunan yerleri de zaten fal ve spor sayfaları...

Köylü ölmesin de ne yapsın bu ilgisizlik karşısında?..

Lastikten Naylona

Akşam olup köylü işten dönünce, bir ahtır, oftur başlar dam başlarında. Dinlenmeye başlayan bedenlerin ağrısı, sızısı duyulmaya başlamıştır. Duyulmaya başlamalarıyla birlikte, giderilme yolları da aranır. Dertlere derman bulma işi ay ışığında el yordamıyla yürütülür...

Ekin tarlasından, harman yerinden gelen çocukların ayaklarının altı diken dolmuştur bir kere. Çeşidi de o kadar çok ki bu dikenin. Çobanaldatanından tutun, sıyırmasına, kerteğinine, çakırdikenine, çöğüre kadar uzar gider. Çocukların acısını bir an önce dindirmek için analar önce dikenin çeşidini öğrenirler. Kolay olmuyor bu. Sabahtan akşama dek nelerin nelerin üstüne basmış olan ayağın altını temizleyeceksin. Tıpkı bir kundura onarıcısının onaracağı yeri güzelce bulabilmesi için ayakkabının altını temizlemesi, yıkaması gibi bir işlem. Bunu yapmak için ayağın yıkanması gerekmez. Zaten yıkanacak hal kalmış mıdır ayakta? Suya girip ardından toza çıktıklarından, ardından da güneş çatır çatır yaktığından, çatlakların sızısı inletmektedir çocukları. Bu ayağı, diken çıkarılacağı zaman bir daha suya sokmak, ancak çocuğun ağıdı yükseltmesini sağlar. Bunu iyi bilen analar, çocukların ayak altlarını tükürükleyip parmakla ovalaya ovalaya yıkarlar. Kat kat pislikler temizlendikçe dikenin olduğu yer ortaya çıkar, hangi dikenin olduğu da belli olur. Ondan sonrası kolaydır. Diken küçük, ince çeşittense kerteğen, sıyırma dikeniyse yani, fesindeki dikiş iğnesiyle dikenin bulunduğu yeri iki yandan oyarak ya tutup çıkaracak kadar ucunu bulur ya da yufkaysa tümünü çıkarır. Çakırdikeniyse, hele çöğürse, o zaman semercilerin kullandığı kıyıkla çıkarılır. Derine giden bir çalı dikenini çıkarmaya dikiş iğnesinin gücü yetmez çünkü.

Bana sorarsanız, dikenin çıkması derdin başlamasıdır. Sonuçlar da bunu gösteriyor. Bizim Nevriye'nin ayaklarını ayaklıktan çıkarmış çatlaklar, diken yaraları. Bunlardan başka, taşlara, tümseklere çaka çaka paramparça etmiş ayak parmaklarını...

Evet, diken yaralarından sonra yeniden suya girmeler; toza, toprağa belenmeler yüzünden Nevriye'nin de Aysel'in de ayaklarındaki yaralar azmış. Kurtulmaları için bakım isterler, sarım isterler. İşe gitmemelerini gerektirir bu. İyileştikten sonra da ayakkabı giymeyi. Ama bunu yapması, düşünmesi kadar kolay değil. Köy koşulları içinde yaşayanlara göre, böyle düşünmek bile lüks... Nitekim Nevriye benim bütün ısrarlarıma karşın, harmana gidiyor o haliyle. Topuğuna kadar çamurlara gömülerek fasulye suluyor Kadıçayırı'nda. Bunu Nevriye yapmasa kalır mı işler? Kalmaz ya, yaz mevsiminde bir çocuğun gününü boş geçirmesi ayıp. Peki, bu çalışmayla yine de neden karnımızı bile doyuramayız, açık çıplak kalırız? Burası da bir ayrı dert işte. Hem de çatal çatal... Beni şimdilik deli eden, Aysel'in sabaha dek ayaklarının acısından bağırması, bir yandan da öksürmesidir... Büyüklerin de çocuklardan pek kalır yanları yok ya, ne olsa daha dayanıklılar...

Elazığ'ın İzzetpaşa Mahallesi'nde bir komşumuz vardı. Genç, dipdiri ve o bölgeye özgü bir esmer güzelliğine sahipti. Aynı zamanda iyi bir insan, iyi bir komşuydu. Ama günde birkaç kere beni üzer, işimi, gücümü bırakıp düşünmeme sebep olurdu. Yalınayak evin önüne çıkan çocuklarına bağırırdı:

"Köylü çocuğu musunuz siz?"

Orada kaldığım dört ay içinde alışamadım bu söze. Şimdi de kulaklarımda çınlıyor Gülten Hanım'ın sesi. Köyün çocuklarını başıma toplayıp, "Siz şehirli çocuğu musunuz?" diye bağırmak isterdim ama, bir istedikleri yok ki bu çocukların. Onlar da yaşamlarından yakınmıyorlar, onlardan habersiz yaşayanlar da...

Şekerköy'de Aziz öğretmenin, İbramlı'da Hüseyin öğretmenin çocukları gibi bizim köyün öğretmeni Çezik'in çocukları da lastik ayakkabı giyiyorlardı. Hani şu üstten kuşaklı, altları çizgi çizgi, ucuz ayakkabılar. Babalarının zoruyla giyiyorlardı. Ço-

günlukla onlar da yalınayak gezmekten hoşlanıyorlardı. Öğretmenlerimiz sayesinde köye lastiğin girmesi bile iyi bir şey. Ucuz ayakkabı almada da köylülere örnek olurlar, dilerim. Lastikten söz açınca naylon, naylon deyince de naylon aydın akla geliveriyor. Hani naylon ülkelerine gide gele naylonlaşanlar... Onlardan birini düşündüm. Halkın karşısına çıkmış, halktan aldığı güçle halkın sorunlarını savunacağına ant içmiş ve saylav seçilmişti. Bir yıl sonra dedi ki, "Ben bir yüksekokul bitirdim ama hukuku da bitirmem şart. Hukuku bitirmeden insan, yurt sorunlarını göremez, görse de savunamaz. Bundan başka bir de ekonomik durum var. Önce kendi ekonomik durumumu iyileştirip, geleceğimi sağlama bağlamalıyım. Ekonomik durumunu sağlama bağlayamamış insan, mücadele edemez. Bir apartman yaptırayım, dedim onu bile bitiremedim. Bir özel arabadan başka bir şeyim yok. Tığ teber, şahı merdanım." Eklediğine göre, arkadaşlarından çoğu, zengin olduklarından iyi isim yapmışlar, tanınmışlar. Çünkü onlar, para esirgemeden sık sık ziyafet çeker, isimlerini gazetelere geçirirlermiş. Parası olmayan insanın tanınmasına, tanınmayanın da iş yapmasına "imkân" yokmuş...

Başka partiden olduğu için Yassıada'ya gitmediğine göre herhalde kendini kalkındırmıştır şimdiye dek...

Saylav maaşlarından söz açıldığı bir sırada, dört bin lafını duyunca hayretten ağızları açık kalan köylülerime anlattım bu naylon adamın hikâyesini. Eski muhtar İdris de şunu anlattı:

"Bu bir aylık para, bizim köyün varını yoğunu eder. Ha zaar onlar öyle olmasa bizler de böyle olmazdık. Bir şişko adam varmış da eskiden, çöp gibi birisine, 'Seni gören dünyayı açlıktan ölüyor sanır' demiş. Öteki de demiş ki, 'Seni görenler de bu halin sebebini keşfeder...' Baksana, ayağına çarık bulan bannakla gösteriliyor burda. Bir tahta nalın bulamayan kıyamet kadar. Seninki altına taksi almış da yine tığ teberim diyor..."

Eğitimci Ağlıyor

Uykusuzluktan kızarmış gözlerimi kırpa kırpa girdiğim köyodasının karanlığına gözlerim alışırken iki delikanlı geldi soluk soluğa:

"Öğretmenim, seni ağa istiyor" dediler.

"Hele sırası değil ağanın" dedim. "Dünden beri yanım belim sızladı yollarda..."

Yanımda oturan Deko uyardı beni:

"Ağa istedi beğ, sen gidecek. Ağa ağadır, beydir, paşadır. Köyün parti ocak başkanıdır..." Ağzını kulağıma yaklaştırarak ekledi: "Ağaya itaat edeceksin beğ, o ne derse yapacaksın, olmaz başka türlü." Apar topar kalktım, kendimi ağanın karşısında buldum.

"Ben" dedi, "bu köyün ve de şu karşı köylerin ağasıyım."

"Ben de köyünüze yeni verilen öğretmenim" dedim.

Toprak sedirin alt yanında yer gösterdi, oracığa oturdum. Bir sessizlik oldu arada. Ağa, gözlerini süzüyor, aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı bakarak beni gözden geçiriyor... Ben de, önceki gün eğitim memurunun kulağıma küpe takar gibi söylediği sözleri düşünüyorum. Yoksa doğru mu çıkacak söyledikleri? Sessizlik sürdükçe eğitim memurunun sözleri duruluyor kafamda.

"Bana bak oğlum" demişti, "daha okulu yeni bitirdin, dünyaya bakışın değişik. Ama artık okul hayatının pembe gözlüklerini çıkarıp hayatı olduğu gibi görmek zorundasın. Yani olgunlaşman gerekir artık. Demek istediğim şu:

Gideceğin köyün ağası ne derse 'baş üstüne' diyeceksin. Aksi halde seni ortadan kaldırırlar. Böyle kaldırmalar çok olmuştur. Gençliğin var. Yaşayacağın bir ömür, aydınlık bir gelecek var..."

Bunları anımsayıp dururken söze başladı ağa:

"Adın ne?"

"Ali" dedim.

"Memleket?"

"Gülşehir."

"Ana, avrat var mı?"

"Ana var, avrat yok."

"İyi" dedi. "Bu odada yatacaksın. Adamlarım yiyeceğini, içeceğini getirirler. Çocukları toplamayacaksın. Onlar namazlık öğrenecekler. Zaten yukardan emir var. Emir olmasa da buranın her şeyi benim. Amma sen de boş durmayacaksın.

Benim tarla takan işlerimin hesabını tutacaksın. Köylerimin gelirini yazacaksın. Zaman buldukça da askerliği yaklaşan oğluma yazı öğreteceksin..."

Ölür müsün, öldürür müsün demeye kalmadan, çevrenin sipsivri dağlarla çevrili olduğunu anlayıverdim.

Şehre gitmenin olanağı yok. Bir yolunu bulayım desen, ağa izin vermez. Dağdan, dereden kaçayım desem, yapamam. Ağa, adamlarını düşürür ardıma, kör bir mavzer kurşunu çok gelir bana. Konuşmalar sırasında, üstü kapalı da olsa bu olasılıklar duyuruldu kulağıma. Yemem yeme değil, içmem içme değil. Uykum uykusuzluğuma karıştı, gecem gündüzüme...

Ağanın dediklerini yaparak getirdik baharı.

Nisanın sonu deyince şehre indim. Saçım sakalımla, üstüm başımla ve altı aydır süren sersemliğimle, neye benzediğimi kendim de bilemiyordum.

Tavla çatırtılarının göğe çıktığı şehir kulübüne gireyim dedim. Kapıda rastladığım eğitim memuru beni kucakladı, şapır şapır öptü yanaklarımdan, gözleri yaşarmıştı.

"Kutlarım" dedi.

"Neyi kutluyorsun hocam?" dedim.

"Sağ salim çıktın geldin ya..."

"Peki ağlamak da nesi?"

"Eğitimcinin hicran yaşları. Başka bir şey gelmiyor ki elimden..."

Essah Öğretmen

Yurdumuzun ilkokul öğretmenine olan gereksinimi geçici önlemlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden de ortayı yarım bırakmış ya da ilki bitirmiş gençleri öğretmen vekili olarak atama geleneği hayli kök salmıştır. Fakat halk, bunların verimsiz olduğunu görerek yakınmakta ve essah öğretmen istemektedir. Onun bu haklı isteği bile sömürülerek, "halk, Enstitülü öğretmen istemiyor, öğretmen okulundan çıkma essah öğretmen istiyor" biçimine sokulmuştur. Birçok inciler gibi, bu inci de adı "İleri" olan bir eski bakan taslağınındır.

Essah öğretmen lafının nereden geldiğini kısaca açıkladıktan sonra konumuza geçelim.

Öğretmen okulunun son sınıfındayken, geçen yıl, babasıyla kafası uyuşmadığı için babasına "iskolastik" diyen bir Cafer Çörtük var. Onun bu tek sözcükle babasını geri kafalılıkla suçladığını sezen köylüler, hemen kullanmaya başlamışlardı bu sözü. Karpuzun suyunu akıta akıta yiyen Veli Ağa'ya bile iskolastik diyorlardı. Bu yaz, okulu bitirdi, geldi. Kendi deyimiyle essah öğretmen oldu. O da yanlış anlıyor bu essah öğretmen lafını. Diyor ki:

"Okumaktan tehlikeli ne var? Dün Köy Enstitülerini bitirenlere birçok tehlikeli kitap verilmiş. Oysa Talim Terbiye Kurulu'nun tavsiye etmediği kitap okunmaz. Tavsiye edilenleri de öğrenciler okur. Öğretmen, kitap okumaz." Esasen okumak kafayı bozarmış. Ne denirse onu yapmalı, gerisini düşünmemeliymiş kişi. Bunlar, yaymaya çalıştığı düşünceleri. Müdürlerinin öğüdünü de kulaklarına küpe yapmış: "Siz önce memur, ondan sonra vatandaş ya da insansınız..."

Birkaç yıldır aynı çevrede çalıştığımız genç öğretmenleri düşündüm ister istemez. Onların da okumakla bir alışverişleri

yoktu. Gazete, dergi, kitap... Bunları unutmuşlar. Daha doğrusu, hiç karşı karşıya gelmemişler böyle şeylerle; getirilmemişler... Okuma alışkanlığı vermek, yurdumuzda üstüne uğranmamış bir konu. Son yıllarda öğretmen okullarında bu özellikle unutuldu.

Diyor ki bir de Cafer, "Madem iyi şeylerdi, niye adını değiştirdiler; her şeyini altüst ettiler bu Enstitülerin? Siz hökümetten iyi mi biliyorsunuz? Essah öğretmen yetiştirmekten iyi ne var?" Çocuğa hak vermemek elde mi? İşimiz gücümüz gösterişle kendimizi avutmak, sözcük oyunu oynamak. Bu Enstitülerin bir adları değişti, bir de onlara ad eklendi. Onlara Yavuz Selim, Alpaslan adları takıldı. Ernis Mernis de ad mı ya! Köyün adı da okula verilir mi? Olunca şöyle koskoca bir ad olsun da yetişen de essah çıksın oradan...

Essah öğretmenler yoluyla köylere "iskolastiği" sokar mıyız, sokmaz mıyız orası düşünülmeye değer. Ben burada, Cafer'in son telaşı üzerinde duracağım.

Cafer, koskoca bir köye atandı. Yakında okullar açılırken gidip köyün çocuklarını toplayacak. Bizler onun meslege girerken karşılaşacağı sıkıntıları düşünüp bazı şeyleri salık veriyoruz. Elden gelen yardımı yapmak istiyoruz. Oralı değil hiç. "Adımı değiştireceğim" diyor da başka bir şey demiyor. Adı Cafer Çörtük. Cafer'i bilmem ama, diyorum, Çörtük'ten güzel soyadı bulmak güç. Çörtük, güzel kokan bir ottur. Arpa ve buğdayın iyi büyüdüğü kırmızı topraklarda biter. Koklamaya doyulmaz.

"Koskoca köyün öğretmeni oldum. Cafer Çörtük de mi öğretmen adı olurmuş, millet güler halime, köylü olduğum meydana çıkar" diyor. Hımm. Köylü olamayacak, adı da şehirli olacak.

Konuşuyoruz:

"Peki ne ad alacaksın?"

"Yüksel Yüce koyduracağım ama nasıl edersem kısa zamanda yaparım bunu?"

"Nüfus memurunu mahkemeye vereceksin" diye, artık onun gereksindiği şeyleri salık verme yoluna gittim. Dilekçesini verdi sanırım, mahkemelerin tatili bitince şehirli biçimi bir ad alarak gider görev yerine.

Adını güzel yapmanın, iyi bir insan, iyi bir vatandaş olarak dürüst çalışmakla mümkün olacağını, mahkemede değiştirmekle bunun sağlanamayacağını nasıl Cafer'e anlatamamışsak, yapılan yapmacık eğitimin meyvesinin de yapmacık olduğunu ilgililere anlatamıyoruz.

Benim zavallı memleketim, sana ne kötü tohumlar ekiyorlar.

Bir Çift Kırmızı Elma

Demirciobası'nda bir eğitmen var: Mustafa Yıldırım. Altı aylık kursta kendini donatarak köyüne dönen Yıldırım, bir yandan okulda çocukları okuturken, bir yandan da halka rehberlik etmeye başlamıştır. Bahar gelir gelmez şafakla kalkar, fidan dikecek olanlarla tarlaya gider, fidanların dikilmesinde nasıl hareket edilecekse yol gösterir, onlara yardım eder. Saat dokuz olunca, kan ter içinde okuluna döner. Hasanoğlan eğitmen kursunda öğrendiği fidancılığı köye böyle böyle yaydı. Yine kursta öğrendiği aşıcılığı da yetişen fidanlara uyguladı. Zaten halkı elbirliğine çağırarak 1947'de iki bin lira toplayıp okulun temelini atan da ondan başkası değildi. Çiftçiliğini de sürdüren bu eğitmen, aynı zamanda bir gazeteyi sürekli izler. Gazeteler günü gününe eline gelmese de onları satırı satırına okur, çevresine duyurur olan biteni. Haftalık dergilerden birini de getirir bin güçlükle.

Bu eğitmen, iki tane elma bahçesi de kendine kurmuş, fidanlarını bakımlı bir biçimde yetiştirmiştir. Kısa zamanda meyveye duran ağaçların elmaları, ikisi bir kucak dolduracak büyüklükte olur. Her iyiyi yıkmaya yönelmiş bulunan düşük yönetimin eli, ta Demirciobası'na da ne yazık ki uzanmış ve eğitmenin maddi, manevi tedirginliğine sebep olmuştur. İlçeden ayartılan birkaç kişi, doğru dürüst çalışan ve köyün bütün işlerini yoluna koymaktan başka endişesi olmayan Yıldırım'ı "Demokratların çocuklarını yere, ötekileri sıraya oturtur; gerekli cezayı veriniz!" diye doğrudan doğruya Cumhurbaşkanlığına telliyorlar. Öte yandan da elma bahçesinin birindeki ağaçları kökten doğrayıp kupkuru tarla haline getiriyorlar. Bundan sonra bir yandan ifadeler, savunmalar... Bir yandan da bahçeyi korumak için çırpınmalar başlıyor. Ama kâfire küsüp de oruç yemek as-

la aklına gelmiyor. Onun içine, köyünde geriliklerle savaşmanın közü düşmüş bir kere. O, hiç değilse kendi yetiştirdiği çocukların gelişkin bir kuşak olması için uğraşıyor. Yıldırım'dan söz açarken insan, ister istemez okulu yeni bitirmiş genç öğretmenlerin, ne edip edip köye gitmemek için uğraşmalarını, gidenlerin orada eli kolu bağlı durumda bekleyerek kaçma yolları aramalarını düşünüyor... Demek oluyor ki, kurs altı ay olsa da, o kursta gerçek bir öğretim yapılmış, askerden dönmüş okuryazar köy gençlerinin belleğine, köyüne hizmet aşkı sindirilmiştir. Bu aşk, şimdilerde altı ay değil, altı yıl öğrenim gören öğretmen adaylarına ne yazık ki verilmemektedir. Değil bahçe kurmak, ağaç aşılamak, köylüye fidan dikme yolunu göstermek ve onunla birlikte geceden gidip bahçede fidan dikmek; okulun kapısını açarak alfabe bile öğretmiyor gençler, sızlanmadan...

Onun için, Köy Enstitüleri ve eğitmen kurslarının türküsünü söylemekten usanmıyoruz. Onun için, kurtuluş yolu diye bu yolu gösteriyoruz. Köyleri bilgiyle donatacak, köy halkına en az Yıldırım kadar önderlik edecek öğretmenlerin Köy Enstitülerinde uygulanan gerçeklere dayalı öğretim yapılmadan yetiştirilemeyeceğini onun için savunuyoruz. Bu kuru bir savunma değil, örnekleri bol olan bir eserin savunulmasıdır.

İşin savunma yanını bırakıp bir çift kırmızı elmaya gelelim şimdi:

Yıldırım'ın bahçesi başladı ya kırmızı kırmızı, yuvarlak elmalar yetiştirmeye. Askerden dönüşte onun kursa gitmesine, orada elma yetiştirecek bilgileri öğrenmesine sebep olanları düşünüyor. Bunda emeği geçenler çok şüphesiz. Ama o, en çok emeği geçeni, daha doğrusu bu yolu ona ve arkadaşlarına açanı düşünüyor: Hakkı TONGUÇ'u. Mevsiminde yolladı mı bilmem ama, mayısın ortasında, bana Tonguç'la görüşüp görüşmediğimi sordu. Görüştüğümü söyleyince, "Ona bir çift elma sakladım, biraz daha beklerse çürüyebilirler, bunu nasıl edip ulaştırsam?" dedi. "Kendim çekiniyorum, acaba bunları götüremez misin, onun emeğinin eseri bu elmalar. O da tadarsa içimize siner..."

Elmaları götürdüm. Tonguç evde olmadığı için verilmek üzere komşusuna bıraktım. Ondan sonra, bir arkadaşının evin-

de bularak, elmaları bıraktığımı söyledim. O sırada bir de acı haber gelmişti: Selahattin Şimşek'imizin Hakkari'de Zap Suyu'na düşüp boğulması. Yıllardır, kendine ve eserine karşı yapılanların üzüntüsüyle eserinin meyvelerini görmenin sevincini birleştirdiği gibi, bu üzüntülü haberle, eğitmenin davranışındaki asaleti, unutulmazlığı gözyaşlarında birleştirmişti. Eğitmene hemen mektup yazmak için adresini aldı benden. Tonguç'un ortaya koyduğu gerçeklerden biri de zaten, ne kadar iyi yetiştirilirse yetiştirilsin, köye yollanan eğitimcinin peşi bırakılmamalıdır... Her an desteklenmeli, korunmalı. Bunu, eğitimciyi yetiştiren kurumlar örgüt olarak yapmalıdır. Ama Tonguç, köydeki, kentteki binlerce eğitimciyle sürekli olarak mektuplaşarak, onlara kitap, fikir göndererek, onlardan çalışmalarına ilişkin haberler alarak bunu tek başına yapmaya çalışmıştır. Çünkü öğretmen yetiştiren kurumlar yine öğretmen yetiştiriyorlardı ama işte o kadar. Saldım çayıra, Mevla kayıra hesabından bir gidiş oldu bu, on iki yıldır.

"Geç duydum, Tonguç Baba'nın cenazesine erişsem, son görevimi yapsam, üzüntüm belki biraz azalırdı" diyor Yıldırım şimdi.

O ölmedi Yıldırım! Demirciobası'nda sen, Demirciköy'de Çezik, Bozkuş köyünde İlyas, Pınarbaşı ve yurdun dört bucağında senin gibi çalışan yüzlerce eğitmen, binlerce öğretmen, onu yaşatmıyor muyuz? Onun yolunda yürüme gücünü ve cesaretini kendilerinde göremeyenlere yazıklar olsun...

Gurbet

Köy Enstitülerinin adını değiştirip eşin eğitimi de oralardan kaldırdıktan sonra, köy kızlarının doğdukları köyün sınırını çıkamaz olduklarını biliyorsunuz. Elli yıl ya da altmış yıl her neyse, eline geçen yaşama süresini, beş kilometre çaplı bir yerde tüketmek! Çok acı bu. Bunun üstünde uzun uzun düşünmeli. Üstelik son yıllarda bu köy kızları ilkokula bile doğru dürüst yollanmadılar. Okutmak için onların arkasını kimse aramadı. Yasa ilişemez, öğretmen ses etmez oldu. Beri yanda da havanda su döver gibi eğitim seferberliğinin lafını ettik durduk. Erkekler hiç olmazsa askerlik dolayısıyla ya da ekmek uğruna yorganı sırtlayıp Adana'lara, Ankara'lara gidiyorlar. Peki, bu kızların bir kısmı olsun gün görmeyecek mi? Okuyup köyüne dönüp de orada kalanlara gün göstermeye çalışamayacaklar mı?

Okula ayak basmamış sürü sürü kızı düşünerek köyümden ayrıldım. Vardığım bucak merkezinin ilkokulunu staj okulu yapmışlar. İl merkezindeki öğretmen okulundan gelen on tane öğretmen adayı kız staj yapıyor. Ayrılma günleri yaklaştığı için hazırlık yapmakla uğraşıyorlardı. Ayrılmadan önce halka bir oyun oynamak istiyorlar. Molière'den Ediskun-Dürder ikilisinin aktardıkları *Ne Oldum Delisi*, oyunları.

Bu adaylar, iki ay sonra mesleğe girecekler. Heyecanları sonsuz bu yüzden. Soluk alma zamanı konuşuyoruz:

"Sen nerelisin?"

"Çorumlu."

"Neresinden?"

"İçinden."

"Sen?"

"Çanakkale, içinden."

"Ya sen?"

"Muğla'nın içinden."

Yaram depreşti ama kimselere açamadım. Gördüğüm benzer kız öğretmen okullarında, kurşun atsam değil, füze fırlatsam bir köy kızı görmem mümkün değildi. Bu böyle de, erkek öğretmen okulları başka türlü mü? Oralarda da kurşunla arasanız, köy çocuğu bulamazsınız.

Genç adaylara söyleyemezdim bunu. Bu dertlerden habersiz yetiştiriyorlar onları çünkü.

"Bakalım iki ay sonra nerelere atanacaksınız" dedim onlara. "Alnınıza neresi yazıldı bakalım. Bu bucak gibi yerlere düşer, istekle çalışırsınız herhalde?"

"Buradan daha geri yerler var mı?"

Bucak, yargıcı, doktoru, orman şefi, sağlık memuru, ebesi, müdürü ve çavuşuyla koskoca bir bucak. Uygar yaşama olanakları sağlanmış. Bu haliyle onlar zor katlanıyorlar buna. Daha, daha gelişkin, kalabalık yer istiyorlar. İstiyorlar ki kuşun sütü bulunsun. Lık deyince su, lak deyince ekmek ellerinde olsun.

"Belki!" diye karşılık veriyorum sorularına.

Duraklıyoruz belkiden sonra. Herkes kendi il ya da ilçe merkezinin içinde çalışmayı her yönden uygun buluyor. Bu düşüncelerine katılmamak elde mi? Başka iller emrinde uzak köylere atandıkları zaman ne yapıp yapıp gitmiyorlar. Özellikle kız öğrenciler için doğup büyüdükleri yerde çalışmak daha verimli olabilir memleketimizde. Her ne kadar yurdun her yanı birdir ya da doğduğun yer değil, doyduğun yer desek de gerçek bu. Hiç değilse belli bir süre, kültür tohumlarını iyice ekene dek, bunun böyle olması çok iyi sonuçlar verebilir. Zamanlı zamansız nakil isteklerinin, çalışma isteksizliklerinin ve günü gün etme anlayışının önlenmesinde acaba bir etken olamaz mı bu? Bu dediklerim yalnız kız adaylar için değil, erkekler için de böyledir. Öğretmenin doğduğu yerde ya da oraya yakın yerde yerleşmesi birçok yönden iyidir. Köy Enstitüleri döneminde öğretmenin köye yerleşmesi ve köyün yaşamına karışarak "yaban" olmaktan kurtulması için, bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalınmıştı.

Şimdiyse, boşuna yoruluyoruz: Ne Köy Enstitüleri kaldı, ne oralara alınan köy çocuğu kaldı. Erkek okuluna da, kız okulu-

na da otuz, kırk öğrenci alarak durumu kurtarıyorlar. Onlar da, söylediğim koşullar yaratılmadığından, atandıkları yerlere gitmiyorlar. Eğitim dairelerinin kapılarında gözyaşı dökerek şehir okuluna atanmak isterler. Bizim köyün kızları da okuma olanağına kavuşsaydı, onlar da kendi köyleri için, olmazsa yakın köyler için dilekte bulunurlardı herhalde. Bizim ilgililer, bu küçük işleri düşünmektense, manşetlik laf etmeyi yeğ tutuyorlar şimdilik.

Bu yüzden, köylerde milyonlarca çocuk ışıksız kalmakta, köyler GURBET olmaktan kurtulamamaktadır.

İstanbul'dan Kayseri'ye atandığı zamanlarda gurbet üstüne epey şiir yazan Faruk Nafiz diliyle bir ikilik söylemek gerekse, şöyle demeli:

Gurbet geceden kara, özlem ölümden acı
Ne zaman varacağız bu köye arabacı?

Gurbet deyip de Fatma'yı anmamak olur mu? Şehrin ve okumuşun gurbeti köyse, köyün ve okumamışın gurbeti de şehirdir.

Fatma, Ankara Hastanesi'nde çalışıyor. Trabzon'un Kütkü köyünden gelmiş. Ufacık tefecik daha.

"Yaşını biliyor musun?" diyorum.

"On dört" diyor.

"Peki ama on dört yaşında almazlardı seni buraya, nasıl oldu?"

"Babam on sekize çıkarttı."

Yaşı on dörttür ama, bırakmamışız on dörtte. Çalışıp para kazanmak için dört yılı bir günde yaşayıp on sekize basıvermiş kızcağız. Sararıp solmuş ekmek uğruna. Babasının kör isteği uğruna, ayakta kalabilme uğruna, kızlığından önce çocukluğunu, saflığını, tombulluğunu vermiş. Körpe bedeninin gelişmesine setler çekilmiş Fatma'nın.

Bir ak önlük beribenzer. Bir ak örtü başına. Bir elinde su leğeni, bir elinde Fay kutusu. Odalar, odalar. Musluklar, banyo-

lar, pencere camları, kapı kolları, etajerler... Sonra gelsin yemek tepsileri, toplansın yemek kapları... Silmeye, taşımaya, getirmeye: FATMA. Saffet Hanım'lar, Saynur Hanım'lar da hemşire ya da hemşire adayıdırlar sözgelimi. Hemşire, adaylara söylenir görevi gereği:

"Etajerlere bakın, toz toprak varsa sildirin..."

Her biri bir odaya girer adayların. Etajerlerin gözlerini takırtıyla çekip ondan sonra bağırırlar:

"Fatma!"

Fatma günde on yedi saat çalışıyor. Kaytarma bilmediği gibi, dinlenme de bilmiyor. Çok çalıştığını, bu yaşta dinlenmeye gereksinimi olduğunu söylediğinizde darılır. Kendisine en kötü telkini yaptığınızı düşünür. "Çalışmayacam da işim ne burda?" der. Sorarsanız, aydan, günden, okumadan, yazmadan olduğu kadar saatten, dakikadan da haberi olmamıştır. Haktan, özgürlükten hiç olamayacak bu gidişle. Fatma okulsuz, Fatma sağlıksız, sapsarı, Fatma kendinin farkında değil. Fatma gidiyor öte köye doğru, bugün değilse yarın... Bacakları cin çalısının dallarından ince Fatma'nın, bilekleri reyhan kökünden. Yemesi, içmesi, yatma yeri ne durumda kim bilir? Anacığı nasıl dayanır onun özlemine? Haydi oğlanın gurbete gitmesi olağan hale gelmiş bu dar geçimli yaşamda, şu kızların bu yaşta para kazanmaya çıkışı da olağan mı? Hem ne çıkış, ne kazanış! Köylerinde okul varmış Fatmaların. Büyükmüş köy. Fatma'nın küçük erkek kardeşi ikinci sınıfa geçmiş. "Kızlar gitmez okula bizde. Kız okula mı gidermiş?" diyor.

Aylığı yüz elli lira. Paralar birikince babası bir parça toprak alacakmış da bir şeyler ekeceklermiş...

Gececi Meliha Hanım'ın durumu, Fatma'nın aynısı. Yalnız yaşı onun iki misli. O da gecenin Fatma'sıdır bir bakıma. Issız gecekondusunda iki öksüz yavrusunu uyuttuktan sonra saat yirmi olmadan damlar hastaneye. Koş babam koş, koş babam koş, sabaha dek.

Bir tepsi uzatsanız, gececi hemşire adayı elinizde kor yürür, "Meliha kadını yollarım" der.

Onlar okumuşlar, okuyorlar da. Yazık değil mi kalem tutan ellerine, bembeyaz önlüklerine? Basın zile, zır ötsün ve yeni

doğmuş çocuğu kucağından bırakmadan doğum kısmından Meliha kadın koşsun sesinize.

"Başdoktor geziyor" fiskosu başlayınca da, Boyalılı Osman'la Boyabatlı Mustafa, paspasları alıp koşsunlar. Bakan gelecek dendi mi bir gün, aslı çıksın çıkmasın, o gün akşama dek okumuşlar üstünü başını düzenler, süslenir, bağırır, ötekiler terler teftiş hazırlığı yapacağız diye... Üstüne üstlük, haşlanırlar bir de.

Yapımız böyle kurulmuş toplum olarak. Okumanın anlamı, her şeyden el etek çekmektir. İşler, okuma olanağına kavuşamamış Fatma'ların, Osman'ların omzundadır. Onları okutmamak, böyle bırakmak, olanaksızlıklardan çok, böyle kalmalarını isteyişimizdendir belki, kim bilir?..

Hastanede, Fatma, Osman, Mustafa; memlekette köylüdür. Ne kadar yan çizersek çizelim, bu gerçek vardır. Bunu gözlemek için, kocakentlerde yaşayanların iki yanlarına bakmaları yeter. Sırtı yorganlı, ürkek bakışlı insan kümelerinin, nereden, niçin geldiklerini gören göz bilir. Bilir ya, ayrı dünyadan gelmiş, öteki gurbetten bu gurbete gelmiş insanlar düşündürmez onları.

Nasıl ki hastanede Fatma kimseyi düşündürmüyor...

Çötelek

Halkodaları yapımı için seferberlik açıldığında Köy Enstitüsü'nde öğrenciydim. Yazın izinle köyümüze döndüğümüz zaman bu odaların planının uygulanmasında, kazıkların çakılmasında az çok emeği geçen de şimdi bizim köyün başöğretmeni olan Kuddusi Çezik'tir. Halkodalarını anmamın nedeni, o günlerde şimdiki kadar bu odaların önemini kavrayamamış olduğumu belirtmek içindir. Derdim ki, köylü bu, işini gücünü bırakıp da, tozun, samanın içinden gelip de bu odada kitap mı okuyacak sana? Ama belli olmaz, belki de çala çala bir havaya döner...

Köyümüzün halkodası yapıldı, üstü örtüldü. Kullanılmasına sıra gelince, eksiklerini tamamlayıp kullanmaya başlamadan olumsuz propaganda başladı. Her yıl çatısından bir kısmı yıkılır, duvarından birkaç taş düşer. Bugünkü durumuyla bile duvarların yukardan bozulan yerleri tamamlansa da çatısı yenilense, kurtulur bu sağlam yapı... Halkodasının kurtarılması için yeni bir girişim de var köyde. Bakalım sonu ne olur bu girişimin de?

Akşamdan bunları konuştuğumuzdan olacak arkadaşlarla, sabah olunca yatağımı toplayıp yüklüğe koyunca sedire oturdum, yine bunları düşünüyordum. Artık öğrenci olduğum zamanki gibi düşünmem yersizdi. Halkodalarının gerekli ve yararlı kuruluşlar olduğu günden güne daha iyi anlaşılıyordu. Köyün okulunu bitiren sekiz-on çocuk, ilkokulun üstündeki okullara gittiler sözgelimi. Yaz olunca dönüp buraya geliyorlar tatilde. Köy Enstitüleri döneminde yetişmiş olan bir o kadar öğretmen var, onlar da tatilde uğruyorlar. Bunların yanında, iyi kötü elini yüzünü düzeltmiş ilkokul çıkışlı gençler de var. Hepsi var köyde. Ama hepsinin bir sıkıntısı var: Oturacak, vakit ge-

çirecek ve vaktini iyi uğraşlarla geçirecek yer arıyor hepsi. Yusuf'un karanlık kahvesi, Remzi'nin dükkânı bir şey söylemiyor onlara. Bir şey söylemese de bu yerler, zorunlu olarak her fırsatta oraya gidiyorlar, domino oynuyorlar ister istemez. Şu halkodası şimdi olsaydı tertemiz salonu, yüzlerce seçme kitabıyla, sürekli gelen gazetesiyle...

Ben böyle düşünürken anam geldi. "İşin yoksa Çötelek seninle konuşmak istiyor" dedi.

"Gelsin" dedim, "bir de danışıyor musunuz?"

"Çekiniyor da."

Çötelek, Kişgilli'nin kızı. Ağzını, yüzünü sarmış adamakıllı. Gözleri zor görünüyor yemeninin altında. Çocuğun biri sırtında, ondan daha küçüğü kucağında. Bu ikisinden büyük olan öteki ikisi de eteklerinden sündürüp duruyorlar.

"Şu ağzının sargısını çöz de rahatça bir konuşalım" dedim. "Yemeninin ucunu ıslatıp durma konuştukça."

Çözdü.

"Söyle Çötelek Bacı?"

"Şunlar..." dedi.

Eteğini tutanları, kucağındakini, oturduğu halde sırtından inmeyeni gösterdi.

"Ne oldu onlara?"

"Bilmez gibi soruyon: Biberce Omar bıldır öldü, babaları. İki elle geçinen babamın yanına sığındık o ölünce. Aç çıplak duruyorduk onun koltuğunda. Onu da bu yıl aldı Allah. Zatı ne hayrı vardı, bilme misin Fetti'nin oğlunu? Şincileyin kaldık ortalarda. Kimi uyur, kimi uyanık eve kapatıyorum bunları, zenginlerin yufka ekmeğini yapmaya gidiyom, Demirci Hacalilerin, Yabarakçı Osmanların... Bunları diyom, gine sen iyisini bilin a, bir yerlere kömselesek?* Şu on yaşında, şu dokuz. Bunlara öksüz mektebinde neyim bir yer bulunursa, şu ikiyi ben idare ederim acı-zulum..."

Yaşlar oluk gibi akmaya başladı gözlerinden. Bir yandan da hıçkırmaya başladı. Boğazı tıkanacak, oraya yıkılacaktı nerdey-

* Kömselemek: Bir yere yerleştirmek.

se. "Tarla takan vermemiş ki Allah" diyordu hıçkırıklar arasında. Kucağındakinin dört yaşında olduğunu söylüyordu. Oysa daha yere basamıyor, yürüyemiyor, iki aylık gibi... Sıska...

"Düşüneyim, elimden bir şey gelirse sana haber ederim" dedim, gitti. Ne gelecekti benim elimden? Ne yapabilirdim bu gerçek karşısında? Yalnız bu köyde yüz tane var Çötelek'e benzeyen ana; halleri şöyle böyle olanları bir yana bıraksak bile. Bu da eder dört yüz çocuk. Kırk bin köyde on altı milyon eder. Kaldı ki, bu çok iyimserce yapılmış bir hesap. Çötelek'in durumuna düşmeyen ailelerin çocukları kurtulmuş mudur sanki, onlar da öyle.

Bana düşünmek kalmıştı yine. Uykusuz gözlerimi ovalaya ovalaya kalkmaya çalıştım, kalkamadım. Kafam zonklamaya başlamıştı, gözlerimin önü karardı. Oturdum yeniden. Dağınık kafamla, okul bulamayan, korunmak için geniş bir örgüte kavuşamayan, köylerde kum gibi kaynayan çocukları düşündüm. İstediği kadar çoğalsındı nüfus, ayrımı kalır mıydı Bektaşi'nin çamur adamlarından? Okuyabilen üç-beş tanesinin de okuyacağı bir kitaba, oturacağı bir salona kavuşmamış olduklarını görmek, düşünmesine de engel oluyordu kişinin...

Neredesiniz manşetlik laf eden eğitimciler? Çocukları koruyacağız, diye uydurma birlikler kurarak kendi sırtlarını kalınlaştıranlar? Çötelek'lere bir yanıt verin, bir çıkar yol gösterin. Ne olacak bu çocuklar?..

Davar Damı Yapılan Köy Okulları

Yaz tatilinde köy okullarının durumu derttir. Nerde bu derdi kökünden kurutmak için köye yerleşen öğretmen yetiştirmek şimdi? Öğretmenlerimiz köksüz ağaca döndü, Köy Enstitüleri gibi gerçek öğretmen yetiştiren kurumlar yıkılalı. Mart gelir gelmez köyün öğretmeni şehirden bir ev tutarak çoluğu çocuğu taşıyor. Nisan sonunda okulu kapatarak kendisi de gidiyor ve bütün yaz, bir adı şehir kulübü, bir adı kumarhane olan yerlerde al papazı ver kızı, oyun oynuyorlar... Ne kulaktan ne de gözden bir yenilik giriyor kafalarına. Güz gelince, görüş ve düşünüş eski hamam eski tas olarak çıkıyorlar çocukların karşısına. Oysa insan, şehir yerine gitti mi, hiçbir şey getirmese bile, bir ağız tatlandıracak şeker, bir akıl yatacak haber getirir bizim bildiğimiz. Yattığı yerden bir avuç toprakla kalkar yani. Ama bizimkilerde ne o var, ne öteki. Muhtara okulun eşyalarını alışıldığı biçimde teslim ederler ayrılırken, iki ayakları bir pabuca girer ivmekten. Sanırsınız bu gidişle şehirde dağları yerinden oynatacaklar. Hiçbir şey yapmazlar oysa, dediğim gibi. Güzün dönüşlerinde de, okulu ve okulun eşyalarını bıraktıkları gibi bulamazlar, ama umurlarında değil. Yıllar yılı ilköğretim ve köy eğitimi davasının lafı edilir, köylerde okul bir göstermelik yapı, bir iğreti kuruluş olmaktan kurtulamamıştır. Valisinin, kaymakamının ve muhtarının gözünde en son gelir okul işleri. Bütçeye konan para bile okula harcanmaz, salma vergisinin toplanamayan kısımları okul parası olur... Öğretimin yapıldığı aylarda biraz temizlik, biraz düzen gören okul yapıları, yaz aylarında kapısına örümceklerin ağ ördüğü örenlere benzer.

Böylece yıldan yıla yıpranır, yıkılır gider.

Yuvalı köyüne başöğretmen olarak atanan Mustafa Koşar, yazı anlattığım biçimde Aksaray'da geçirdikten sonra, 15 Ey-

lül'de bir at arabasına eşyalarını yükleyerek tuttu yeni atandığı Yuvalı'nın yolunu. Köyün okulu 1944'te köylere okul yapma seferberliği açıldığında yapılmıştı. Fakat, aradan geçen on altı yıl içinde, sık sık öğretmensiz kaldığı için, köye pek yararı olmamıştı. Çünkü bu okul seferberliğini yapanlar, aynı zamanda öğretmen seferberliğine de girişmişlerdi. Öğretmen seferberliği sonradan, halka iyilik yapıyoruz, gerekçesiyle durduruldu. Ama okul yapıları yapayalnız ortada kaldı... Yuvalı'nın okulu da avlusuz olarak bir düzlükte yapayalnız bekliyor. Mustafa, eşyalarını okulun önüne indirdi. Çevresine bakınca gübre yığınları gördü. Araba okulun önünde durunca, harmanı kaldırmış köylüler, çalışmaktan ağzı yüzü belirsiz olmuş çocuklar o yana yürüdüler. Öğretmen, bu davar gübresinin okulun önünde niçin yığılıp durduğunu sordu gelenlere. "Muallim Bey, sen dışarısını ne yapacaksın içerisine bak" dediler.

"İçerisine ne olmuş?"

"Hele gel girelim de ne olduğunu görürsün."

Girdiler. Ne görsün? Bir zamanlar kapıları, pencereleri, tavanı, sıvası tastamam yapılmış olan okulun, şimdi kapı ve pencereleri kırık döküktü. Tavandan gökyüzü görünüyordu. Duvarlar delik deşik... Bunların üstünde, taban diz boyu koyun gübresiyle dolu. Hem de taze taze kokuyor gübre. Öğretmenin merak içinde kaldığını gören köylülerden biri açıklama yapmak zorunda kaldı: "Burasını davar ağılı yaptı bizim muhtar. Sürüsü geceleri burda yatar. Nerdeyse sürü yine gelir şimdi, akşam yakın..."

Derken, muhtar çobanıyla birlikte sürünün başında okula geldi. Davarların boynuna takılmış çanlar cangur cungur ötüyordu. Muhtarın kulağı bu sesteydi, neylesin okulu, nitsin öğretmeni...

"Muhtar, bu ne hal, burası okul mu, davar ağılı mı?" dedi öğretmen.

Koyunları ıslıklayarak okulun içine sokmaya çalışan muhtar karşılık verdi:

"Ne olmuş sanki okul ahır olduysa? Demokrat Parti öldü diye demokrasi de ölmedi ya! İstersem okul, istersem davar ağılı yaparım, kim karışır..."

O gece öyle geçti. Ertesi gün Mustafa, muhtarın bütün karşı koymasına aldırmadan, çocuklardan bulabildiğini topladı ve süpürge, testilerle su getirterek okulu temizlemeye başladı. Öğleye kadar işleri iyi gitti. Öğleyin, Toklucu dedikleri kadının oğlu su taşıdığı testiyi kırdı. Haberi alan Toklucu bir koşmayla gelip yakasını tuttu Mustafa'nın. "Ağzına sıçtığım Yezit tohumu, yıllardır rahattık, öğretmeni unutmuştuk, nerden çıktın geldin de benim aslan gibi kırmızı testimi kırdırdın? Hep sizin dediğinizi yapacak, sizin istediğinizi mi verip duracağız? Şeyimizin kılını da verelim isteyin de, e mi?" Sonra bir çığlık koparak çocukları evlerine kovaladı Toklucu.

Mustafa öğretmen, ne yapacağını bilmez bir halde, bu gece konakladığı ve okula yakın olan eve doğru yürüdü. Bir araba tutarak yeniden ilçeye dönmeyi ve "Hazır, muntazam okul, öğretmenevi de var" diye onu buraya yollayan eğitim memuruna çatmayı, gerekirse istifayı basmayı aklından geçiriyordu. Aksaray'daki eğitim ilgililerinden başka, Ankara'daki bakanlığın Paris görmüş yetkilileri de bundan habersizdi...

Ne var ki, sonraki yıllarda bu durum da aranır oldu. Çünkü, başörtülü kızlar, öğretmen vekili yapılıyor ve dolmuş onları kentten alıp köylere dağıtıyor, akşam da köylerden topluyordu... Ne öğretmen kalmıştı köyde oturan, ne de eğitim kalmıştı ortalarda...

Çöp Tenekesi

Bir kamyonun önüne ardına dolmuşlar, geldiler. Altı kişiler. Her biri ayrı bir konuda köylüleri aydınlatmaya gelmişler. Küme başkanı olduğunu söyleyen göbekli adam, "Tozlu yollardan, çıplak tepelerden aşarak köylü vatandaşlarımızı aydınlatmaya geldik" diyordu. "Böylece, hem görevimizi yapmış olacağız, hem de yıllardır süren köy ve köylü özlemimizi dindirmiş olacağız."

Sağa sola adam koşturarak epey dinleyici toplandı. Günlerden pazar olmasına karşın herkesin işe güce gitmesine hayret ediyorlardı. Oysa onlar "bugün nasıl olsa pazardır, köylüler dinlenmektedirler, kendi rahatımızı bozarak gidersek, onların tatilini değerlendirmiş, birçok bilgiyi kafalarına yerleştirmiş oluruz" diye düşünmüşler.

Gelenlerin çevresini saranlar çoğalınca, aydınlatmaya başlama zamanının geldiği düşünüldü. Dinleyenleri iyi görebilmek için bir taşın üstüne çıkan genç, "İlk sözü ben alıyorum" diye başladı. "Ben beslenme uzmanıyım değerli köylü vatandaşlar. Sizlere önbilgi olarak şunu söyleyeyim ki, verdiğimiz süttozları asla domuz sütünden değildir. Bunları size yanlış aksettiriyorlar. Süttozu ve yanında verdiğimiz haplar A ve B vitamini ihtiva ettikten başka, çocuklarımızı raşitizme karşı koruyucu unsurları da muhtevidirler."

Anladığıma göre, köylüler saygısızlık olmasın diye susuyorlar, bu anlaşılmaz sözleri dinler görünüyorlar. Beslemeci ise, vitamin haplarının iyiliklerinden, vitaminsizliğin zararlarından, iyi beslenmenin ve temiz yaşamanın öneminden anlatıp duruyordu, kitapların yazdığı gibi...

Beslemeciden sonra "arıcı" olduğunu söyleyen, saçları kafasının arkasından dökülmeye başlamış birisi çıktı taşın üstüne. Arı beslemenin hem vücudumuza hem de kesemize ne kadar

yararlı olduğunu, her vatandaşın masrafsız bir iş olan arıcılığı, bir zevk meselesi kabul ederek yapmasını söyledi.

Kurul başkanı çıktı arıcının ardından. "Gerçi arkadaşların üstünde durdukları konular da önemli konulardı ama şimdi ana konumuz olan 4 K kulüpleri konusunda, arkadaşımız Perihan Hanımefendi sizleri aydınlatacaklar ve ondan sonra köyünüzde 4 K kulübünü kuracağız" deyip indi.

Perihan Hanımefendi, taşın üstüne çıkmaya çalıştı, iki ayağını da yerleştiremediği için geri indi. İlk attığı ayağını sağlam basmasına dar eteği ve ayakkabının yüksek ökçesi engel oluyordu. Ayakkabılarını çıkarmak zorunda kaldı. Küme başkanının yardımıyla da eteğin engel olması önlendi de bütün vatandaşları görecek biçimde taşın üstüne çıktı. Kolunda takılı şıpıdık çantasından kâğıtlar çıkardı. Kısa bir süre hem kâğıtlara göz gezdirdi, hem de boğazını temizledi.

O temizleyedururken yanımdakilere sordum:

"Süttozu, vitamin hapı dağıtıldı mı köye?"

"Görmedik öyle şey..."

Dudaklarının boyasını yaladıktan sonra elindeki kâğıdı okumaya başladı Perihan Hanım. Sözlerini dinlemekten çok, kendini seyrettikleri belliydi. O konuşuyordu: "Vatandaşlar, okul dışı eğitim ve öğretimi olan 4 K ile şunları yapmak istiyoruz: Yenilikleri köylere sokacağız. Bu çalışmalar elli memlekette vardır. Gerek tarım yönünden, gerek sosyal yönden birçok yenilik, bu kulüpler yoluyla köylere ulaşacaktır. Demokratik ilkeler, birlikte çalışma anlayışı, iş ve eğlenceyi dengeli bir biçimde yürütme alışkanlığı, köy delikanlılarını köylere bağlamak, gayelerimiz arasındadır. Kafa, kol, kalp ve kuvvetin bir araya gelmesi demek olan bu kulüp, köyünüzü sağlığa, temizliğe ve refaha kavuşturacaktır. Bunun için de köyünüzden seçeceğiniz liderler, ilk önce köşe başlarına çöp tenekeleri koyacaklar ve böylece köyünüz pislikten kurtulmuş olacaktır."

Sözün burasında ağır ağır dağılma başladı. "Akla bak akla!" diyorlardı. "Hiç cebe konacak kılık var mı bu akılda! Köy kim, çöp tenekesi kim aha!.."

Komşu ülkelerden birinde bir köye giden gezginciler kümesini köy muhtarı doğruca mezarlığa götürmüş. Mezar taşların-

da, "Buraya 30 yıl hizmet eden doktor", "24 yıl hizmet eden öğretmen", "Bu köye 27 yıl hizmet eden mühendis", "Buraya 30 yıl hizmet eden tarımcı" falan gibi yazıtlar görülmüş önce. Sonra da, ayakları çarıklı, köylü kılığında bay ve bayan öğretmenlerle görüştürüp köyün gelişme aşamalarını ve bu aşamaya nasıl gelindiğini anlatmaya çalışırlarmış konuklara...

Darmadağın edilen Köy Enstitülerini, tedirgin edilen, her çıkara koz edilen köy öğretmenlerini, şimdilerde yetiştirdiğimiz göstermelik öğretmenleri düşünüyordum ki, Perihan Hanım söylevini bitirdi. O arada, Caynal derler biri, küme başkanına yaklaştı:

"Bi diyecem var bey" dedi.

"Buyur evladım."

"İyi diyorsunuz a, biz karnımızı nasıl doyuracağız onu dimiyorsunuz. Toprak yok, ekecek yok, yiyecek yok, avrat-akıl yok. Sorarsanız, biz burda dört ağanın başını bekleyip duruyok..."

Adamın suratı karardı, kaşları çatıldı; yumruk atacak sandık.

"Sen komünistlik mi istiyorsun be!" diyerek arkadaşlarını kamyona çağırdı...

Baraka Töreni

Bütün bağırmaların, övünmelerin karşısında uzayan ve yoldan başka her şeye benzeyen çizgi üstünde ilerlemeye başlayan cip, bazan homurdanıyor, bazan inliyordu. Bu haliyle, şoför Abdullah'la birleşiyordu sanki. Bu yolun en küçük çukurlarını bile gide gele ezberlemiş olan Abdullah, aşağı yukarı her yolculukta bir araya gelen bu insanların ağzından her zaman duyduğu laflar döküldükçe "cık" çekiyor, o cık dedikçe, dudaklarına kıstırdığı "Üçüncü" sigarası sallanıyordu.

Ciptekiler, köylü milletinin, gösterilen ilgiye karşı soğuk davrandığı konusunda fikir birliğine varıyorlardı.

"Bu cahil topluluk nankördür. Asırlardır, hatta son yıllara kadar kimse yüzüne bakmamış, ayağına gitmemişken, biz pazarımızı, tatilimizi bunlar arasında dolaşmakla öldürüyoruz, bize de pas vermiyorlar" diyordu Belediye Başkanı Ali Bey.

Tüccardan Bay Hayrettin'le il yönetim kurulunun sürekli üyesi Salim Ağa, durmadan salladıkları başlarını, belediye başkanının sözü bitince daha bir hızla, daha bir doğrularcasına salladılar...

"Evet" dedi vali bey, "evet arkadaşlar, reis beyin sözlerinde büyük bir hakikat payı olduğu şüphesizdir. Ancak, ölmek var, dönmek yoktur. Ne pahasına olursa olsun, bölgemizde birliği sağlamak zorundayız. Gerekirse her yola başvuracağız..."

Sonra bir derin "Ahhh!" çekti. Bu "ah"ta, yitirip de yıllardır bulamadığı bir şeyin özlemi tütüyordu.

Ah o günler.

Cipteki sessizlikle birlikte anılarına daldı.

Kaymakamlığının ilk yılları... Bugün gibi anımsıyor, suları şırıl şırıl akan bir köydedir, Zonguldak dolaylarında, Karaman köyündeler... Bir küme köysever (!) birleşmişler, halkevi gençlik kolu üyeleriyle birlikte kalkıp köye gelmişler. Hanımlar, çocuklar köy görmek, köylü görmek için yol sıkıntılarına seve seve katlanmışlar.

Fakat işin en güzel yanı, köylülerin ağzı var dili yok yaratıklar olarak, bozulmamış, açılmamış, el pençe divan durmaktan başka bir şey görmemiş halleriyle bunları karşılamalarıdır.

Neydi o gün, hey! Ormanın uygun bir yerine atmışlardı kapağı. Şimdi olduğu gibi hoş geldin, beş gittin deyici köylü nerde o zaman, konukların yanına bile yaklaşamıyorlardı. Üç yüz metre kadar ötede toplanıp oturmuşlardı köylüler. Köyün muhtarı olan Molla Mehmet'le köyde "kâtip" dedikleri köyün tek okuryazarı Hazım Efendi gelip, köylüler adına "hoş geldiniz" diyebilmişlerdi.

On beş kişiydiler, bayanlı, baylı. Bir süre dinlendikten sonra, çantalarında getirdikleri kuru yiyecekleri, muhtarın getirdiği yoğurt, sütle birleştirerek kahkahalar arasında yediler.

Sonra koşup oynaşmaya başladılar.

Dinlenirken, yerken, içerken, gülüşüp oynaşırken, yerli dokuma entarileriyle, bunlara babalarından daha çok yaklaşmış olan sümüklü, çapaklı çocuklar hep dikkatlerini çekmekteydi.

Hem ziyaret, hem ticaret düşüncesiyle, öteki deyimle, hem piknik, hem köycülük yapmak için yola çıkmamışlar mıydı? Hemen el edip, çocukları yanlarına çağırdılar. Piknik faslı bitince köycülük damarları ayaklanmıştı.

Herkes çocuklara iyilik etmek, köycülük görevini yapıp huzura ermek için birbiriyle yarışa başlamıştı. Kimi cebinden çıkardığı tertemiz mendile kıyıp, çocukların sümüğünü silmeye, kimi tırnaklarını kesmeye, kimi de tuttuğu bir çocuğun yüzünü yıkayıp o yozlaşmış saçlarını taramaya çalışıyordu.

Hele vali bey (o zaman kaymakam), hiç unutmaz: Hanımı ne kadar sevip okşamıştı çocuğun birini. Sonra çantasından çıkardığı kininleri üçer beşer dağıtmıştı çocuklara. "Açın avcunuzu" diye diye... Sıkı sıkı pekiştirmişti:

"Sakın anneniz bunların hepsini birden vermesin, olur mu şekerim."

Abdullah, acı acı öttürdü cipin düdüğünü. Birden kendine geldi vali bey. Karaman köyü silindi kafasından. Şimdi Bahçeli köyüne gidiyorlardı. Bahçeli köyüne girerken, bahçeye, bağa benzer bir şey göremeyen vali, "Niye Bahçeli demişler buraya?" diye ortalığa sordu.

"Efendim, eskiden kalma adıdır. Belki eskiden vardı bahçesi" dedi Ali Bey.

Kendini tutamadı şoför Abdullah: "Beyim" dedi, "bu köylerin adından başka bir şeycikleri yok. 'Bahçeli' dersin kupkuru çıkar. 'Ağaçlı' vardır, diş kurcalayacak çöp bulamazsın. 'Demirci' vardır, demirin dümürün yanından geçmemiştir. Hele bir 'Güzeloba' var, dünyada orası kadar çirkin yer bulunmaz. 'Hasköy' var bir de, ne haslık ne paklık ara, kepazelikten başka bir şey bulamazsın..."

Tüccardan Bay Hayrettin yutkunduktan sonra, "Ama beyefendi, şükürler olsun, buraların havasına, suyuna hiç diyecek yok" dedi.

Vali, belediye başkanına dönerek sordu: "Burada durumumuz nasıldır?"

"İyi efendim, yüzde seksen falan varız."

Kızılhaç köyüne kurulacak olan barakanın temeline harç koymaya gideceklerinden, Bahçeli'de durmak niyetleri yoktu. Ama köylüler cipin önüne çıkarak el kaldırdılar, arabasını tanıdıkları valilerinin, köylerine inmeden geçmesine engel oldular.

Gelen elini uzatıyor, gelen elini uzatıyor, "Hoş geldin vali paşa" diyordu. El sıkma işi ve onunla birlikte hoşbeş epey sürdü ayaküstü.

Sonra okulun önüne serilen seccadelerin üstüne oturdular.

Öğretmene, "Ne var, ne yok hoca, rahatın yerinde mi?" diye sordu vali. Öğretmen çok sevindi, köylülerin yanında hatırının sorulmasına.

"İyiyim efendim, sağ olun... Ama izin verirseniz birkaç dilekte bulunacağım..." Salim Ağa ile tüccarın nedense iveceńlikleri üstlerindeydi. Öğretmenin dileği falan derken, gecikileceğini biliyorlar, hoşnutsuzlukları yüzlerine vuruyordu. Ama par-

ti ve Belediye Başkanı Ali Bey'le vali bey için bu gibi durumlar iyi sonuç verebilirdi.

"Söyle yavrum" dedi vali.

"Efendim, mutemetliğimizi yapmakta olan merkez eğitim memurundan şikâyetçiyim. Paralarımızı doğru dürüst alamıyoruz. İstediği gibi kullanıyor. Aşağı yukarı bin liramı kesti. Nereye kestiği belirsiz. Sesimizi duyuramadık bir türlü. Zatıâlinize, durumu bildirmeye niyetlendik geçen ay, dünyayı başımıza yıkmaktan söz açtı. Milletvekili Remzi Birant'ın dayısı oluyor bu adam. Ne yapacağız?"

Vali, Ali Bey'e baktı. Sonra Salim Ağa ile tüccar Hayrettin'e göz attı. Onlara hiçbir etki yapmamıştı öğretmenin sözleri.

Bu arada öğretmen, konuşmasına yeniden başladı:

"Efendim, tir tir titriyoruz. Bizim aldığımız paranın eti budu nedir, düşünmeden her ay ziyafet hazırlıyor, ellişer liramızı kesiyor. Para lafı ettik mi, ne ziyafeti olduğunu sorduk mu, 'sürdürürüm ha!' diyor da başka bir şey demiyor. Bize ne evrak, ne Tebliğler Dergisi yollar. Dert yanmaya bile cesaret edemiyorum. Ağzını açanı haşlıyor. Hatta ben, bütün bunlara ses çıkaramadığım halde, kendisi tarafından sevilmediğim için terfimi engelledi. Müfettişe karşın terfimi önledi. Bu yüzden de biliyorsunuz Müfettiş Veli Bey, Osmaniye'ye sürüldü."

Öğretmen sözünü kesip, konukların yüzüne bakınca, kös dinlemişlere özgü bakışları üstüne çevrilmiş buldu. Bu sessizlikten yararlanıp son sözünü de söyledi.

"Affınıza sığınarak şunu da söylemekten kendimi alamıyorum. Köylere hepten işe yaramaz öğretmen vekilleri yolluyor kendi adamlarından. Onların da ilk ve son aylıklarını iç etmektedir."

Valinin gözlerinde bir değişiklik oldu. Belki boşanacak, belki patlayacaktı. Amma, köyün parti ocakları başkanı, elinde ayran tası ve bardakla tam bu sırada önüne geldiğinden, dolan bardağı alıp ağzına götürmeyi uygun buldu.

Patlamaya, çatlamaya bakmamalı, durumu oluruna bırakmalıydı en iyisi. Öğretmenin Bahçeli'de söylemesiyle öğrenecek değildi ya onları. Bu sızlanmalar açık, kapalı, aylardır kulağına geliyordu. Resmi olarak bir tanesi dilekçe vermek iste-

miş, onu da geri çevirmişti. Evet, Remzi Birant, kendisinin de tutunup durduğu bir duvardı. Bu duvara siymeye yeltenmek, Toros Dağları'nın Konya Ovası'na yıkılması demekti. O zaman kendisi de altta kalıp ezilmez miydi?

"Büyütüyorsun oğlum, her şeyden alınma" dedi. "Düzelir, hepsi düzelir. Sen söyle bana şimdi, burada neler yapıyorsun, halkın olup bitenlerle, memleketteki kalkınma hareketleriyle ilgisi, bilgisi ne durumda? Hangi tarafa meyil fazla?"

"Efendim, şu yandan olanlar da var, bu yandan olanlar da var. Ben durumum gerektirdiği için pek karışmıyorum."

"Karışacaksın! Olur mu öyle şey? Kalkınmayı başarmış olan tarafa köylüyü yanaştıracaksın. Bu senin başlıca görevindir."

Başını yere eğdi öğretmen.

Bu sırada, topluluk arasından birisi valiye yaklaştı. Köyün Demokrat Parti ocak başkanı onu tanıttı: "Susuz köyü eşrafından İrifat Ağa!"

Rifat Ağa'nın derdi, yolsuzluk:

"Susuz köyünün yolu, azcık yağmurdan alabora oluyor bey" dedi. "Şu sert yol kötü mötü ama yine gelinip gidiliyor, üstünden. Bu sert yola kadar üç kilometre bir yerimiz var, oraya kum dökülmesi uçün yardımınızı irca ediyoruz. Zaten zatınızı dairede rahatsız etmeyi düşünüyordum, buraya Allah gönderdi."

İyice sokulup "Yalnız vali bey" diye başladı ocak başkanı "Efendim, bunlar öte geçeli..."

"Ne demek?"

"Bizden değiller bu kalemde altı köy..."

"Babacığım duydun mu?" dedi vali, Rifat Ağa'ya.

"Duydum amma..."

"Duyduysan iyi. Seninle yollarımız ayrıymış baksana. Sen eteğindeki taşı dök, köylüleri yola getir; ben de yolunuza kum dökülmesi için emir vereyim..."

"Geç kaldık, çok beklettik Kızılhaçlıları" diyerek izin istediler.

Cipe yanaşınca valinin kulağına bir şeyler fısıldadı ocak başkanı.

"Hesabını görürüm onun" dedi vali.

Yine eller sıkıldı...

Cipin horultusuna düdük sesini de katan Abdullah, ikinci vitesle hareket etti.

Köyü çıkar çıkmaz Ali Bey'e, "Not et!" dedi vali. "Biraz önce gevezelik eden öğretmeni not et de dönüşte açığa alıp, sonra da il dışına sürdürelim. Yalnız, Birant'a atmakla kalmıyor bunun gevezeliği, karşı tarafın davullarını çalarmış hiç durmadan..."

"Belli oluyor zaten" dedi Salim Ağa.

"Evet, ne mal olduğunu öğrenmek için kimseye bir şey sormak gerekmez..."

Son cümleyi Hayrettin Bey söylemişti. Bir cümleyi toparlayıp söyleyene dek kendisini çok sıkmış olmalıydı. Terleyen dazlak kafasını, boynunu iyice sildi mendiliyle. Ali Bey, notunu yazıp defteri cebine yerleştirdikten sonra, "Bu Kızılhaç köyünde de birkaç yanaz* adam var amma..." dedi.

O adamlar üstüne konuşma bitmeden köye girdiler. Barakanın kurulacağı yeri biliyordu Abdullah. Doğru oraya sürdü cipi.

Köylüler ve barakayı kuracak ekip hazır bekliyorlardı.

Yolda sözü edilen üç kişiyi buldurup karşısına aldı vali. Elinde de harç dolu malayı tutuyordu.

"Kıymeti yüksek köylü vatandaşlarım" diye söze başladı. "Şimdi barakanızın temelini atacağız. Elimizden gelirse önümüzdeki günlerde bir de ilkokuldan diploma almış öğretmen vekili vereceğiz. Böylece, köy hocasından namazlık, hafızdan eski yazıyı öğrenen yavrularınız, isterseniz Latinceyi de öğrenirler..."

Gözlerini üç yanaz adama diktikten sonra:

"Biz buraya kadar geliyoruz, memleket hizmetini ayaklarınıza kadar getiriyoruz amma değer mi, karşılık görür müyüz?"

Dik dik baktı o üç yanaza:

"Sizlere soruyorum; zahmetlerimiz, emeklerimiz karşılık görür mü, makes** bulur mu sizlerin vicdanında?"

"Bulur!" dedi biri.

* Yanaz: Ters, huysuz.

** Makes: Karşılık.

"Karşılık görür müyüz?"

Üçü birden:

"Görürsünüz" dediler...

"Biz burada yaralı olduğumuzu sanıyorduk. Mademki siz bu güveni veriyorsunuz, işin ayrıntılarını sonra görüşmeye bırakarak esasta anlaştığımızın sevinciyle temele ilk harcı koyuyorum. Size, köyünüze, millete ve memlekete hayırlı olmasını candan dilerim."

Temel atıldıktan sonra camiye gittiler. Pencere camları, gaz, tavan tahtası vs gereksinimini karşılamak üzere ilk elde bir beş yüz lirayı önümüzdeki günlerde vereceğini vaat ettikten sonra, hazırlanan ziyafetin hakkını vermek üzere muhtarın odasına gittiler.

İçeride, durmadan konuşuluyor, koca koca dağlar çakıl gibi oradan alınıp buraya atılıyordu... Dışarıdan içeriye yemek taşıyıp, boş kapları içeriden çıkarıp duran bekçi Zobu Süleyman, bir uçtan da dışarıda biriken köylülere laf yetiştiriyordu.

İçeride neler konuşulduğunu soran Çolak Veli'ye kızdı:

"Lafa meraklıysan gir de dinle arkadaş" dedi. "Sana çene yetiremem ben. Ne bileyim, konuşuyorlar işte. Bana sorarsan, attıkları hep kurusıkı. Yol tozundan barut, keçi kığından saçma, doldur doldur boşalt. Alt yanı fasa fiso..."

Bu sırada odanın önünden yaşlı bir nine geçiyordu. Köye vali geldiğini duymuş olacak, orada duran cipin farlarını göstererek, "Vıh" dedi, "valinin gözleri de kocaman kocaman..."

Besinsizlikten, kirden, pastan ölmesek* hale gelmiş olan ve "tavuk karanlığı" hastalığına tutulan gözleri de belli belirsiz gören Kör Derviş çıkıştı Civanların Urkuya Nine'ye:

"Gözlerinde 'itdirseği' çıksın da bana benze, e mi?" dedi. "Vali dediğin, adamdan olur, içeride öğün yiyor. O senin gördüğüne demirkırası derler..."

* Ölmesek: Gözün alt kenarında türeyen küçük sivilce.

Su Boruları

İlçenin, bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş, çevresine kediler, köpekler kunnamış olan eski halkevinde, köylerin kalkınmasıyla ilgili toplantı iki saat sürdü. Toplantının asıl ereğinin, köyleri kalkındırmak değil de, köylüleri kandırmak olduğu sırıtıp duruyordu. Bunu anlamak için kafa yormak bile gerekmez, orada bulunmak yeterdi.

Demokrat Parti Başkanı Fikri Bey, toplantının en ateşli konuşucusuydu. "Köyler benim avcumun içindedir" diyordu. "Onlar bize inanırlar. Yapılacak işlerin başında onların ayağına kadar gidip dil dökmek gelir. Kim, hangi dilden anlarsa o dilden konuşmak zorundayız. Kimi cami isteyecek, kimi okul isteyecek, kimi köyler su isteyecek... Başlık parasının kaldırılmasını ve kızların bedava evlendirilmesini isteyeceklerden tutun da, işsiz olduklarından köylerine fabrika yapılmasını isteyeceklerle bile karşı karşıya geleceksiniz... Laf parayla değildir arkadaşlar, ark altından bağ bağışlar gibi herkese istediğini bağışlayacaksınız. Yalnız, bir noktaya dikkat etmenizi rica ederim: Bütün bu dileklerin ancak seçimden sonra yerine getirilebileceğini ekleyeceksiniz. Bunu söyledikten sonra bucak olmak isteyen köye bucaklık, kaza olmak isteyen bucağa kazalık verebilirsiniz. Yakında seçime gideceklerini belirtmiş olan Ankara'daki büyüklerimiz böyle yapılmasını uygun görüyorlar..."

Hele son tümce, kimsenin karşı bir söz söylemesine fırsat vermedi. Görevli ve görevsizlerden oluşan topluluk, ilçenin ileri gelenlerini içine almaktaydı. Hangi bölgelere kimlerin gideceği kararlaştırıldıktan sonra pazaryeri meydanında bekleyen cip ve pikaplara doğru yürüdüler. Parti başkanıyla özel idare memuru, Ağgöcek bölgesi köylerine; tahriratçıyla nüfusçu, Kö-

tü Yayla bölgesine; kaymakamla eğitim memuru da Suüstü bölgesine gideceklerdi.

Hareketten önce son öğüdünü de verdi parti başkanı:

"Aman arkadaşlar, size yolluk da çıkartacağım. Seçimden önce yapılacak propaganda için milyonlar ayrıldı. Her köyün nesi eksikse onu yapmaya söz verin siz. Merkeze yazarız. Belki bir, iki yere bir şey yapmak mümkün olur. Ötekilere de 'merkezden gelecek' deriz. Paraların çoğunu size şeyderim ben."

Böylece, 1960 yılının güzel bir bahar gününün kuşluk vaktinde, yolsuz bırakılmış köylere doğru bir patikadan ine, kalka ilerleyen kaymakamın cipi Demirciobası'na geldi. Şoför, cipin düdüğünü köye yaklaşırken çalmaya başladığından, köylüler birikmekte gecikmediler. Çevresine toplanmalarını elleriyle işaret ettikten sonra, söze başladı kaymakam:

"Sayın vatandaşlarım, sevgili yurttaşlarım, sizlere daha çok faydalı olabileceğimi sanarak arabaya atlayıp ayağınıza kadar geldim. Yanımdaki arkadaş, eğitim memurudur. O da köyünüzü eğitim bakımından gözden geçirecek, arzu ederseniz önümüzdeki yıl size bir öğretmen vekili vereceğiz...

Vaktimiz dar olduğundan, köyünüzün su işini hemen görüşelim. 'Camimizin birçok eksiği var, önce onları giderin' dediğinizi gözlerinizden okuyorum. Siz onu çantada keklik sayın da su işinizi görüşelim."

"Bi şey diyecem bey" diyerek sözü Selim Dayı aldı. "Bey, bey, ben şu karşıda gördüğün mahallede otururum. Köyümüzün bu mahallesinde iyi kötü bir çeşme var. Eğer su getirilecekse bizim oraya bir su getirelim. Eşeklerin sırtına testileri çatıp da gece gündüz bu mahalleden su taşımaktan kurtulalım."

Kaymakam, "Durum böyle mi, sakallı babanın söyledikleri doğru mu?" dedi muhtara... "Öyledir amma, amması var işte" dedi muhtar.

"Nedir yani?"

"Onlar, efendim, emrettiğiniz listeye yazılmak istemediler."

Kaymakam, sakallı babaya döndü:

"Öyleyse ne yüzle su istiyorsun babacığım. Gelirsen bir ayak, geliriz iki ayak. Her şey karşılıklı değil mi?"

"Ama susuzluktan imanımız gevredi..." dedi sakallı baba.

"Boruları getirir de köye yıkarsak, o zaman muhtarın listesine yazılır mısınız köycek. Yani Vatan Cephesi'ne?.."

Sakallı Baba, diliyle dişinin arasından, "Hele su gelsin de" diye söylendi.

Yarın boruları yollayacağını söyleyerek cipe yaklaştı kaymakam. Yanında duran muhtarın kulağına eğildi:

"Elimizde 20-30 boru var. Onları köy köy dolaştırıyorum. Liste işi tamam olan köyde işi bitince boruları başka köye yolluyorum. Bu karşı mahalleye bırakın boruları. Listeyi doldurunca haber et de, başka bir köye aldıralım. Ne yaparsın, emir demiri kesiyor, boruyu gezdirtiyor..."

Cipin kapısını kapayacağı sırada usulca ekledi:

"Gönlünü görürüm muhtar, hele bak gör..."

Uzatmalı

1960 Nisan'ının son günü... Sanki memleketteki yas, bütün ağırlığıyla Büyükkışla köyüne yüklenmiş. Bir köpek sesi duymak, küllükte eşinen bir tavuk görmek bile mümkün olmadı köyü geçip de öte baştaki okula varana dek. Okula varınca iyice kendini gösterdi bu yas. Öğrenci devamı azalmış, hele kız öğrenciler el etek çekmiş okuldan. Kara kara düşünür öğretmen Mehmet.

"Gemilerin mi battı Karadeniz'de, Mehmet?"

"Gemilerle birlikte umutlarım da."

"Ne oldu sana?"

"Karakoldaki onbaşıya sorun."

"Ne yaptı sana onbaşı?"

"Emrimden çıkmayacaksın, dedi."

"Emri ne?"

"Önce kızların yakasını bırakmak. Halk, öyle istiyormuş. Oysam, halkın böyle bir isteği falan yok. Yukarıdan emir var, diye halkı kandıran o. Kızların yakasını bıraktıktan başka, erkek öğrencilerin de arkasını aramayacakmışım. Bu kadarla kalsa..."

"Dahası mı var?" dedim.

"Evet, dahası var ki nasıl..." dedi. "Saat 9 olmadan okulun kapısını açmayacak, saat 15'ten sonra da hemen okulu kapayacakmışım. Başıboş olarak değil, karakolun emirlerine göre hareket edecekmişim..."

"Peki, uydun mu bunlara?"

"Uydum, zorunlu olarak. Sıkı emir var, alırım aşağı diyor; başına bela üstüne bela açarım. Mahpuslara attırırım, ömrün boyunca çıkaramayacağın bir lanet halkası takarım boynuna..."

Okulun nesine bakacaksın bu koşullar içinde, öğrencilerin nesine bakacaksın...

"Karakola kadar gidelim" dedim.

"Ben gitmem" dedi.

Sonunda zorla razı oldu. Yalnız, bir koşulu vardı: O, kooperatif muhasibinin oturduğu bölmede kalacak, onbaşının yanına ben tek olarak girecektim.

Kapıda bekleyen nöbetçi jandarma, kimi aradığımızı, ne işimiz olduğunu sordu uzun uzun. Onbaşıyla görüşmek istediğimi söyledim. "İşi var!" dedi. Görüşmem gerektiğini, bir haber vermesini rica ettim. "Kimsin" dedi. Cep takvimi arasında bulunan birkaç kartım vardı, onlardan birini verdim, uzun uzun anlatmaktansa. Götürdü. Neden sonra başka bir er geldi, beş-on dakika sonra kabul edileceğimi söyledi. Bekledik ve alındık.

Bir hollü ve dört odalı, geniş bir yapıydı girdiğimiz. Sağdan ikisini erler kullanıyordu. Soldan birincisinde kooperatif muhasibi, ikincisinde onbaşı vardı. Onbaşının bulunduğu odayı parmaklarıyla gösterdikten sonra erlerden biri koğuşa, biri de dışarıya nöbet yerine gitti. Mehmet'se hemen kooperatif kısmına kaydı.

Onbaşının kapısını vurup, bekledim. "Gel!" dedi sertçe. Girdim. Evrakların darmadağın dolup taştığı masasının çevresinde dört sandalye vardı. Odanın tabanına dökülmüş iri çakıllar adım atmaya bile engel oluyorlardı. Ağır ağır varıp elimi uzattım. Yüzüme yarı bakar yarı bakmaz bir tavırla, lütfen, aldı elimi. Törenin, sonuna kadar olağan gitmesini istiyordum ama kendimi yeniden tanıttığım halde bir şey söylediği yoktu. Üstelik yoldan gelmiştim, kapıda beklemiştim, kafam da karmakarışıktı bu buhranlı günlerde. Oturmam gerekti. Otur, demeyince işin olağan yürümesini bozdum ve oturdum sandalyenin birini çekerek.

Düşünün, Tahkikat Komisyonu kurulmuş, beni de cayır cayır arıyor *Forum*'daki yazılarım için. *Forum* yönetim yerine baskın yapmışlar, Metin And'ı sıkıştırıyorlar beni bulması için. Bense Ankara'ya dönmeden köylerde dolaşıyorum... İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim başladı. Gençler meydanlarda bar bar bağırıyorlar, özgürlük, diye diye. Fakültelerin duvarları kurşunlanıyor, gençler öldürülüyor. Bütün bunları dün akşam An-

kara'dan ilçeye gelenlerden ve radyodaki bildirilerden öğrenmiş olarak köye gelmişim. Aydın gençlerden çoğunun, evi barkı terk edip Anadolu'da bilinmedik yerlere kaçtığını biliyorum. Bunun yanında, okullarda çocuk kalmamış; onbaşı, öğretmeni çoktan sindirmiş... Ayakta duracak hal kalır mı bende?

"Adınızı öğrenebilir miyim onbaşım?"

Herhalde durgunluğu böylece bozabilirim, diye düşünüyorum.

Ses yok karşıda.

"İnsanların adını öğrenmeden hitap etmek zor oluyor da..." dedim.

İnsafa geldi:

"Denizli'denim, adım Nevzat" dedi.

Çok şükür, çok şükür, dedim içimden.

"Okula gelmiştim de..." dedim ona karşı da. Okula gelmiştim deyince, öğretmenliğimde karşılaştığım onbaşılar çağrışım yaptı kafamda. Borucu Karakolu'nda Cafer Onbaşı. Gelveri'de Eyüp Onbaşı... Neydi o günler. Bütün öğretmenlerin çekisi bir galiba, üstelik sonunun ne zaman geleceği belirsiz bu çekilerin, dedim kendi kendime.

"Evet..." dedi.

"Çocuklar azalmış, kız hiç yok..." dedim.

"Emir var!" dedi.

"Ne emri?"

"Sıkı kontrol emri. Söyleneni, dinleneni, okunanı, yazılanı, gelişi, gidişi, her şeyi..."

"Okulla ne ilgisi var?"

"Bak, gizli olmasa emri sana okuyuverirdim. Türk kızlarını Amerikalı erkeklere peşkeş çekiyor hükümet, diye propaganda yapılıyormuş. Kapı gibi gizli emir var elimde. Peşkeş çektiler, diyeni yakalayacağım. Dediklerimi her kim tutmazsa bu maddeden yakalar ve 'Genel'e (Jandarma Genel Komutanlığı demek istiyordu) tellerim, arkadaş."

"İyi ama kızların gelmemesi, okulun geç açılıp, erken kapanması..."

Peşkeş çekmekle ne ilgisi vardı bunların, demek istediğimi anladı.

"Laubalilik tehlikelidir" dedi. "Kontrol böyle olur. Genel yerleri erken dağıtacaksın, fısıltıya fırsat vermeyeceksin. Fakülteleri bile dağıtacaklar."

Olaylardan doğru dürüst haberli olamayan köylü ve köyün öğretmeni kıskıvrak bağlanmıştı. Hamdi Sancar imzasıyla Tahkikat Komisyonu'ndan uzatmalı Nevzat'a kadar uzanan emir, Büyükkışla öğretmeninin, halkının ensesinde boza pişiriyordu.

Gelmesin bir daha o günler, gelmesin, anılması bile kafa bozmaya yetiyor...

Bay Döndü Beleş

On yıl önceydi. Sanki köylerin sersefil kalmasından sorumlu benmişim gibi tıkıldığım mahpus damından çıktığım bir mayıs günü. Çeyrek yüzyıllık iktidarın değişmesini sağlayan seçime, 14 Mayıs 1950'ye on üç gün var. Akşamüstü bir cip geldi köye. İlçede yobazlığın tekkesini kurmakla kalmayarak milletin iliğini de sömüren bir ağanın oğlu var cipte. Babası yataktan çıkamıyormuş da, onun yerine oğlu yapacakmış propagandayı. Halk nasıl olsa tanıyormuş. Bu oğlanın yanında, son on yıl boyunca türlü renklere girmiş, en son olarak bizim ilçede pinekleidiği halde radyo danışma kurulunda üye gösterilerek binlerin üstünde aylık almış olan Hacı Hasan Efendi... Bir de bayan. Fevzi Çakmak'ın yeğeni olurmuş sözde. Birisi babasının yobazlığını, birisi Çakmak'la akraba olduğunu, öteki de eski saylavlardan birinin oğlu olduğunu açıklayarak, oy dilendiler... Söylevleri bitince, partilerini köyde temsil etmeye adam aradılar.

"Ben, partinizin başkanı olurum!" dedi birisi. Herkes parmağını ısıracaktı neredeyse. Bu adam, en eski partinin başkanıydı. İktidara geçmesi olası ikinci partinin de başkanlığı üzerindeydi. Şimdi üçüncü bir partinin başkanlığına sahip olmak istiyordu...

Anlattık durumu particilere.

"Kendisi isterse neden olmasın, belki de ötekileri bırakır, bizi tutar" dediler.

Bay Döndü:

"Siz bana bakmayın, önümüzdeki günlerde son kararımı vereceğim. Burada benden başkası parti işlerinden anlamaz, sizin propagandanızı yapamaz" diyordu.

Gerçekten, on üç gün sonra son kararını verdi, iktidara gelen partinin ocak başkanı oldu.

Kıllı çarığın üstüne önce bol paçalı pantolon giydi. Alay konusu olmaya aldırmadı. Sonra silindir şapka, sonra güneş gözlüğü, bisiklet... Derken, kendini kabul ettirdi. Bir süre aldılar bunu, ilçede partinin gel git ayak adamı yapıp maaş verdiler. Bir bakıma particilik stajı gösterdiler. Ondan sonra köye salıverdiler. Bay Döndü Beleş'in gemi azıya alması, köye dönmesiyle başlar işte. Yalnız kendi köyüne satsa cakasını, yine neyse denir. Çevre köylerin de on yıl tadını kaçırdı.

Hangi köyde düğün, dernek olsa, Beleş çağırılacak. Çağırmazsanız, görür hesabınızı. Bekçilerini, partililerini, çıkar sağlamaya söz verdiklerini almayınca da gitmez. Kendisi at üstünde, ötekiler mutlaka yaya olacak. Kimi önünde gidecek, kimi ardında. Birazı da sağında solunda. Olunca, böyle olmalıymış. Düğün sahibi, yarı yolda davul zurnayla karşılar. Bunu gelenek yaptı on yılda.

Köye baraj yaptıracağım diye üç köyden binlerce lira toplayıp ilçeden kaymakam, ilden vali başta olmak üzere otobüsler dolusu adamı köye getirdi ziyafete. Söylevler, söylevler... Zaten yerle bir olan köy, utancından iyice küçüldü, görünmez oldu... Onun tek düşüncesi, gelenlerin yanında olduğu kadar, köylülerin yanında da kendini yüksek göstermekti. Kim getirebilmiş valiyi ayağına, bu Suüstü köyleri var olalı? Muhtarlığı da üstüne aldı sonradan. Cumhurbaşkanı demiş ki Dinar'da "Artık köylülerimiz Sipahiocağı sigarası içiyorlar, bana takdim ettiler." Bunu duymuş Beleş. "Dünyada en kötü şey, bir adamın büyüklerini yalan çıkarmasıdır, ben ve bütün demokratlar o adam olmadığımızdan, Sipahiocağı bulundurmak, gelen büyüklerimize uzatmak, görevimizdir..." diyordu. Odasının dolabı, rafı bu tür sigarayla doldu. Ne iş olsa keskin bir bıçak gibi kesiyordu. Bu keskin, aynı zamanda mıknatıslı bıçağın çevresindeki köylüler, kum taneleri gibi yapışmışlar, bıçaktan ayrılamıyorlardı...

Kumların ayrılmaması için bazı gayretler de göstermeli değil miydi? Bunu sezdiği için, köylüleri en çok sevindirecek işler aramaya başladı. İlk anda, okul ve öğretmen geldi aklına. Öğretmen Nazım Yıldırım, bir sabah köy bekçisini karşısında buldu:

"Beleş Efendi birazdan okulu teftişe gelecek, ona göre hazırlan, benden söylemesi..."

Nazım homurdanadursun, Beleş geldi saat dokuz olmadan. Çalım, kurum tamdı. Artık ne kıllı çarık, ne eski püskü giysi...

"Teştişe hazır mısın?"

"Sen benim müfettişim misin?"

"Sadece müfettiş olsam, öp başına koy. Ben senin her şeyinim be!" diyordu. Bakanlık emrine alınmış. Danıştay'dan karar çıkartacağım diye sürünmüş, sürgünlere gitmiş, yollarda çocukları hastalanıp ölmüş Nazım Yıldırım'ın. Karganın eline düşmüş bir kartala benziyordu. Bir duvar aşırı evdeki hasta karısını düşündü, boş cebini kurcaladı. Çevrenin kralını dersliğe almaktan başka çare bulamadı.

Çocuklar fırlayıp ayaklandılar içeri girince. İki çocuğa alfabe okuttu. "İki kere üç kaç eder" diye bir çocuğa ezber hesap sordu. İşin gösterişindeydi.

"Aferin Nazım Efendi!" dedi, çıkmaya hazırlanırken. "O dediğim kızları getirmemişsin. Bu emrime eyi dikkat et. Kız çocuğu basmayacak buraya. Müslümanlık denen bir şey vardır, hepsinin memesi kabardı be..."

Kızları önledi önlemesine ya, oğlanlardan da gelen dört gönüllüden başkası değildi...

Bu teftişle 27 Mayıs 1960 tarihi arasında iki hafta vardı. Bu iki hafta biter bitmez, istifa bayrağını çekti Beleş. Çekmekle kalır mı, ilk olarak başkanlığını yaptığı en eski partiye geçmesi de aynı günde oldu.

Bucak müdürlüğünden bir yazı geldi: "Muhtarlık mührünü öğretmene teslim edip gelsin, ifadesi alınacak" diye. Türkmen'in Yusuf'u buldurup cevap yazdırdı:

"Benim müdürlükle işim yok. Parti başkanı olmadığım gibi, gayıtım bile yok partiye, ben başka partideyim. Ancak, Cemal Paşa emir verirse mührü veririm."

Müdürün ısrarı karşısında boyuna direniyordu: "Beş gün izin ver, ondan sonra teslim edeyim. İnsan on yılda alıştığı bir şeyi birden verirse, düşer bayılır. Mekteplerde bunu okutmadılar mı size? Ben cahil başımınan bunları öğrendim..."

Adının anlamını tamamlamak için *Zafer* gazetesi okumuyor diye yıllardır başına işler açtığı öğretmene koştu: "Ağzını yediğim hocam, bu senin gazeteyi her geldiğinde bana ver okuduk-

tan sonra. Ver de Türkmen'in oğluna iyice okutayım ezdire ezdire."

Kırık Yaba

Ekecik köylülerinin "Ali Bek" dedikleri bu adam, İstanbullu olduğu halde, iki buçuk yıl Aksaraylı olarak geçindi. Sözde ailesi Aksaray'ın Uzartık köyündenmiş. Balkan Savaşı sıralarında dedesi buradan çıkıp Mısır'a gitmiş sözde. Bütün bu hikâyeler, 1957 seçimlerinden bir hafta önce ortaya çıktı. Ondan önce banka genel müdürü olan Ali Berk'in nereli olduğunu kimse bilmez, kendi de bildirmezdi. Seçimi kazanıp da "bakan" olunca, Aksaray'dan iki kişi buna akraba çıktı. Ahmet-Cevat Emmioğulları denen bu akrabalar, Aksaray halkına kan kusturdular iki buçuk yıl. Kaymakam emirlerinde, belediye emirlerinde. Elbirliği ederek bir de "Berk köyü" adıyla çağdaş bir köy kurdular. Uzartık köyü buraya taşınacak, Ali Bey de artık gerçekten buralı olacaktı. Şu memleketin kırk bin köyü var. Her birine yirmi milyon lira harcayabilir miyiz, harcayamaz mıyız diye düşünmeden, örnek köy yapmaya kalkmaları gülünçtü. Bu parayla birçok Türk köyüne uygarlığın olanakları ulaştırılabilirdi oysa. Ama Menderes gibi bir hovardanın kurduğu hükümetin onarım bakanından da bu hovardalıktan başka ne beklenebilirdi?.. İlk işi de Ahmet Emmioğlu adlı akrabasını iki bin lira aylıkla bu köye bekçi yapmak oldu. Ahmet'in Ankara'ya açtığı bir telefon, dağları düz etmeye, istediğine istediği kadar kredi sağlamaya yetiyordu... Böylece, kış ortasında öğretmenler üçer beşer Yozgat'lara, Yahyalı'lara sürülmeye başladı. Bu arada Emmioğulları, yağlarıyla zor kavrulan bir aile olmaktan çıkıp iki benzin tankerine, iki benzin istasyonuna, yedek parça mağazasına ve iki apartmana kavuşuverdiler. Masallardaki "Arap" durumuna gelmişti Ahmet'le Cevat. Nasıl iki çöpü birbirine sürtünce ortaya çıkıveren Arap, saniyede, olmayacak zorlukları çözüverirse, bunlardan iki satır-

lık pusula alıp Ankara'ya gidenlerin işi de saniyesinde düzeliyordu. Ali Bey'in bir telefonuyla valinin ilde, kaymakamın ilçede yapmayacakları iş yoktu. Bir bakan değil, Aksaray'ın koruyucusuydu sözde. Aksaray'ı il yaptığını bağıra bağıra söylüyordu ortada fol ve yumurta yokken.

Bizim köylülerin de Ali Bey'den bir dilekleri vardı: Köyü bucak yaptırmak istiyorlardı. Bunun için Ankara'ya gidiyorlar, "Siz köyünüzde öteki partileri kapayın, köyünüzü bucak yapayım. Hükümet olarak kararımız var: Bizden olana hizmet, bizden olmayana zulmet..." karşılığını alıyorlardı. Dediğini yaptıkları halde köy yine bucak olmadı. Acaba bir hata mı ettik, diye üzülmeye, yeniden göze girmek için fırsat kollamaya başladılar. Ama aldatılmalarından dolayı kızanlar da vardı köyde.

Bu yıl, Yassıada'ya gitmeden önce, başbakanın Konya'ya geleceği günlerde Aksaray'a, bu arada bizim Gelveri bucağına geldi. Halkı Konya'ya karşılayıcı olarak kamyonlar dolusu yollamaktı gelmesinin nedeni. Onun Gelveri'ye gittiğini duyan köylülerim, toptan yola düştüler ve dönüş yolunda karşıladılar köye getirmek için. Hemşericilik anlayışı içinde onu konuk yapıp ağırlayacaklardı. Bir hata etmişlerse, özür dileyeceklerdi.

Ali Bey, dönüşte asık bir suratla "işim acele" diyerek geçmek istediyse de icracı Yusuf'un bir emriyle köylülerim yola yatıverdiler ve yolunu kestiler. Başka gidecek yol olmayınca, köye geldiler.

Yıkık halkodasının önünde toplanıldı. Hazırlanan yemeğe buyur edildiğinde, "Hem karnım tok, hem sizin yemeğinizi yemem, ne zaman bu köyde benim partim kazanırsa o zaman yemeğinizi yerim" dedi ve hemen söylevine geçti. Aksaray'a baraj yaptıracağını, Merinos çiftliği kuracağını, Aksaray'a memur evleri yaptıracağını, Aksaray'ın il olma yasasının çıkmak üzere olduğunu söyledi. İl olup da ne olacaktı bilmem, yıllardır çoğu da bunun gibi konuşarak oy toplamışlardı. Derdimiz bitti de il olmak mı kalmıştı? Ama bunlar, derdimizin bundan ibaret olduğunu sanıyorlardı. Kendini köylü gösteriyor ama köyü bilmiyordu. Kendini köylü gösterme hastalığı da son zamanların bir hastalığıydı... Bu arada o, konuyu değiştirmişti. Diyordu ki: "Muhaliflerimiz, yani sizin seçtiğiniz öteki partinin milletvekil-

leri, başvekilime tel çekerek, Aksaray köylerinde kuraklık, dolayısıyla açlık olduğunu bildirmişler. Bu yalandır arkadaşlar. Aksaray, bu memleketin buğday depolarından biridir. Bolluk akıyor köylerinden... Bunu bırakalım. Dediklerimi tuttuğunuz takdirde, istedikleriniz yerine gelecek. Bucak olmak istediğinizi biliyorum, başka derdiniz, isteğiniz var mı?"

Eski muhtar İdris hemen söze karıştı:

"Tahıl şey... Gaz şey... Pırtı şey..." diye kekeleyerek pahalılıktan söz etmeye başladı. Bir yandan gülümsüyordu.

Ali Bey'in kaşları çatıldı, ağzındaki yeni yaktığı puroyu yere attı canının sıkıntısından:

"Sırıtma!" diye öfkelendi İdris'e.

İdris sırıtarak sürdürdü konuşmasını.

"Pulluk bıçağı şey... Urbalık şey... Karılar şey..."

"Ne şeyi be!"

"Yani pahalı diyor, beyim" diye Honnuk Dede açıklama yaptı araya girip.

"Karılar dedi ya?"

İdris susmuş, sırıtıyordu. Medeni Ali Bey'in yüzü iyice vahşileşmişti. Köylüler de artık bucak olma isteğinden vazgeçmiş gibi gülümsüyorlardı herife karşı. O da küçüldükçe küçülüyordu... Açıklamayı yapan Honnuk Dede sözünü kesmeden konuştu:

"Beyim, karılar demesi şu ki, Emelikanlılarla bizim Angaradağı karıları şey ettiriyormuşsunuz da ondan. Diyenlerin vabalı boynuna olsun, esir mi olduk gayrı, sayenizde? Kemal Paşa'nın devrinde var mıydı bu gâvurlar? Karılarımızı şey ediyorlar mıydı?"

Medeni Ali Bey'in yüzü, vahşiliğin doruğuna çıkmıştı. Ağzını bıçak açmıyordu.

Bir katilin kana tutularak, öldürdüğü adamın yanından ayrılmaması gibi, ayrılıp uzaklaşmayı da düşünemiyordu. Neden sonra kendine geldi. "Şoför!" diye bağırdı. Şoför, Cadillac'ın kornasını çaldı, gaza basarak bir hamlede kalabalığı yarıp efendisine ulaştı. Ali Bey arabaya binmeye çalışırken, Honnuk zafer kazanmış bir hindi kabarıklığıyla ve haklıların kuvvetli sesiyle konuşuyordu:

"Acemi tosun gibi bu adam be! Boyunduruğa koşayım dedin mi kıç atıyor, kağnının tahtasına sıçrıyor. Ben seni hep çimenliklerde otlatacak değilim ki hay oğlum, günü gelince kağnıya koşup yük taşıtacağım. Sen Emelikan arabasına binmişsin kaç para eder, biz burda kırık yabaynan eski harman savuruyoruz..."

27 Mayıs

27 Mayıs cuma sabahı, şafak sökmeden köyün güneyine birikmişti köylü. Burada bir seçim yapıldıktan sonra ilçeye, yani Aksaray'a hareket edilecekti. Aksaray'dan da Konya'ya gidilecek, Eskişehir'den gelecek başbakan karşılanacaktı. Bekleme geciktikçe gecikmiş, güneş birkaç adam boyu yükselmişti. Köyün imamı Sadir Hoca'yı yol üstünde bekletmemek için Mırıl'ın karısı, yakında bulunan evine çağırdı. Mırıl'ın oğlu Polatlı'da şoförlük yaptığı ve kazancı, görgüsü yerinde olduğu için evde radyo da var. Haççа Nine, saati gelince açıyor radyoyu. Radyoda, her zamanki çalgılar, her zamanki konuşmalar gerçi yok ama, yeni söylenenler de imama bir şey söylemiyor. Radyo işte, içinde konuşan da hökümet... Eh, istediğini söyler... Hem oturuyor imam, hem radyo dinliyor. Haççа Nine de bir şey anlamıyor zaten. Mustafa Geceyatmaz'ın türkü okuduğu zamanlar dışında hiçbir yayını can kulağıyla dinlemez, dinlese de anlamaz Haççа Nine. "Mustafam kaç gündür radyonun içinde türkü çağırmıyor" diye meraklandığından açar durur.

Saat sekizlerde Aksaray'a doğru yürüyor kalabalık. Ha babam de babam varıyorlar ilçeye. Çoğlaki Sokağı'nın girişindeki jandarma çıkıyor kalabalığın önüne.

"Dönün köyünüze..." diyor. Ama anlamıyorlar. "Biz, başbakanı karşılamak için Konya'ya gideceğiz, nasıl kesersin yolumuzu?" diyorlar. Başbakan yardımcısı Medeni Berk, günlerdir hazırlamış bu gidişi... İmam asasıynan, çiftçi mesesiynen dedikleri gibi, imamıyla, muhtarıyla, bekçisiyle düşüyorlar yola. Bizimkilere çok zor anlatıyorlar ordunun yönetimi ele almış olduğunu. Yarı inanır, yarı inanmaz dönüyorlar gerisingeri.

Öğretmen Çezik de, onlar köyden uzaklaştıklarında radyosundan öğreniyor durumu. Adam koşturuyor gidenlerin ardın-

dan ama çoktan gitmişler. Dönüp geldiklerinde anlatıyor, anlatıyor radyodan dinlediklerini. Sonunda radyoyu belediye binasına götürüp, başına yığılıyorlar. Sadir Hoca'ya da, "Anlamayacak ne var şu laflarda Sadir Emmi?" diyorlar. "Radyonun başında sabah sabah dinledin de yine bizi yollara düşürdün..."

Durum iyiden iyiye kavrandıktan sonradır ki sevinç başlıyor. Artık radyolar hiç kapanmıyor. Gazete getirmek için ilçeye özel adam yollanıyor. Radyodan ve gazetelerden millet iradesinin ve millet malının ne kadar kötüye kullanıldığı; milletin aydınıyla, ordusuyla ve gençliğiyle, maddi manevi bütün varlığıyla uçurumun tam kenarına götürüldüğü öğreniliyor. Çezik tarafından açıklanıyor. Herkesin ağzı açık kalıyor öğrenilenler karşısında.

Bir hükümetin bu kadar yolsuzluk yapabileceğine, yoldan bu kadar sapabileceğine inanmıyor halk. Devrilenler, halktaki "hükümete inanma" alışkanlığına dayanarak halkı bu kadar aldatabilmeyi becermişler anlaşılan.

Diyorlar ki:

"Hökümete güven, derler bir şey vardır. Nerden bilirdik başımızdakilerin eşkıya olduklarını? Bu güvenimizden faydalanarak varımızı yoğumuzu çalıp çırpmışlar..."

Bu yazıyı yazdığım günle 27 Mayıs arasında tam üç buçuk ay var. Bu zaman içinde sanki asık suratlar yeniden hayat buldu, yaşlılar gençleşti. Dinmeyen bir sevinç var. Kendilerine, ordularına ve gençliğe sonsuz bir güven başladı artık. Kara bulutların gökyüzünden sıyrılışı gibi milletle bir olmayanların başımızdan sıyrılışlarıdır köylüyü sevindiren.

"Ordu canımızı, malımızı, ırzımızı, namusumuzu kurtardı" diyorlar da başka bir şey demiyorlar.

Köyün öğretmeni ise uçuyor:

"Beni de ordu kurtardı. Çünkü duyduğum, düşündüğüm gibi gerçeği köylüme anlatamıyordum, bu bir suç sayılıyordu. Bugün artık, baskı yönetimi kuranların ve yürütenlerin memleket bünyesinde açtıkları yaraları korkmadan deşmek, halka anlatmak mümkün. Tek dileğim, başımızda bulunanların eskilerin düştüğü hatalara düşmemesi, baskı yoluna sapmaması ve özgürlüğün günlük konuğumuz değil, evimizin bir bireyi olarak kalmasıdır."

Şunları da ekliyor Çezik:

"Bir gün, Anayasa'nın çiğnenmesinden doğacak kötülükleri anlattım. Anlatabilmiş olmalıydım ki köylülerim hepten 'vay anasını' diyerek hayretlerini belirttiler. Eski demokratlardan Hüseyin Çavuş bile ne dedi bak: 'Anayı çiğneyip geçenden her kötülük beklenir, hayırlı bir iş çıkmaz öylelerinden.'"

Köylülerim, geçmiş olsun size de. O gün, yönetim değişmeseydi, Konya çöllerinde başınıza neler gelecekti? Gidişinizin adı başbakan karşılamak olacaktı, ama iktidarda kalabilmeleri için size neler yaptıracaklardı kim bilir? Belki de asker urbası giyip halka ateş edecektiniz ya da polis urbası giyerek halka cop sallayacaktınız. Siz, vatandaşlık hakları elinden alınmış, efendilerin istediği yere sürü sürü götürebildiği, isterse kendisini karşılattığı, isterse öfkelendiği, öldürttüğü... bir kalabalıktınız çünkü onlarca... Onlar efendi, bizler köleleriydik, kısaca. Hepimize, hepimize geçmiş olsun...

Müdür Geldi

"Müdür gelecek! Herkes kapısının önünü süpürsün! Kimin kapısının önü süpürülmezse ona cezayı nakdiye yazılacak, duyduk duymadık demeyin ha!" diyordu tellal çağıran...

Tellalı duyduğumuzda Hüseyin Çavuş'un odasındaydık. Kör usturayı bilemekle uğraşan Hüseyin Çavuş, "Müdürlük de iyi şey hee?" dedi.

Öğretmen Çezik, "İyi şey ya, ne bellediydin!" diye karşıladı.

Çenesini yukarı kaldırdı bizim Emmioğlu Mustafa Gür:

"Hiç mi bir şey görmediniz be! Neymiş, müdürlük iyi şeymiş. Olmaz olsun, dışı seni içi beni yakar."

Bunu söyleyen Emmioğlu, kooperatif muhasibi olduğundan içerde bulunanlar dikkat kesildi. Dikkati boşa savmak istemeyen Emmioğlu, sözünü sürdürdü kısa bir aralıktan sonra:

"Müdürlük falan ama olunca, vali olmalı insan, dosta düşmana karşı. Bakın, size olmuş bir şey anlatayım. Aksaray'dan ötede İncesu köyü var ya, işte o köyde bir adam var, adı Cumali.

Hayal hayal üstüne kurar bir gün, o kurmayla öküzleri önüne katarak tohumu yükler, çift sürmeye gider. Aradan aylar geçer, bahar gelir. Ekin gezmeye gidenlerden biri Cumali'nin tarlasında bir buçuk evlek yerin boş kaldığını görür. Tarlanın ortasında ekin bitmemiş. Gelince söyler. Cumali'nin aklı başına gelir altı aydan sonra, der ki o adama, 'Ben o gün Aksaray valisiydim...'"

"Tohum ekmeyi unutmuş demek."

"Valilik bu, kolay mı?"

Demeye başladılar.

Hüseyin Çavuş, müdürün kayırıcısıydı nedense:

"Sen müdür ol da arkadaş, arkasını mık getirir, gün gelir vali de olursun. Ne demiş Memik Usta, birbirine kavuşmayan yaş tahtaları yan yana çakıp da kapı yaparken?"

"Ne demiş?" dedi biri.

"Meraklanma Mısa Emmi, arkasını mık getirir, demiş. Ondan sonracığıma mıkı yandan dayayıp da vurunca, tahtaları kavuşturmuş birbirine."

Onbaşı mı müdürün emrinde, müdür mü onbaşının emrinde konusunu da tartıştıktan sonra çıktık. Oda kapısının yüksek yerinden Alanyurt köyünün düz yoluna bakınca, müdürü karşılamaya giden kalabalık görünüyordu. Kimi buldularsa yola çıkarmış belediye ilişkinleri...

Yanında iki jandarmayla geldi müdür. Önüne sıralanıp el sıkıştık. Genç bir arkadaş. 27 Mayıs'tan önce Ankara'nın Hürriyet Meydanı'nda toplanmalara, yürüyüşlere katılmış. Gözyaşı dökmüş bombalar atıldıkça. Sonunda yakalanıp Zir Kampı'na da götürülmüş.

Bunları ayaküstü anlattıktan sonra öğretmenevine, pardon belediye binasına gittik. Demiştim ya, öğretmenevini belediye binası yaptılar, bizim öğretmen evsiz kaldı. Tonguç Baba döneminde bu evler de yapılmasa ne yaparlardı kim bilir?

Belediyede bir yemek yedikten sonra köyün içini gezmeye çıktık.

"Bölgemi tanımam gerek. Bu geziyi bunun için yapıyorum. Buradan Ağaçlı'ya geçeceğim" diyordu müdür. Kadınlar veryansın ediyorlar, kapıların önlerini temizleyeceğiz diye tozu dumana katıyorlardı. Uçmaya zaten hazır tozlar ortalığı allak bullak ediyordu. Temizlemek için uğraşanlar değirmen tozcusuna benzemişler. Yerden alıp kendilerine bulamışlar. Temizlik değil, düpedüz pisliği deşip karıştırmaktı bu. Ben beni bileli bu böyle yapılır. Ne zaman müdür gelse, onbaşı gelse, vali, kaymakam lafı duyulsa, çağrılır bu tellal, bu pislikler de deşilir olağan olarak...

Memleketi tanımayanlara, memleketin sorunlarını bilmeyen ve yalnız kendi zevklerini, çıkarlarını düşünenlere karşı Ankara'da açılan devrim bayrağının bir ucundan tutarak katılmış olan genç müdür, sokakların temizlenmekte olduğunu gördük-

çe seviniyordu. "Ne çalışkan halkı var buraların! Durmak, dinlenmek bilmiyorlar. Pisliğe hiç katlanamıyorlar bakın, herkes kendi bölgesini temizliyor" diyordu. "Ben de seviniyorum bu bölgeye düştüğüme..."

Köyün alt yanına uzandık, harman yerlerine doğru. Yolumuz ırmağın kıyısından gidiyordu. Sağımızda söğüt ağaçları, toz içinde kalmış sebzeler. Köy de aşağıdan yukarı bakınca ak taşlardan yapılmış evleriyle kötü görünmüyordu hani. Bir sağına baktı, bir soluna baktı genç müdür. Hayretini belli etmekten kendini alamadı:

"Orta Anadolu'da böyle köy ha!"

Dönüp belediyeye gittik yeniden. Yine "kısa bir istirahatı müteakip" Ağaçlı köye uğurladık.

"Köyünüzü çok beğendim, çok beğendim köyünüzü" diyordu genç bucak müdürümüz, giderken...

Devrim Propagandası

Muhtar Feyyaz'ın astığı astık, kestiği kestikti 27 Mayıs'tan önce. Yasaymış, devletmiş, mahkemeymiş... Hiçbirinin gereği kalmamıştı Feyyaz'ın sayesinde. Kara Salih, kireç yakıp satmakla geçiniyor sözgelişi. Ama Kara Salih tarafsız kalmış, hiçbir partiyle ilgisi yok. Olur mu? Olmaz Feyyaz'a göre. Ne devridir bu? Demokrat Parti'ye yazılmak ve rahat etmek dururken ne uyuşukluktur bu? Çağırıyor kireççi Salih'i:

"Ne kadar kireç yaktın?"

"Bin kilo gelir, bu kez az yaktım."

"Kaçtan satacaksın?"

"Yüz üstünden."

"Satamazsın."

"Neden?"

"Partiye kaydını yaptırmadığından."

"Ama..."

"Yok bunun aması. Ya partiye kaydını yaptırır kireci istediğin fiyata satarsın ya da kireci elliden yukarı satmayacaksın. Ben emir veriyorum. Biliyorsun benim emrim demirin kertiğidir. Uymadığında başına gelecekleri bilirsin..."

Ne yapsın Kara Salih? Aç mı öldürsün evdekileri? Peki diyor, Feyyaz'ın partisine kaydını yaptırıyor.

Sıra geliyor Hüseyin Özsu öğretmene. Hüseyin Özsu, köyün öğretmeni. Partisi martisi yok. Ama olur mu böyle şey? "Ya Demokratların kahvesinde oturacaksın ya da hesabını görür, Şemdinli'ye sürdürürüm" diyor Feyyaz. "Hele Halkçıların kahvesinin önünden geçmeyegör, yandığının resmidir..."

Feyyaz'ın yasak ettiği kahvenin önünden geçemiyor Hüseyin öğretmen. Üstelik sürekli getirttiği *Cumhuriyet* gazetesini okumaktan da çekinir hale getiriliyor. Bu da kulağına iletiliyor

çünkü. Ya *Zafer* okursun ya da hiçbir şey okumazsın, deniyor. Bu köy, Muğla'ya yakın büyük bir köydür: Yerkesik. Köyün postacısı Osman Ağa gazeteleri getirdiğinde, öğretmenle göz göze geliyor. Çevrede korkulacak adamlar, yani Feyyaz'ın adamları yoksa "sok cebime" diyor. Osman Ağa da adı içine kıvrılmış gazeteleri cebine sokuyor. Çevresinde haberciler varsa, çenesiyle evden tarafa götürmesi için işaret veriyor. Gazete eve gidiyor ve gece okunuyor.

Benim gittiğimde Hüseyin *Akis, Kim, Forum* gibi dergilere yıllardır hasret çektiğini, fakat getirip okumanın en azından sürgün pahasına olacağını bildiği için bunu göze alamadığını söyledi. Yerleşmişti buraya çünkü. Bir kalbur çocukla sürülmek, dünyadan kökünün sökülmesi gibi geliyordu ona.

"Bir dileğim var sizden" dedi. "Bu dediğim dergileri bana postayla yollayamaz mısınız? Ama çok sıkı sarmanız gerekir. İçinde ne olduğunu kimse görmesin. Birkaç kat kalın kâğıda sarın önce, tutkalını bol sürün, kimse açamasın. Üstünden kördüğümle sağlam ip bağlarsanız daha garantili olur..."

Döndüğümde dediğini yapacağıma söz verdim. Bu dönemin kısa sürmesi için ikimizin fedai olması yetse, çekinmeden ortaya atılacaktık. Dertleşirken sözü müfettişe getirdi Özsu. "Ah dostum" dedi, "kravat takmazsın, partiye faydan olmaz, ne yapayım ben seni, deyip dururdu müfettişim. Evime konuk aldım. Tabancasını, para cüzdanını ve dolmakalemini yastığının altına yerleştirdi iyice. Hiç güveni yoktu bana. Sonunda bir 'zayıf' dayandı rapora. Resmen, partinin propagandasını yaptı durdu. Sonunda da Konya milli eğitim müdürü oldu. Belki tanırsın canım, adı Rıza Gürel..."

Bu çekilenlerin ardından geldi 27 Mayıs. Sonra da yapılan devrimin halka anlatılması için propagandalar başladı. Hüseyin bana tel çekecek olmuş "artık sıkı sarma" diye. Durumu bilmeyen posta memurları başka anlamlar çıkararak telgrafı almamışlar. Almazlarsa almasınlar, eline geçenleri sakıncasız okuyor ya, yetiyor ona. "Ama bu da uzun sürmedi" diyor Hüseyin:

"Geçenlerde bir küme adam geldi devrimi yaymaya. Eski demokratlardan bir ağanın evine indiler. Ayran içtiler, yemek yediler. Sonra da ağanın bahçesini gezdiler. Gezmelerini, ye-

melerini aramazdım. Asıl bana dokunan ne oldu biliyor musun? Elime yeni gelen gazeteyi karıştırıyordum, propaganda kümesinde bulunan bir bayan o anda söylev çekiyordu. İstanbul yolculuğunda bilmem ne geçmiş başından onu anlatıyordu. Benden de gözünü kesmemiş anlaşılan.

'Ne yapıyorsun, öğretmen efendi?' dedi.

'Gazete okuyorum' dedim.

'Sana gösteririm, devrim propagandasını dinlemiyorsun' dedi.

Kadına kendimi, çektiklerimi, düşündüklerimi anlatmaya kalkıştım ama, gürültüye getirdi, dinlemedi. Ne dün, ne de bugün bir sıkıntı çeksinler sanmam o ve onun gibiler. Kabak yine benim başımda patladı. Bu olaydan cesaret alan bucak müdürü, demokrattır, Vatan Cephesi'ne kayıtlıydı, diye beni, Verimli köyü muhtarını aracı yaparak şikâyet ettirmiş. Hayırlısı bakalım. Her şey değişiyor, bizim yazgımız değişmiyor.

Bense günlerdir, 'Bu güzel köye eşimle gezmeye geleceğim ayrıca' diyerek ayrılan o kadını düşünüyorum."

Sen düşünmeye yine düşün Özsu! Ama yılmak yok ha. 27 Mayıs'ı başardık diye her şeyi tamam oldu sayamayız. O kadın gibi düşünenlerle, o devrimle bağdaşmayan çıkarcı anlayışın temsilcileriyle her zaman savaşmak zorundayız. Savaş durmamıştır, durmayacaktır... Bir yandan halk eğitimi, eğitim seferberliği sözü ederken, bir yandan da okutmama seferberliğini yürütmüş olanların borusu ötmeyecektir artık.

İreyis

Köye belediye kuruldu, ünü büyüdü. Köyün kıyısına asılı teneke bile yeni değişikliği haber veriyor: "Süratli vesaiti nakliye kullanılması cezayı müstelzimdir." Okuldan ayrı yapılmış olan öğretmenevi, belediye binası oldu; oraya yerleştiler. Birkaç yıldır belediye başkanlığını Ali Ağa yapıyordu. 27 Mayıs'tan sonra, ilçedeki özel idare memurlarından birini başkan olarak yolladılar. O da ireyisliğini tam göstermeye başladı. Belediye meclisi dağıtılınca ortada bir muhasiple iki zabıta memuru ve bir de odacı kaldığından, ireyis, köyün bütün yönetimini ele aldı. Belediye binasının bir odasına attı kapağı; başladı kafayı çekmeye. Halktan, zabıtalardan biri gık diyecek olsa "alırım aşağı" diyor. Kimse ses edemiyor. Çevresinde fırıl fırıl dönüyorlar ister istemez. Hele odacı Ali'ye dur, tünek yok. Koş Ali, mısır getir bahçeden; koş yumurta getir, koş yoğurt bul gel... İreyis beslenecek. Koskoca ireyis bugüne bugün. İreyis de değil adam, Osmanlı memurlarından nasılsa kalmış birisi, her davranışıyla... Bir kuzuyu iki saatte, bir koçu bir günde bitiriyormuş...

Köylüler dertleniyorlar. Olacaktı da böyle mi olacaktı, diyorlar. Bu köyde adam yok muydu? Haydi bütün köyü bir yana bırakın, köyün aslan gibi burada doğma büyüme Enstitü mektebini bitirmiş başöğretmeni Çezik ne güne duruyor?

Zabıtalar da, odacı da böyle düşünüyor. Bunların böyle düşündüklerini de ireyis biliyor. Bunun üstüne başladı herkesin dirliğini bozmaya. Önce zabıta memurlarını haşladı: Hazım, sen şu işte değil, bu işte çalışacaksın. Abdullah, sen şu işte değil, bu işte çalışacaksın. Belediyenin avlu duvarı üstüne de beton balıksırtı yaptırmaya başladı. Yapılan kuru kayma bir duvarın üstüne bu masrafın yapılmasını köylüler, belediye ilişkinleri doğru bulmadılar. Bu, usulen yapılmış bir duvardır, dediler. Üstelik tutumlu

davranılması için emir de vardı, bu da hatırlatıldı. Ama o bir despot, devrimin ne olduğunu anlayamamış bir et ve kemik yığını... "Çekin, kum çekin, bu iş olacak, benim de eserim kalacak. Bir insan bir işin başına vardı mı orada damgasını bırakmalı, şu işi de falanca zaman, falanca yaptı, dedirtmeli" diyordu. "Şimdi beğenmeseniz de sonunda takdir edeceksiniz yaptığım işleri..."

Kaymakamlara, valilere yakınmaya gittiler, fayda yok. Bir yandan ireyis, odacı Ali'yi koşturuyor; sepetlere yumurtalar, mısırlar doluyor, evinin eşiğine kadar götürülüyor ilçeye. Çocuklarını getirip salıyor ortaya, "döv lan, vur lan" diye kışkırtıyor, köy çocuklarının üstüne. İreyis çocuğu bile başka oluyor vesselam. Bunu ben de böylece öğrenmiş oldum. Kuvvetlerini ireyisten aldıkları için köy çocuklarını kaçırıyorlardı. Asırlık zorbalık, asırlık sömürücülük, ne olduğu, ne ettiği belirsiz bir kimsenin kişiliğinde sürüp gidiyor kanısı uyanıyor insanda.

Bütçede bulunan paraları eritmek için de epey yer aramışa benziyordu. Hani inşaata devam anlayışı... Kapıların, pencerelerin dışına telli kepenk yaptırıp boyadı. Masalara cam getirtti. Sanki köy isli bir ev, belediye binası da bu eve asılmış Picasso'nun bir tablosuydu...

Sonra, ilçedeki işi de devam ediyordu ireyisin. Her iki işte de bir şey yapmadığı halde ara sıra gidip geliyordu.

Bizim bilmediğimiz, anlamadığımız bir taraf var: Halka iyi örnek olmak, iyi örnek vermek. Bir devrim yaptık. Devrimden sonra halk iyi örnekler görmek, sevinmek ister. Eskiyi aratacak tutumları bırakmalı, bırakmayanlar varsa bıraktırmalı, yara nerdeyse kesip atmalıdır.

Soruyorum köylülerime: "Kim atadı bunu?"

"Bunlar kaymakamlığa bakan yarbaya yalvardılar, kendi işlerini güçlerini bırakarak her biri bir köye dağıldılar. Kendi kendilerini tayin ettiler desek de olur..."

İreyisin soyadı İleri ama, olmaz böyle gericilik, diyeceğim ben yine.

Artık Erkekçe Yaşayacağız

DP eski başkanı Hüseyin Çavuş, külüstür bir kamyon almış. Her yanı kırık dökük. Şoförü de yok. Ama parti işi kalmadığından, her gün onu ırmağın kenarına götürüp tepeden tırnağa yıkıyor. Evin önünden götürüp getirmeyi de askerde şoförlük öğrenmiş olan dükkâncı Remzi yapıyor. Bu gidiş gelişlerde üstüne çoluk çocuk binip gidiyoruz, şoförün oturacağı yer bozuk zaten.

Orada bir yandan kamyon yıkanıyor, bir yandan konuşuyoruz söğüdün gölgesinde. Kamyon kuruyana dek, Hüseyin Çavuş kendi yıkanıyor suda; kamyon kurudu mu yeniden başlıyor teneke teneke su serpmeye. Ama yıkandıkça rengi bozuluyor eski lastiklerin, çürük karoserin, boyasız kapakların...

Bir gün, öğleden akşama kadar sudan çıkaramadık Hüseyin Çavuş'u. Giysileriyle suya yatıyor, kalkıyor, türkünün hiç ardını kesemiyor sevincinden.

"Delirdi bu, delirdi" diyor Emmioğlu.

Remzi, körük çekiyor yangına:

"O delirmesin de kimler delirsin, adamlarını Yassıada'ya sürdüler..."

Hatip'in Yusuf radyo dinlemiş anlaşılan:

"Gayrı seçim yok arkadaş, mıkdarlık için, belediye için... Mıkdarı hökümet tayin edecek, radyo öyle söyledi" diyor.

Hüseyin Çavuş:

"Parti başkanlığını kaldırdılar yarım erkek oldum, köy yerinden mıkdar seçimini kaldırdılar tüm erkek oldum. Sabahtan beri boşuna mı sulara yatıyorum Kara Mustafa'nın camızı gibi..." diyerek sevincinin nedenini açıklamaya çalışıyor.

Çezik takılıyor:

"Erkekliği, gerçek erkekliği elden kaçırdınız da şimdi lafıynan eğleniyorsunuz."

"Tövbe de, tövbeler olsun içimdekini söylemiyorsam" diyor Çavuş. "On yıldır çabaladı bizim Yassıadacılar da şu memlekette kışı kovup yazı getiremediler bir türlü. Yazı getiremediktengilli gayri kim inanırdı onlara. Dımbış Nine boşuna söylemezdi: 'Geç gelen yaza, çok konuşan kıza, düzensiz saza, hemen gülen yüze, dayanağı olmayan söze, inanma' diye. Bizim rahmetli parti tam Dımbış Nine'nin söylediği gibiydi. Ne inanacak yanı, ne tutacak kanadı kalmıştı. Görünüşü kış güneşi gibiydi, buzları eritip de memleketi soğuktan kurtaramadı. Yüzü millete gülse de iltifatları amir iltifatı gibiydi, insanın içine sinmezdi..."

On yıldan, hatta on dört yıldan beri özellikle seçim zamanlarında Çavuş'un geceli, gündüzlü çırpınmalarını anımsattılar.

Emmioğlu:

"Unuttun mu?" dedi. "Halkçıya oy verenlerin horozları, yarın kendini Demokratların kenefinde bilsin, dediğin günleri..."

Eski muhtar Ahmet, "Unuttun mu?" dedi. "Halkçıya oy verenlerin karılarının göbeğinde yumurta kaynatacağız..." dediğin günleri.

"Beri bakın" dedi Çavuş, "bir adamın karısı düğüne gitti mi onu boşamak düşer, derdi rahmetli Sarı İmam. Boşanmazsa, duası, orucu, namazı kabul edilmez. Eğer ben avradı boşamasaydım dediğiniz doğruydu. Amma benimkiler Yassıada'ya düğüne gittiler, bana da boşamak düştü. Nikâhımız imam nikahıydı zaten. Bundangilli duam, namazım kabul olacak. Beni buna göre dinleyin..."

Islanmış giysilerini suyun içindeki kamyonun üstüne serdi, kendisi de bozuk şoför yerine çırılçıplak girip oturdu. O bize gülüyor, biz ona gülüyoruz.

"Ayıp" diyor Emmioğlu. "Şu köyde adamım diye geçinirsin; fıkaraya, düşküne akıl dağıtırsın, şu halini gören..."

Sözünü kesiyor Çavuş:

"Acele etme, acele etme. Bana deli demekte acele etme. Benim bildiğim üç şeyden başkasında acele etmek doğru değil: Konuğa yemek getirmekte, oğlan evermekte, namaz kılmakta... Şinci anlatacağım sana, sevincimde haklı mıyım, haksız mıyım. Bir oy için Tavsır'ın Mısdava'ya, Salih'in Hasan'a yalvarmaktan

kurtuldum mu, kurtulamadım mı? Yani ben erkek değil, bir karıydım. Karı gibi yaşıyordum. Yalvarıyordum olur olmaza. Lafımın ipi sapı yoktu. O zamanlar peşime düşsünler diye gösterişli yaşamışsam, şinci paydos hepsine birden. Artık erkek gibi yaşayacağım arkadaş. Ne deliyim, ne doluyum ben, Allahın 1960 yılının 27 Mayıs'ında yeniden doğmuş bir kuluyum. Dilersem soyunmadan ırmağa girerim, dilersem Kurdav'ın Ali gibi çıplak gezerim. Beğenmeyen kızını vermesin, oyunu da vermesin. Gayrı nemi kınayacaklar benim, seçim yok, bir şey yok..."

Tırman Sorunu

Tarlada günlerce yatan ölüyü anlatan bir şiiri var Yargıç Cemal Kırca'nın. Cemil'in ölüsü koktuktan sonra gelenlerin gösteriş, naz ve halktan uzaklıklarını çok güzel veren bir şiirdir. Halkın, kendinden yanalığını bilip sevdiği için "Hakimi Reş!" dediği Cemal Kırca'nın 6 Mart 1954'te yazdığı bu "ağıt" şöyle:

Kaymakamı, doktoru, kumandanı geldiler
Biraz kımıldan Cemil
Hökümet ayağına kadar geldi, uyan Cemil
Kalk da eskisi gibi "Hoş geldiniz!" de ulan Cemil
Cemil, duyuyor musun hıçkırıklarımızı Cemil
Bir kurşunda mı ölecektin Cemil
Cemil Cemil!..

Hükümet gelince ölüsünün bile ayağa kalkması gerektiğine inanan Cemil'leri düşünmemek olmuyor, bu yediliği okuyunca. Ama ne olsa şair sözü yalandır, demişler. Bunu Mehmet de doğruladı:

Haber öğleüstü geldi köye. Gökbayır'da kan gövdeyi götürüyor, diye. Birikip koştuk. Kaburgaları çıkmış bir çift kel öküz boyundurukta koşulu duruyordu. Sabanın tutağı kana bulanmıştı. Tarlanın sürülmedik yerinde upuzun yatıyordu Mehmet. Deli Velilerden kimse görünmüyordu ortalarda. İşleri bitirip gitmişler hemen.

"Olmaz olsun, olmaz olsun" diye bağırmaya başladı Mehmet'in anası Senem kadın. "Olmaz olsun, Gökbayır'ın bi evlek kırı yedi Memmedimi. Amanın, amanın, ellerinde küssük gibi meşe odunlarıynan birikmişler de iki şak etmişler Memmedimin başını..." Ağlıyor, çabalıyor, kucaklıyor, daha sıkı kucaklıyor oğlunun ölüsünü.

"Bitenem benim" diyor, "varsa sürseydiler tırmanı Memmedim, tırnağını etmez senin. Aslı ne, nesli ne, el içi kadar yer. Ne ettiler de sana kıydılar hıra Memmedim..."

Gözü yaşlı öteki kadınlar da Mehmet'i bırakıp Senem kadına yanıyorlar. Yitirdiği bir tanesini doğurmak ve yaşatmak için çektiklerini anlatıyorlar. Senem kadın iki yıl tere yatmış Mehmet'i edinmek için. Edindikten sonra hıra düşmüş Mehmet. Onmamış yani. Almış Senem kadını bir dert. Dörtyol ağzına altında ateş olmayan bir kazan kurmuş. Kazanın altına bir çöp atın da yavrumun canı çoğalsın diye yalvarmış gelene geçene. İş çıkmamış çerden çöpten. Kirli bir don bulmuş, kız donu, günaşırı oğlanı çimdirir, başına bu donu sararmış. Bu da fayda vermemiş. Ondan sonra kalmış aya sallamak. Kanının karışmadığı, akraba düşmeyen Selli'nin karısını çağırıp Mehmet'i verirler kucağına. Ay akşamladığı bir gün, tutar kollarından sallar. "Ya al, ya dirilt" diye Allaha neredeyse karşı gelerek yapılan bu sallama, bir hafta sürmüş. Senem kadın karışıyor söze: "Salladığımızdan sonra birez kendine geldi. Bu sallama ayırt yakasıydı. Böyle yapınca, ya alacak ya da onu iyileştirecek... Almasından korkmamız boşaymış, iyilik verdi..."

Gökbayır'da kafası kırılana dek yirmi beş yaş yaşayan Mehmet'in her damla kanı nelere mal olmuş, nelikle kazanılmış... "Ay'a salladığımızda bir buçuk yaşındaydı. Az tombullaşınca köy meydanına çıkarıp tezekle tarttık. İki ahır tezeğini çırılçıplak ağdırırsa korkumuz dinecek. Nerde ağdırsın iki tezeği? Birem birem say kaburgalarını..."

Gelenler, gidenler, ağlayanlar...

Ağıt yakıyor kadınlar, ölçülü, uyaklı haykırıyorlar. En çok da, Senem kadının bin güçlükle büyüttüğü oğlunu yitirdikten sonra yalnızlığa nasıl katlanacağına ağlıyorlar. Anlaşılıyor ki, bütün köy çocukları gibi, bakımsızlığın, kimsesizliğin, ilaçsızlığın, doktorsuzluğun, bunun ikisi buralara ayak basmadığı için boş inanışların elinde, daha doğrusu, boş inanışların elinde çaresiz bırakılmış anacığının kucağında, bir rastlantı eseri olarak sağ kalmış, büyümüş... Sallav'ın karısı da anlatıyor: "Bu Memmet ne çektirdi bize" diyor. "Allaha böyüklük varmasın, köylünün gözüne bakmaya başladık ölen olsa, diye. İyolacak yaraya

melhem karşı geldi. Kara Kız'ın, Memmet gibi hıra düşmüş İsmayıl'ı öldü. Ona kazılan yeni mezerin içine yatırıp çövdürmesini bekledik. Başına biriktik de gözüne baktık durduk bir çövdürse diye. Çövdürdü mü içinin dertleri hepten dökülecek, gün gibi ortaya çıkacaktı. Ha guzum, de guzum derken çövdürdü. Rahmetli çocuk, o gündür bu gündür ağrı sızı çekti amma hıralıktan kurtulduydu..."

Hikâyenin önü uzun ama, arkası kısa. Kara İsmayıl'ın yeni mezarına çövdürerek kazandığı yirmi beş yıllık ömrünü Mehmet, Gökbayır'daki tırmanda açılan bir saban çizgisi yer uğruna, Deli Velilerin eli meşelileri önünde verdi. Verdi de çilesi bitti mi? Ne gezer. Şair sözü elbette yalandır. Hükümet öyle her zaman insanın ayağına gelir mi? Şehre haberci ta dün gittiği halde gelen giden yok. Kara İsmayıl'ın mezarına çövdürmek var ama, sonunda ortada kalmak da var. "Ulan Mehmet, yat Mehmet" diyorum içimden. "Hükümetin ne zaman geleceği belli olmaz, uğruna öldüğün bir çizgi toprağı olsun sulasın kanların!" Cemal Kırca yalan söylemiyor ama yanlışı var: Hükümetin canı sıkılırsa gelmez de...

Oğlunu ortalardan kaldırsa da oğlunun kopillerini bağrına bassa teselli bulacak Senem kadın. Kendini avutacak belki. Onların da hıra düşme olasılığı var ne yazık. Sonra, onları doyurmak için yine toprak ister. Yine tırman sürülür, kafalar gider yine. Neler neler ister bunun böyle sürüp gitmemesi, anaların yüreğine inmemesi için.

Bugüne dek uyanık ana babadan yoksun bırakılan kopiller, hıra düşmemek için bakım isterler, adam olmak için okul... Hak, hukuk... Ne edip edip yazgılarının kökten değiştirilmesini!..

Şu Anadolu'nun yüzyıllardır çözümlenmemiş toprak sorunları sizi bekliyor sayın MBK üyeleri. Toprak ne zaman planlanacak, Mehmetler ne zaman kurtulacaklar el içi kadar toprak uğruna birbirini yemekten?..

Olurdu, Olmazdı

Aylardan ağustos, günlerden cuma. Ekinini, harmanını bırakan camiye geldi. Önceden duyurulduğu için iyi bir hafızın geldiği, kuşluk vakti doldu cami. Mevcut toza toprağa harman yerinden gelenler de karışınca caminin havası tam ölçüsünü buldu. Temizlik denen şeyi kim aramış ki buralarda! Kimsenin gözü görmüyor havada uçuşanları. Yeni hafız çıkmış olan on dört yaşındaki çocuğun gözleri hiç kimseyi görmüyor artık. O geçmiş karşıya, konuşuyor:

"Bir kere" diyor, "*Kuran* Türkçe okunamaz. Bizler bugün gerçi başka dille konuşuyoruz, ama esas soyumuzun dilinden hiç kimse bizi uzaklaştıramaz. Siz sabredin, bir gün gelecek bütün çocuklarımız, bütün millet, anadilimizi öğrenecek. Anadilimiz, Peygamberimiz Sallallahü Veselem Efendimizin konuştuğu *Kuran* dilidir..."

Boyuna sallanıyor konuşurken, dinleyenler de kapalı gözleri, dikkat kesilmiş kulaklarıyla sallanıyorlar. Çocuk ara sıra topluluğu kontrol ederek sürdürüyor konuşmasını:

"Eskiden var mıydı *Kuran* okuyup yetişen? Bakın ben Köstük köyünden Ağaçlı'ya gittim, eski Bakan Medeni Berk Bey'in bir emriyle açılan mektebe girdim. Arabiyeyi kavradım... Benim gibi kaç tane var. Bu bir nimettir. Nimetin kıymetini bilmek gerekir."

Kuran konusunu çözümledikten sonra coğrafya dersine geçti. Neler neler öğrenmişler meğer. Hem de su gibi ezberlemiş söyleyeceği sözleri:

"Sarı öküz" dedi, bir süre durdu orada. "Sarı öküzün karşısında büvelek vardır bir tane. Bu büveleğin aklının ipi Allahın elindedir. Allah böyle karşımıza çıkıp da parmağını gözümüze sokmaz. O, ne yerdedir, ne göktedir, ne sağdadır, ne soldadır ama her yerde eli, her yerde gözü ve kulağı vardır. İsterse bir

pireye bir yorganı da yakar. Diyelim ki bir köyde adamın biri namaz kılmıyor, oruç tutmuyor. Nasıl versin onun cezasını? O bilir nasıl vereceğini: Büveleğin akıl ipine bir dokunur, büvelek de sarı öküze bir göründü mü, hiçbir şey yapmasa bile sarı öküz, hiç değilse ayağının yerini değiştirir, ondan sonra da bir günahkâr yüzünden o köy gümbür gümbür batar. Neden her yerde birden olmuyor zelzele? Onun için, aramızda günahkârları yaşatmayalım; oruç tutmayan, aptes alıp namaz kılmayanların yüzüne bakmayalım..."

Namaz vakti geldiğinde kafalar da öğüt yükünü doldurmuştu nerdeyse.

Ama çocuk hafızın sözü bitmemişti. Belki unutur diye, vaktin geçmekte olduğunu, ezanın da okunduğunu anımsattı birisi önden.

"Beni bir daha nerde bulacaksınız, vaazım bitsin de ondan sonra kılalım namazı" dedi. "Şeerlerde aldı yürüdü. Beyaz ayakkabı ve parlak elbise giyiyorlar. Bunlar kâfir icadı olup katiyen Müslümanların giymesi caiz değildir. Bunu böylece bilmiş olun. Ondan sonracığıma, yirmi-yirmi beş yaşına geldikleri halde sakal bırakmayanlar görüyorum. Bunu Peygamberimiz Efendimiz bağışlamaz. Allah da affetmez."

Dünya işlerinin geçici olduğundan, öte dünyaya hizmette kusur etmemek gerektiğinden uzun uzun konuştu daha, örnekler vererek. Ardından namazı da kıldırdı.

Camiden çıkıldığında, çocuğa hayranlığını belirterek ve öğütlerini doğrulayıp birbirine yineleyerek dağılmaya başladı millet. Ben de Remzi'nin dükkânına doğru yürüdüm. Dükkâna girerken birkaç gündür kapılarda gördüğüm el kadar kâğıdı o kapıda da yapışmış gördüm. Merak edip okudum: "Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nin 35 numaralı tebliği: Vicdan hürriyetinin hazinesi olan mukaddes dinimizin irticai ve siyasi cereyanlara alet edilmeden saf ve lekesiz kalması Milli Birlik Komitesi'nin en büyük emelidir.

Vatandaşlarımızın din hakkındaki inanış ve ibadetlerine ne kanun ve ne de zor kuvvetiyle müdahale edilemez.

Bu maksatla, şunu kesin olarak belirtmek isteriz ki, bazı teşekkül ve şahıslar tarafından yapılan ezan ve *Kuranıkerim*'in

Türkçe okutulması mecburiyeti gibi vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatlar uyandıracak istidattaki beyan, tefsir ve propagandalar, hiçbir suretle Milli Birlik Komitesi'nin fikirlerini ifade edemez.

Milli Birlik Komitesi"

Şu basit gerçeği kısaca saptadıktan sonra sözü uzatmanın gereği yok değil mi?..

Aysel

Aysel'in yüzü sapsarı. Gözleri çapaklı. Elinde, ayağında kir kat kat... Aysel dokuz yaşında. Doğru dürüst konuşamıyor henüz. Hem boğazından hasta, sesi az çıkıyor, hem de bazı harflere dili dönmüyor. C, R, J gibi birçok harf yer almıyor sözcüklerinde.

Aysel'in doğduğu köy, dağların ardında. Dünyadan ilişiğini kesmiş bir durumda. Aysel iyileşmek ister, "tohtur" ve "eleç" ayak basmamış buralara. Aysel'in silsilesi görmemiş bunları. Öksürüğü ne edip de atlatmak gerektiğini ağanın "iradüyüsünde annadırlarken" bir çala duymuş babası. Ama kulaktan geçirmiş. Geçirmese de uygulayacak durumu yok. Şimdi Aysel'i iyileştirmek için ne gerekliyse yapıyorlar.

Güzel yaratılmış bir kızdır Aysel. Anasının babasının da "bitenesi." Bundan önce sekiz çocuk daha doğurmuştur anası. Yelin uçurup selin sürüklediğine benzer bir biçimde hepsi de Aysel kadar olamadan "Allahın sevgilisi olmuşlar." Bu dokuzuncuyu ne yapıp yapıp yaşatmak isteğindeler. Yaşları elliye dayanmış, ne olur ne olmaz, bundan sonra da Allahtan çocuk isteyecek yüzleri olamaz... Her halde bunu bağışlatmalı. Allaha güvenirken, bir yandan da onu iyileştirici yollara başvurmalı. Ne etmeli? Allah Baba, verdiklerinin hepsini alarak kulunun elini böğründe koymaktan tat almaz herhalde. Bunların başına gelenlerde kuloğlunun da eli olmalı. Kimler okuyup üfledi de çocuğu bu duruma getirdi kimseler bilmez. Üfürükle çocuğun yaşama yollarını tıkayan kim olursa olsun, bu büyüyü bozmalı. Dedelerimiz, nice denemelerden geçirerek yararlı olduğunda karar kıldıkları, iyileştiren yollar bırakmışlardır. Ozan Necatigil, istediği kadar uyaklı altılıklar söylesin:

Kış ayları boyunca
Ecel kıydı çoğumuza
Şubat hasatla geçti
Mart ayı dert ayı
Kan kusmayı öğretti
Anamıza oğlumuza

diye. Her gelen, Allahtandır Aysel'in doğduğu çevreye. Böyle de olsa eli kolu bağlı durmamalı diyerek Şaban Ağa'ya gitti Aysel'in babası. Ahırdaki at gübresi yığınından bir gün yararlanmak dileğinde bulundu. Sonra çocuğu alıp ağanın ahırına götürdü. Görsünlerdi çocuğun boğazını sıkan, dilini bağlayan, canını almaya çalışan gizli düşmanlar.

Gübre yığınını iyice çiğnedikten sonra, ortasında bir delik açtı Aysel'in geçeceği kadar. Ayselcik iki büklüm olup delikten öte yana geçti.

Zemheri bitti, "gücük" de bitti. Köyde ören olmaya yüz tutmuş bir okul var ama üç yıldır öğretmen yok. Aysel artık şiltesinin içinden çıkamayacak kadar güçsüzdür. Komşu köyden yıllığı yüz kile buğday ücretle getirilmiş olan sakalı bağrını örten hafızın namazlık derslerine de gidemez olmuştur. Hasta olan, derse gidemeyen salt Aysel değil üstelik. Köyün çocukları çoğunlukla perperişan. Sabah akşam birkaç kez kalabalık gider mezarlığa. Köy odasında oturarak günleri öldürmekte olanları ateş almıştır. İvedi bir çare buldu yeni hafız: Artık gübre yığınını delerek çocukları öte yana geçirmekte iş kalmadı. Hafızın salık verdiği gibi çocukları üst üste üç cuma değirmene götürecekler. Değirmenin bütün çalışma biçimini inceden inceye çocuklara gösterdikten sonra, değirmen taşı dönmekteyken, usulca çocuk ellerini taşa değdirecek. Sanıldığına göre, değirmende çocuğun kısmeti artar, bu kısmetten yararlanabilmesi için yaşamı da uzarmış. Üç cuma değirmene gitme işini tamamlayanlar, ahıra götürülecek, orada hayvanlardan birinin yem yediği yere bağlanacak, ahır süpürgesiyle de üç kez çocu-

ğun beline vurulacak. Yerleri tertemiz süpüren süpürge, onların hastalığını da döker indirirmiş "Allahın inayetiyle."

Aysel'in yaşıtları değirmen yolunda gidip geliyorlar, ya da ahırda süpürge vurunuyorlar. Aysel ise onların arasından ayrıldı geçenlerde. Aysel ne şehittir ne gazidir ama onun tatlı görüntüsünü unutmam olanak dışıdır. Dağların ardındaki yakınları bir yana, Aysel'in gidişinden kimsenin haberi yok. Yaşıtlarından kaçı onun yolundan gidecek, o da bilinmez. Ben de Aysel'in gittiğini bildirmek istedim, o kadar...

Bebek Davası

Beş yıl oluyor Behice evleneli. Bu zaman içinde dört çocuğu oldu. Oldu da ne oldu sanki? Elinde bir tek Maniş kızı kaldı. Ötekiler ancak doğdular, Behice'nin canını kanını alıp gittiler. Soğukmuş, sıcakmış aldırmıyor, evin damında oturan anamın yanına bırakıp bırakıp gidiyordu Maniş'i. Akşamlara dek inleyip duruyordu o da öksürüğün elinden. Beş yaşına bastığı halde ayakta duramıyor, emekleyerek yere düşmüş tavuk pisliklerine ulaşıyor, ellerini bulayarak ağzına götürüyordu...

Yazı böyle geçirdik, bir arada. Behice yine iki canlıydı o zaman, gebeydi yani. Ocak bekleyecek, dosta düşmana karşı arka olacak bir oğlan bekliyorlardı. Küçük gönüle küçük dilek. Sütlü keçinin oğlağı değil ki, şah gibi tahta oturacak prens beklesin... Şimdi güz. Behice zamanını doldurmuş, bir gece sancı duymaya başlamış. Ocaktaki samanları üfleye üfleye başuçlarındaki bezir çırasını alıp yaktıktan sonra kocası, karanlık köyün karanlık sokaklarında ebe aramaya çıkmış. Ebe dedikse, şu okul bitirmiş, çocuğun nasıl alınıp nasıl paklanacağını iyi kötü öğrenmişlerden değil aranan ebe. Ne gezer burada öyle şey. Sonra gereği ne buralar için ebenin? "Kalkınma, ilerleme, yükselme, gelişme, dünya ile yarışma..." lafları nemize yetmiyor?.. Bunlar gelmiş ya ayağımıza kadar...

Üç dört kocakarıyı uyandırmış, bunlardan Gülbahar'ın gönlünü edip getirmiş Behice'nin kocası. Budaklı bir çalı odunu gibi batan, kaya sertliğindeki elleriyle işe girişmiş ebemiz. Günlerdir kim bilir nelere dokunmuş olan, her aldığını üstünde tutan eller, çocuğu aldıktan sonra, akşama dek bir mahalleyi dolaşan paslı makası tutup göbeğini de kesiyor... Ebe, makas ararken onu bulup gelen evin erkeği de göbeği bağlayacak ip ara-

mış, börtünün böceğin yuva yaptığı yerden bulmuş bir parça. İşte bu iple bağlamışlar göbeği, kesmeden önce...

Sonra? Ebe gitmiş evine. Kalanlarda büyük bir sevinç, beklediklerine kavuştular. Kavuştular ama, bunun yaşaması için, daha dünyaya geldiği andan başlayarak en azından neler yapılması gerekir, işin o yanını düşünmezler. Koskoca Allah varken, yaşaması için bu bebeği dünyaya salarken, onlara ne kalır düşünecek? "Ne kadar yaşayacaksa çoktaaan amel defterinin birinci sayfasına yazmıştır o" diyorlar. Buldukları çaputların arasına sarıyorlar. Ne ilaç, ne de ona benzer bir şey var elde. Aranmıyor, aransa zaten bulunmaz.

Sabah olunca hısım akraba duyup kutlamaya geliyorlar. Bulamaç, çorba dolu taslar ellerde... Fakat, saatler geçtikçe çocukta bir bitkinlik başlıyor. Telaş evden çıkıp mahalleyi sarıyor. Yine mi gösteriş yapıyor şu Allah Dede? Bir günden fazla yaşatmayacak mı bunu yine? Akşamüstü katılaşmaya başlıyor çocuğun vücudu. Bir araba bulup o halleriyle şehir yoluna çıkıyorlar. Doktora yetiştirip kurtaracaklar çocuğu. Varınca soğuk bir söz doktordan: "Zamanı geçmiş, tetanos olmuş çocuk, kurtaramayız..."

Gitmiş öylece, öteki köye. Gidenler gidiyor, boş kalıyor analaın kucağı. Önce Allaha güven, "yaşamı için kaç yıl biçmişse o kadar yaşatır, üst yanı boştur" de. Sonra yine bir sarsılma olsun güveninde; kaldır, her türlü güçlüğü göze alarak doktora götür, şehre. Bu kez de zamanı geçmiş olsun... Ve taşlıköy dolsun çocuklarla. Çocuk doğura doğura hal kalmamış analarda. Üflesen uçacaklar cansızlıktan. Yürekleri yanık, ciğerleri delik. Şöyle bir araştırdım, en az çocuk doğuran kadın, yedi çocuk doğurmuş. On-on beş doğuranlar var. Ama ellerinde kaçı kalmış o yanını sormayın. Doğumda ölenlerin toplamına bedel oluyor, hesaplanınca. Bu doğarken ölmede de, tetanos başrolü oynuyor. Sonrakilerin ölüm nedenini saymaya ise başgelemeyiz. Kızamık, boğmaca, ishal, çiçek... Hem sayamıyorum, hem saymak bir fayda sağlamayacak. "Saya saya sekizcik ettik" dediklerine döner bu iş gide gide. Bir milletin en büyük serveti nüfustur, derler. Bugünlerde yine sayılacağız. Sayılalım bakalım.

Bana kalırsa, doğarken öte dünyaya gidenleri de saymalı köylerde, yüzümüz ak mı, kara mı meydana çıkar o zaman. Bütün hastalıklar, bütün ilkellikler üşüşmüş köylünün başına. Buna karşın, oraya hiçbir şey yollayamıyoruz. Doktorluğu devletleştirelim diyoruz, lafta kalıyor; şunu yapalım diyoruz, lafta kalıyor. Ondan sonra da siyaset hastalığına tutulup, adamlardan oy toplama yolları arıyoruz. Onları kurtarmaya değil, kendimizi kurtarmaya çabalıyoruz. Onlar tetanosa, kızamığa, satlıcana yakalanırken, ötekiler koltuğa ısınıp sandalye hastalığına yakalanıyorlar. İki kutup halinde kalıyor memleket. Ankara Hastanesi'nde İngiliz hemşirelerin bin bir titizliğiyle doğum yapanları görüp de bütün memleketi öyle sanmayalım. Behice'leri düşünelim. Behice'leri! Ve şu söylevlere, şirin görünme gayretlerine son verelim artık. O gurbete kimseler gitmiyor. Hiç değilse köy kızlarını alıp ebe yetiştirelim... Doktorları, ilaçları onlara doğru götürelim, yüz yüze gelelim, ne olur?

Sıkı Dur Çezik!

Ankara, 1.3.1960
Bizim Köy'ün öğretmenine

Son mektubunda yine Said-i Kürdi'den söz ettiğine ve onunla ilgili gazete haberlerini yorumladığına göre, kış da olsa gazetelerini köye getirtebiliyorsun demektir. Bu durum beni çok sevindiriyor. Dileğimiz, bütün köy öğretmenlerimizin de sizin gibi, yeni yayınları ve günlük gazeteleri izleyerek yurt ve dünya olaylarıyla bağlarını koparmamalarıdır. Öğretmenin, köylüsüne ve ulusuna yararlı olabilmesinin ilk koşulu budur. Sizi engelleyen olayları, koşulları yakından bildiğim için, dipdiri ayakta duruşunuzu ve gerçeklere saldırışınızı hayranlıkla karşılıyorum. Burada birlikte çalıştığımız köy öğretmeni arkadaşların durumu da sizinki gibi. İlçeye gidenin gazetesiz, dergisiz gelmemesini gelenek haline getiren köyler var. Getirilen yayını köyodasında birlikte okuyup dinliyorlar. Bu, yıllardır özlediğimiz, belirtilerini gördüğümüz iyi davranışlardan biri. Yaratıcıları ve önderleri de öğretmen arkadaşlar. Köylerin öteki işleriyle birlikte posta işleri de sağlam düzene kavuşuncaya dek, başka çıkar yol yok. Gözüne çarptı mı bilmem, devrimlere saldırıların çok olduğu bu günlerde, Bursa'nın bir köyünde halk, Atatürk'ün *Büyük Söylev*'ini okuyormuş her gece. Bunun da önderi o köyün öğretmenidir sanırım.

Sözü dağıtmadan mektubunuza geçelim. Diyorsunuz ki: "Said-i Kürdi ile ilgili soruya profesörlerimizin verdiği yanıtları da merakla okudum gazetede. Kırık umutlarım bir daha kırıldı. Onlara ve onların bilimsel cesaretlerine güveneceğiz de, içimiz, vatanımızın geleceği için rahat edecek ha? Çok uzak, çok!"

Mektubun burası bana çok şey düşündürdü. Bir kere şunu söyleyeyim, salt bilim adamları öyle davranmıyor bir ulusal olay, bir geri akım karşısında. Toplum olarak öyleyizdir. Böyle durumlarda en korkusuz davranan, yazan, söyleyen yine bazı bilim adamlarımızdır. Beş parmağın hepsi aynı boyda değilse ne yapalım?

Niye böyleyiz acaba?

Doğuluyuz bir kere. Düşünüşümüz, anlayışımız, görüşümüz, tutumumuzla Doğuluyuz. Kafamızı yormaktansa çıkarımızı kovalamak daha çok işimize geliyor. Duyduklarımıza hem de duyduklarımızın işimize gelen yanlarına inanıverip huzura kavuşuyoruz. Ondan öteye gözlerimiz bir şey görmüyor. Kalın kalın perdeler gözlerimizde. Geçenlerde dört stajyer müfettiş geldi bulunduğum ilçeye. Dört ay kurs görüp müfettiş olacak arkadaşlardan. Uygulama yapmaya gelmişlerdi yanıma. Sakarya, Bolu, Balıkesir, Antalya dolaylarında öğretmenlik yapmışlar. "Kulak dolgusu" ile geçinenlerden duya duya bıktığım soruyu onlar da karşıma çıkarmasınlar mı? "Kitabınızda anlattıklarınız gerçek mi?" Bunlar hiç mi toprağa basmadılar, geldikleri çevreyle hiç mi ilgilenmediler? Bolu'dan gelen, oradaki dağların yücesine; Balıkesir'den gelen, gökyüzünden zeytin dallarına; Antalya'dan gelen, Beydağları'nın dumanına mı baktı hepten? İnanılacak iş değil. "Okudunuz mu?" dedim. "İşittik. Ama o zaman öyleyse bile şimdi değişmiştir değil mi?" dediler. Evet, herkes öyle diyor: "Şimdi değişmiştir."

Bu inanışta Nursi'nin çevresine, Mehmet Kaplan'ın beresine karşı çıkacak ak güç olabilir mi? Oysa burası Koçhisar, "Bizim Köy"ün yeri Aksaray. Yan yana iki ilçenin köyleri. Burası nasılsa, orası da öyle. Onlar, içinde bulundukları çevreye bakmıyorlar. Baksalar görmüyorlar, görseler inanmıyorlar. Duyduğuna mı inanıyorsun, gördüğün köye mi? Bütün sorun burada.

Sanırım geçen yaz sen de böyle bir küme ile karşılaştın köyde: Koyuçayır'ı gölgeleyen söğütlerin altında içmekte olan doktor, yargıç, savcılar, "Şu güzel manzaralı, zengin köyü dünyaya karşı rezil etti..." demişler hani. Köylülerimiz de ister istemez baş sallamışlar. Kafalarının dumanı yükseldikçe sözleri küfre dönüşmüş. O anda kıraç yılanı gibi doğrulup da "Ma-

kal'ın köyünde Makal'a dil uzatamazsınız! Siz ne bilirsiniz köyü. Sizce köy, şu zıkkımlandığınız rakı, yoğurt ve yumurta demektir..." diyerek, bir daha açmamasına ağızlarını tıkamışsın.

Köye geldiğimde bunu Asiye'nin Hazım anlatırken gözlerim yaşarmıştı. Senden duymadım, sana sormadım ama, seni kucakladığımda sağ yanağından öpüşüm özlemdense, sol yanağından öpüşüm bu çıkışınla ilgiliydi. O zaman gözümden düşen damlalar, inan ve umut damlalarıydı.

Kaç yönetici ya da görevli savuşturduk bu sözlerin benzerini söyleyen. Sen de çok gördün böyle konuşanları, ben de. Hele köye gelince bir çalım, bir kurum gelir bunlara. Hasan Dağı'nı çakıl diye atarlar. Nasıl olsa yüzyıllardır dinlemiş köylü. Bir Kutsi Çezik çıkmamış karşılarına. Ama şimdiden sonra yurdun her bucağında olmasa da çok yerinde bir Çezik çıkacaktır.

İşin en acı yanı, bu sözlerin köyün içinde söylenmiş olmasıdır. Bu kadar gözü kapalı, yüreği sağır oluşlarına ağlasak, yaraşır... Ama az da olsa, bunlara karşı duran gerçek aydınlarımız da yok değil. Onlar yüzünden umutluyuz. Bin deli düşmana bir akıllı dost yeter demiş atalar.

Sonra sen, senin gibi arkadaşlar... Aldığınız eğitimle perçinlenen karakteriniz her güçlüğü yenmeye yetecektir. Sıkı durun, sıkı!

Sıkı durun dedim de, aklıma geldi: Eski devlet başkanlarımızdan İnönü, Trabzon'a gittiğinde, Trabzonlu bakan ve öteki saylavlar, devlet başkanıyla halkın doğrudan karşılaşmaması için uğraşıp dururlarmış. İsterlermiş ki, söylenecek bir dert varsa önce biz duyalım, bizim süzgecimizden geçsin... Bir yandan gideceği ilçelere haber uçururlarmış, yollarda yıkık köprü falan varsa gece gündüz çalışıp hemen onarılması için... Vali uğraşırmış, programa alınan göz alıcı yerleri gösterip övünmek için. Adam iki arada bir derede kalmış. Oysa onun işi halkla. Çevresindekilerin işi gösterişle... Başkanın çevresindekiler de kendisi gibi düşünebilselerdi Çezik, o günden bu yana belki kurtulurduk bu hastalıktan... Neyse bu arada başkan, "Program dışı bir yer gezmek istiyorum!" der ve hastaneye gider. Koşuşmalar falan... Ne başdoktor, ne ötekiler, o saatte hastanede olmaları gerekenlerden birisi bile yok. Derde derman için bir sağlık çavuşu çıkar gelenlerin karşısına. O gezdirir başkanı.

Ayrılırken onu kutlar başkan. Şöyle der, sırtını okşayarak: "Sıkı dur aslanım, her devirde, her yerde senin omuzlarına sarmışlardır işi..."

Yüklemeseler iyi ama yüklüyorlar Çezik. İşin dalgasını, söylevini yürütmek dururken niye yüklemesinler? Durumumuz sağlık çavuşunun durumuna benzemiyor mu? Ama dayanacağız.

"Fakir'in bakanlık emrine alınışını okuyunca düşündüklerimi yazamam, ancak yaz gelince sizlere Koyuçayır'da söyleyebilirim" diyorsun. Doğru. Yazamazsın, söyleyemezsin. Bizim köyün çayırlığı Forum Meydanı gibidir. Sakla, hiç değilse istediğimiz gibi konuşuruz orada yaz gelince. Geçenlerde *Forum* dergisinde çıkan "Aydın Pısırıklığı" yazısını okursan, pısırıklardan Fakir'in de neler çektiğini görürsün. Dert hepimizin derdi.

Mektubum uzadı ama, sana bir sorundan söz açmadan edemeyeceğim:

Aman kardeşim, bugünlerde geri bir adam, takma adla bir kitap çıkardı. Senin, benim okuduğumuz Köy Enstitülerine iler tutar yanı olmayan iftiralar atmaya yelteniyor. "Kızların erkeklerle birlikte okuması, halk türkülerinin söylenmesi..." sözde ahlaka aykırıymış. Böyle olunca da bu işi yapıp çatanlar suçluymuş. Bu geri ve gericilerin kendi çocukları nerelerde okur bilirsin. Kız, oğlan karışık kolej ve fakültelerde. Sonra da Avrupa plajlarına... Danslarını, toplantılarını da kat, "sosyete" çıksın ortaya. Bu halkın türküsünü söylemek, omuz omuza yaşadığımız hayatta birlikte okumak nasıl suç olur öyleyse, diyeceksin. Olur kardeşim. Aslında ahlakın, ulus ve vatan sevgisinin lafından ötesini bilmeyenler, bir de devrimleri çiğneme fırsatını elde ettiler mi, söylemeyecekleri, yapmayacakları yoktur. Köylünün okumaması, uyanmaması onların yararınadır. Bunu açık açık söyleyemedikleri için, köy çocuklarını okutmak isteyenlere ve onların okudukları yerlere çamur atarak ereklerine varmak istiyorlar. Alavere dalavere, Kürt Mehmet nöbete. Aman sıkı dur!

Bunu neden yazıyorum sana? Cami vaizlerine bu kitaptan birer tane dağıtıldığını duydum. Köyün tek ışığı olan Enstitülü öğretmenin karşısına şimdiye kadar çıkardıkları güçlükler, fır-

lattıkları iftiralar yetmiyormuş gibi, şimdi de vaaz hocasını çıkarıyorlar. Bu kitaptan önce de vaizlerin bu konuda neler söylediklerini bilirsin. Ne yapabildiler? Hiç. Yine bir şey yapamayacaklar. Köylü bu laflara, bu iftiralara doydu çoktan. Okul yaptırabiliyorlar mı, öğretmen var mı? Ondan haber versinler köylüye, değil mi?

Onlara karşı ne yapacağını da bilirsin sen. Benim yazmam, haber vermek için.

Haksız ve yersiz olarak Ahmet Sungur ve arkadaşlarının bakanlık emrine alınışları da ayrı bir dert. Hem onların durumu, hem onların öğretmensiz kalan sınıfları düşündürüyor insanı. Hangisini desem, bitmez kardeşim.

Küçük Paşa romanı piyasada yok. İsteğini yerine getiremediğim için üzgünüm. Yine yazarım. Şimdilik hoşça kal...

Kısa Yaşamöyküsü

Aksaray iline bağlı Demirciköy'de doğdum. Doğum tarihim 1930'dur. Patatesler sökülürken tarlada doğduğuma göre ve topal dedemin söylediğine göre bu Eylül 1930 olabilir.

Anamın adı Atike, babamın adı İsmail. Anam tarafından dedem "Şık Süleyman", babam tarafından dedem "Topal Süleyman." Şık dedem, Kurtuluş Savaşı'nda şehit olmuş, topal dedem de yine Kurtuluş Savaşı'nda bacağından yaralanarak aksak kalmıştır. Çocukluğumda topal dedemin babası Cinav'ın İbiş'i de tanıdım...

Okul çağı yaklaşırken köyüme büyük bir okul yapıldı. Okul yapımı dolayısıyla uyuşuk köy harekete geçmişti. Bir yandan kireç yakılıyor, bir yandan taş yontuluyor, bir yandan da kağnılarla kavak ağaçları getirilerek el hızarıyla biçilip tahta yapılıyordu. Atatürk hayattaydı ve İsmayıl Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürü'ydü. Okul yapımıyla ilgili işlerin peşinde koşturan Muhtar Kadir Usta, her rastlayışımızda ebeme takılırdı: "Haççа kadın, torunu hazırla, artık millet okuyacak!.." Demek ki ilköğretim seferberliğinin başladığı yıllardı...

Demem o ki, Cumhuriyet'in aydınlığa açılmış yıllarında köylümün yaptığı okulda okudum. Cumhuriyet'i kuranlarca Cumhuriyet'in en önemli eseri sayılan Köy Enstitülerinin birinde, Toros Dağları'nın eteğine kurulmuş olan İvriz Köy Enstitüsü'nde okudum. Daha sonra da gerçek bir eğitim ocağı olarak kurulmuş olan Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü'nde tamamladım yükseköğrenimimi. Okuduğum okulların üçü de çağcıl, demokratik eğitimin uygulandığı okullardı. Köydeki mahalle mekteplerinin de neredeyse ortadan kalktığı yıllardı. O yüzden, benim kuşağım ve o kuşağım içinde ben, eşsiz bir eğitim uygulamasından geçtiğimiz için mutluyuz. İlkokul öncesi mahalle

mektebine yollamak istedi babam. Sarı Hafız, caminin bitişiğindeki kümes gibi basık bir yerde topluyordu çocukları. Kaçtım ve Sarı Hafız'ın önünde bir gün bile diz çökmedim...

İlkokulu 1942'de bitirdim. İvriz Köy Enstitüsü'ne giriş sınavını kazanıp kaydımı yaptırdığımda tarih 23.3.1943'tü. Okul kuruluş halindeydi. Güneşin vurduğu duvar diplerinde ders yapmaya başladık. Okulun bağ-bahçe ve yapı işlerine de karıştık. Derken, nisanın ilk haftası içinde Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ile İlköğretim Genel Müdürü İsmayıl Hakkı Tonguç geldiler. Eğitim seferberliği hızla sürüyordu. Ne Bakan makamında oturuyordu, ne de Genel Müdür. Ne Enstitü müdürünün makam odası vardı ne de öğretmenler odası. Ne de dört duvarlı derslik. *Dekroli Usulü* Açık Hava Okulu iş eğitimiyle sarmaş dolaş sürüyordu. Duvar dibi dersliğimize teftişe gelen Tonguç beni ayağa kaldırıp da soru sorduğunda, yalnız akla karayı seçmedim, aynı zamanda bu seferberliğin anlamını da kavradım: "Nedir devletin vatandaşlara karşı görevleri?" diye soruyordu, dersimizin "yurt bilgisi" olduğunu öğrenen Tonguç. Benden yanıt alamayınca, öğretmenimiz Mümtaz Sayın'a dönüp şöyle dedi: "Bunlar yedi yüzyıldır konuşturulmadıkları için, çocuğun durumunu doğal karşılıyorum. Konuşturun bunları. Konuşturun ve düşündüklerini söylemeye alıştırın. İlk yapılacak iş bu..."

Köy Enstitüsü yaşamı, bundan sonra Türkiye'nin de, dünyanın da zor göreceği, hatta göremeyeceği bir yaşam. Kitaplar, dergiler, gazeteler... Ne yasak kitap lafı, ne okumanın, kitabın kötü şeyler olduğuna ilişkin bir söz. Tüketeceği şeyleri kendi üreten, bu arada düşünce ve yöntem üreten, aynı şeyleri köylere de götürmeye hazırlanan binlerce öğrenci. Hem de Türkiye'nin yirmi bir yerinde, yirmi bir tane Köy Enstitüsü... "Yeni insan"ı yetiştirmeye uğraşıyordu bu kurumlar.

Aksaray'ın Nurgöz köyünde öğretmenliğe başlama tarihi, 30.9.1947'dir. İvriz'deyken şiir ve yazı yazıyordum. Yazdıklarım, okulumuzun dergisi *İvriz*'de, Ankara'da çıkan *Ülkü*'de, Eskişehir'de çıkan *Türke Doğru*'da, Edirne'de çıkan *Köy Postası*'nda, Sivas'ta çıkan *Yayla*'da, Konya'da çıkan *Ekekon*'da yayınlanıyordu. Bu arada *Varlık* dergisine de şiirler yolluyordum. Yaşar Nabi Nayır, bazı dizelerimi iyi bulduğunu, ama şiirin bü-

tün güzelliğine eremediğimi... yazıyordu mektuplarında. Okulu bitireceğim günlerde de, kendilerinin sanatı ve fikri köye götürme sevdasında olduklarını, bizlerin de köyümüzü tanıtmakta onlara yardımcı olabileceğimizi yazıyordu. Öte yandan da, beş yıl kadar ayrılıp yeniden köye dönünce, yani, Köy Enstitüsü'ndeki havaya girip çıktıktan sonra, köydeki duruma alıcı gözle bakmaya başlamıştım. Öğretmenliğe başlarken yazı yazmaya da başladım böylece. *"Bir Köy Öğretmeninin Notları"* genel başlığıyla, ilk yazım 1948'in Mayıs sayısında çıktı *Varlık*'ta. Bazan her ay, bazan da ay aşırı olarak iki yıl kadar sürdü yazılarım. 1950 başında, yenilerini de ekleyerek kitaplaştırdık yazıları. Adını da *Bizim Köy* koyduk. Doğallıkla, kitabım yayınlandıktan sonra da yazmayı sürdürdüm *Varlık*'ta.

1949 Eylül'ünde ilk sürgünü yaşadım. Nurgöz'den aynı ilin Çardak köyüne atadılar. O zamanlar motorlu araç yok köy kent arasında. Çardak Aksaray'a çok uzak (45 km). Kış yüzünden yollar kapalı. Kitabımı, çıkışından üç ay sonra görebildim. Görür görmez de Aksaray hapishanesini boyladım. Çünkü, kitap için açılan yollar, polis ve jandarma için de açılmıştı. Tutuklanmamın nedeni görünüşte kitabım değildi. Demirci, kömürcü bir olacak bizim kuracağımız düzende, diyerek komünizm propagandası yapmıştım sözde. Bu iftiralarla kaç kişi, kaç kuşak harcandı... Tutukluluğum sırasında, Ankara avukatlarından Saffet Nezihi Bölükbaşı, (Nâzım Hikmet'in de avukatı) Oktay Rifat, Bayan Suat Berk; İstanbul avukatlarından Bayan Süreyya Ağaoğlu, Suna Güler Aksaray'a kadar gelerek davamla ilgilendiler. Hiçbiri beş kuruş ücret almadı. Selçuklu kalıntısı Aksaray'daki bağnazlığın üstüne güneş gibi doğmaları bir tür gözdağı bile oldu... Bir aydan fazla tutuklu kaldıktan sonra, men'i muhakeme kararıyla, yani mahkeme edilmeden ve dolayısıyla ceza yemeden salıverildim. Ama gözdağını yemiştim ya, ona bakın siz.

Hapishaneden çıktıktan sonra İstanbul ve Ankara'yı gezdim. Yazın ve politika dünyasından birçok insan tanıdım ve söyleştim: Dr. Adnan Adıvar, Şair Yahya Kemal Beyatlı, Yazar Ercüment Ekrem Talu, İsmail Habip Sevük, Ahmet Emin Yalman, Nadir Nadi vb. Bu arada Ataç'ı tanıdım. 15 Haziran 1950 gü-

nü Celal Bayar'ın çağrılısı olarak Çankaya'ya çıktım. Bayar'la konuştuktan sonra, Cumhurbaşkanlığı Genel Yazmanı Şair Cemal Yeşil'in yanına gittim. Cumhurbaşkanlığı Fransızca Çevirmeni Nurullah Ataç da oradaydı. Uzun uzun söyleştik. Ataç usta, "Mahmut sevmedim senin köylülerini. Şunları okutup değiştirip de sevilecek hale getirmenin yollarını arasak ya?" dedi. Dilimi, anlatımımı beğendiğini söyledi. Ben kuru kuru iltifat sanmıştım. Bir buçuk yıl sonra 15 Aralık 1951'de *Ulus* gazetesinde yazdığı bir yazıda da aynı şeyleri vurguladı... Ataç bir şey daha söyledi o gün: "Senin tutuklanman da, salıverilmen de buradan, Çankaya'dan geçti..." O yılların Niğde Valisi İbrahim Tevfik Kutlar'a, Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in gayretiyle, bana gözdağı verilmesi için buyruk çıkarılmışmış...

O görüşmemizde Celal Bayar beni çok benimsemiş göründü. Partilerine çok yararım dokunmuş. 27 yıllık tek parti döneminin ipliğini pazara çıkarmışım. Tevekkeli, sonradan Eğitim Bakanı olan Tevfik İleri başta olmak üzere, Demokrat Parti adayları seçim meydanlarında boşuna övmüyorlardı beni. Tonguç başta olmak üzere, Köy Enstitülerinde çalışan eğitkenleri Bakanlık emrine alarak cezalandıranlar da onlardı. Köy Enstitülerini kapatanlar, beni cezalandıranlar da onlar ve onların ardılı iktidarlardı... Ayrılırken şunu söyledi Celal Bayar: "Bir sorunun olduğunda, Eğitim Bakanı'na, Başbakan'a gitmene gerek yok. Bana gelmelisin." Ve o görüşme, benim Bayar'la ilk ve son görüşmem oldu...

Dahası var: Celal Bayar beni yıldırım telgrafla *kendi köyüne* öğretmen olarak tayin ettirdi. Bursa'nın Umurbey köyüne. Ben de kendi köyüme atanmam için dilekçe verdim ve köyüme atandım Eylül 1950'de. Ama köyde öğretmenlik yapabilirsen yap. Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin buyruğuyla Niğde Eğitim Müdürü Muhittin Korkut geliyor ve kitaplarımın başka dillere çevrilmesini istemediğime ilişkin yazı istiyordu benden. Arada bir, karakolun kel onbaşısı birkaç jandarmasıyla gelip evi sarıyordu ve kitapları, dosyaları didik didik ediyordu. 10 Nisan 1996'da yayınlanan TBMM gizli oturum tutanağından öğrendiğime göre, 19 Kasım 1951'de yapılan gizli oturumlarda R. Sirer, T. İleri, A. Menderes, A. Suphi Tanrıöver hep Tonguç'u ve beni

çekiştirmişler. Köye gelen o yağmurun yeliydi. Bu arada ben yazmayı sürdürüyordum. 1952 Şubat'ında *Hayal ve Gerçek* adlı ikinci kitabım yayınlandı Varlık Yayınları arasında. Köy bir kaynaktı, sürekli yazmak istiyordum köyü. Ama siyasal çevreler de sanki yazılmamasını istiyordu. Tedirgin etmeyi görev biliyorlardı. Bu koşullar altında kendi köyümde üç yıl çalıştım.

1953 Ekim'inde Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdim. Amanın, orada ne arkadaşlar tanıdım. Türk köylerine iftira etmişim özetle. Ama kulaktan duyma. Konuştuğum zaman kitaplarımı okumadıklarını anlıyordum. "Buyrun hafta sonunda sizleri köye götüreyim, gidiş geliş beş saat!" diyordum da kimse oralı olmuyordu. Hatta Ankara'nın burnunun dibindeki Dikmen köyüne düzenlediğimiz geziye de katılmadı o arkadaşlar. Hele bir gün öğle yemeğinde, kızlı erkekli bana kinli kinli bakan İngilizce şubesi öğrencilerine ne demeliydi? Sonradan öğrendim, İngilizce Öğretmeni Naciye Öncül, benim kitaplarımın İngilizcesinden bir bölümün çevirisini yaptırmış sınavda... Milliyetçi arkadaşlar vardı, Beden Eğitimi Bölümü'ndeydi çoğu. Koridordaki öğrenci dolaplarının birden fazlasını kullanırlar; "Siz milliyetçi arkadaşlarsınız, dolapsız arkadaşlar var; birini onlara verin..." dediğimizde, "Ne ilgisi var milliyetçilikle dolabın?" derlerdi. Bunlardan Sadık, ömürdü. Milliyetçiliği, her şeyin kendisinin olması biçiminde algılardı... Hem Coğrafyacı hem de Müdür Yardımcısı olan Hayri Günden ise, devletin verdiği elbise paralarını cebinden veriyormuş gibi hep başımıza kakardı. Ben verdim, ben veriyorum der dururdu... Okul Müdiresi Vedide Baha Pars, eğitimci bir aileden gelen yetenekli, çağcıl bir insandı... Ama, anlayamadığımız bir şey vardı. Celal Bayar'ın çevirmeni olarak Amerika'ya gitmiş, onun havasına bürünmüştü. Yirmisi Köy Enstitülü olan yirmi iki kişilik sınıfta eski ezanın, yani Arapçanın övgüsünü yaptı. "Öğretmen olarak halka uyacaksınız!.." dedi. Biz de "Öğretmen halka uyma yerine, halkın kendisine uyması için uğraşır, halkı uyandırmaya çalışır..." deyip toptan karşı çıktığımızda dersliği terk etti... ülkenin havası bir hoş olmuştu... Öğretmenlerden çoğu, Mithat Enç, Şükrü Selçikoğlu, Feriha Baymur vb ders verme yerine sürekli Köy Enstitüsü karşıtlığı yaparlardı. Ne millettik yani...

Burada öğrenciyken Aralık 1954'te *Memleketin Sahipleri* adıyla üçüncü kitabım çıktı yine Varlık Yayınları'nda. *Köy ve Eğitim, Yeni Ufuklar, Varlık* gibi dergilerde yazılarım sürüyordu. Okulu bitirince Antalya Bölgesi'nde birkaç ay müfettişlik yaptıktan sonra asker oldum. *Kuru Sevda* adlı dördüncü kitabım askerken yayınlandı: 1957

Askerliğim bitince 1957 ortalarında Ankara Bölgesi İlköğretim Müfettişliğine atandım. Ekim 1961 ile Ekim 1962 arasında teftiş tekniğini incelemek için İngiltere'de kaldım. Hasan Âli Yücel döneminde kabul edilen 4489 sayılı yasa gereğince ihtisas yapmaya Eğitim Bakanlığı göndermişti. 1964 yılı ortalarından 1965 ortasına kadar Fransa'da Avrupa Sosyoloji Merkezi'nde çalıştım ve araştırma yaptım. 1965 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'nden (TİP) İstanbul adayı oldum. 1966 yılında Adana Bölgesi İlköğretim Müfettişliği yaptım. Oradan Bakanlık emrine alındım; yani işten el çektirildim. Danıştay, yürütmeyi durdurunca 1967 Mayıs'ında İstanbul Sağırlar Ortaokulu Türkçe Öğretmenliğine atandım. Soruşturma ve maaş kesme cezalarından usandığım için 1968 Kasım'ında bu görevden istifa ettim...

1971-1972 öğretim yılında Venedik Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı okuttum.

Yıllarca işsiz kaldım. Bu arada kitaplarımın geliriyle geçindim. Dış ülkelerden, özellikle beş kitabımın yeni yeni baskılar yaptığı Fransa'dan azımsanmayacak telif hakkı alıyordum. Çünkü kitapları bütün dünyaya pazarlıyorlardı... Bu arada Karadeniz Bakır İşletmeleri'nin cesur Genel Müdürü Mehmet Erdemir ile 1974-1975 yıllarında birlikte çalıştık. Beni Çalışma Müdürü olarak atamıştı. Demirel yeniden Başbakan olunca ikimiz de işten atıldık. Yine yıllarca işsizlikten sonra, cesur Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı, 1979 başında Başdanışman olarak atadı. Kültür Yüksek Kurulu üyesi ve sekreteri olarak bir yıl çalıştım. Yine Demirel geldi ve bakan düşünce ben de düştüm...

Sonraki yıllarda artık bölük pörçük iş bulmak da zordu. Emekli Sandığı'ndaki 18 yıllık hizmetimi sigortalı yerlerdeki 7 yıllık hizmetimle birleştirerek Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan emekli oldum.

Kitaplarımın hepsini toptan düşünüp dünya kültürüne hizmet olarak yorumlayan Uluslararası Eğitim Bilim ve Kültür Kuruluşu UNESCO "Bütün Kitaplarıyla Dünya Kültürüne Hizmet Ödülü" verdi 1966'da. *Değişenler (Bizim Köy, 1975)* adlı kitabım 1977'de Türk Dil Kurumu Ödülü'nü aldı.

11 Eylül 1980'de Almanya'ya gittim. 12 Eylül olunca bir süre kaldım oralarda...

1997'ye kadar 17 kitabım yayınlandı ve zaman içinde çeşitli basımları yapıldı. Bazıları Fransızca, İngilizce, Almanca ve İtalyanca başta olmak üzere çeşitli dillere çevrildi. Bazı kitapların oralarda da çeşitli basımları yapıldı. Fransız ve Belçika televizyon şirketleri köyümden belgesel filmler çektiler. Bu filmler çeşitli Avrupa televizyonlarında gösterildi. Bizde gösterilmedi...

Edebiyatçılar Derneği'ne, Türkiye Yazarlar Sendikası'na, Dil Derneği'ne vb üyeyim.

Antalya Aksu Köy Enstitüsü çıkışlı Naciye Poyraz ile evliyim. Oğlumuzun adı Ahmet, kızımızın adı Tezer. Tezer'in kızının adı da Turna...